

*Im Jahr der ersten Ausgabe am Ende
des Monats Nov. 2. Jahrgang.*

SLOVENSKA SLOVNICA

z a

slovenske učence

gimnazijalnih in realnih šol.

Spisal

Anton Janežič,

c. k. učitelj nemškega in slovenskega jezikoslovstva na višji realki v Celovcu.

V Celovcu.

Založil Eduard Liegel, knjigar.

1857.

55470

D. A. Munda

22. III. 46.

0300/18958

U v o d.

Slovenska abeceda.

§. 1. Vsak jezik ali govor je zložen iz besedi, besede iz zlogov, in zlogi iz pismen.

Beseda je tisti glas, s katerim človek vsako svojo misel ali čuvstvo razodeti zamore. Vselej ima eden ali več zlogov, p. *brat*, *sestra*, *nedolžnost*.

Besede so ali *korenine*, ali *rastlike*. *Korenine* so tiste besede, iz katerih druge kakor iz korena izraščajo, in *rastlike* so tiste, ktere se iz korenin izpeljujejo, p. *gospod* — *gospá*, *gospodovati*, *gospodična*, *gospodar*, *gospodinja*, *gosposka* itd.

Zlogi so deli besedi. Zamoremo jih izreči, kadar usta na enkrat odpremo, p. *ba*, *ra*, *ko-sa*, *go-lo-bi-ca*.

Zlogi se zlagajo iz *pismen* t. j. pisanih znamenj za posamezne človeške glasov. Vsa versta tih pismen se pa imenuje *abeceda*.

Slovenci imamo sedeča pismena: **a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž.**

Sploh razpadajo pismena na *samoglasnike* in *soglasnike*. Samoglasniki so: **a, e, i, o, u**, in se zategadel tako imenujejo, ker se sami za se lahko izrekovati dajo*).

Vsa druga pismena so *soglasniki*, ker se le samo s pomočjo kakega samoglasnika jasno izgovarjati dajo.

*) Po izgledu staroslovenščine prištevajo nekteri pisatelji tudi pisme **r** samoglasnikom, kadar v začetku besede, ali pred kakim soglasnikom stoji, za česar delj pred taistim polglasnik **e** vselej izpuščajo, p. *rž*, *brv*, *držati*, *prst*, itd.

Staroslovenskega samoglasnika **l**, ki se v Brizinskih spomenikih v dveh ali treh besedah še nahaja, v novoslovenščini popolnoma manjka. Mesto taistega stavimo **ol**, ali včasih **lo**, p. *stolp*, *volk*, *tolst*, *poln*, *klobasa*, mesto *slp*, *vlk*, *tlst*, *pln*, *klbasa*.

I. S a m o g l a s n i k i.

§. 2. Pri izrekovanji nekterih samoglasnikov moramo usta širje odpirati, kakor pri družih. Zatorej jih v *široke* in *ozke* samoglasnike razdelujemo. *Široki* so: **a, o, u**, in *ozki*: **e** in **i**. Scer razpadajo samoglasniki v *polglasnike*, *kratkoglasnike*, *dolgoglasnike* in *širokoglasnike*, ker se pri izgovarjanji taistih dalj ali manj časa mudimo.

Polglasno ali zamolklo se posebno samoglasnik **e** pred soglasnikom **r** izgovarja, kadar taistemu še kak drug tverd soglasnik sledi, p. *vert*, *gerd*, *zapertija*. Ravno tako zamolklo se **e** tudi v končnicah: *ec*, *eg*, *el*, *em*, *en*, *er* itd. izgovarja; pri sklanjanji se vendar večidel izpahuje, p. *dober*, *dobra*, *dobro*; *učenec*, *učenca* *x*, *drozeg*, *drozga* *x*.

Tudi **i** in **u** se semtertje rada kakor zamolkel **e** izgovarjata, p. *kožuh*, *nit*, *kruh* itd.

Kratkoglasni ali predtegnjeni so samoglasniki z odsebnim naglaskom (´) (**á, è, í, ó, ú**) in se vselej oestro izrekujejo, p. *brát*, *nàš*, *jè*, *rogàt*.

Dolgoglasni ali zategnjeni so samoglasniki s ksebnim naglaskom (˘) (**á, é, í, ó, ú**) in se vselej zategnjeno izrekujejo, p. *drág*, *kúp*, *senó*, *zgubím*.

Širokoglasni so pa **ê** in **ô**, p. *rôka*, *plêtem* *).

*) Naj več različnosti ima **e** v izreki po glasu n naglasu, in te so: po glasu je **e** trojen: 1. *globoki* zategnjen p. *nêsem*, *têem*, itd. predtegnjen p. *êgem*, *zaprêem*, *kmêt*, *zêt* itd.

2. *visoki*, ki se v izreki nekako **i** bliža in z visokim cevnikom (*organou*) izrekuje p. *dêlo*, *dête*, *pêsem* itd.

Ti **e** je pri nekterih Slovanih se v **i** skerčil p. *dîlo*, *dîte* itd. pri nekterih. pa v **aj** razširil p. *dajte*, *dajlo* itd. Spe drugi visoki **e** je po izreki mnogih Slovincov s predglasnim **i** p. *pêljem*, *pêkel*, *svêt* (heilig) itd. Ti **e** se spreminja v globoki **e** p. *peljâti*, *rêkla*, *svêtinja* itd. Prejšnji visoki **e** v *delo*, *dete* itd. ima v sebi zaglasni **i** in se le v polglasni pa nikoli v globoki **e** ne spreminja, tako ima p. *svet* (Welt) v rodivniku *svetá*, *svet* (Rath) pa *svéta*. V staroslovensčini je naš visoki **e** z zaglasnim **i** — **ĕ** in s predglasnim **i** — **ä**.

3. *polglasni e*: *tenek*, *bezeg*, *kesen*, itd. V obeh zlogih je tukaj polglasni **e**, ki ga nekteri v prvem zlogu zategnjeno, nekteri pa v drugem zlogu, predtegnjeno izrekujejo. Velikrat je v enozložnih besedah predtegnjen p. *ves*, *pes*, *svet* (Rath) itd. ki se pa v tem pomankljivem čerkopisu ne da prav zaznamnjati. Nekteri ga pišejo tako: *pês*, *vês*, itd., kar je pa napak, ker **ê** le za predtegnjeni globoki **e** velja, kakor v besedah *kmêt*, *zêt* itd. V *pes*, *ees* itd. se pa **e** drugač izrekuje. Še bolj napéno je pisati p. *človèk*, *orèh* itd., zakaj tukaj je polglasni **e** brez naglasa. Kadar se tedaj **e** razločno prav po izreki ne more zaznamnjati, ga je bolje pustiti, kakor je sam na sebi, brez nerodnega nadznaufka.

II. S o g l a s n i k i.

§. 3. Soglasniki so sploh ali mehki ali tverdi, ker jih je ali rahleje ali čversteje izgovarjati treba; sicer pa razpadajo:

1. v zobne: **d, t.**
2. v ustnične: **v, b, p, m** in ptuji **f.**
3. v jezične: tverde **n, l, r** in topljene **nj, lj.**
4. v goltne: **j, g, h, k.**
5. v siskajoče ali sikavce: **z, s, c** in
6. v šumeče: **ž, š, č**, ker se sosebnost ali s pomočjo zób, ustnic, jezika, golta, siskajoče ali pa šumeče izrekujejo.

Pri izrekovanji soglasnikov je posebno paziti, da se mehki vselej rahlo in tverdi čversto izgovarjajo, in se tako mehki od tverdi in tverdi od mehkih vselej dobro ločijo. Sicer pa naj se:

Širokoglasni o se semtertje v izreki bliža **a** ali je srednji glas med **a** in **o**: *bódem* (ich steche), *gospóda* (der Adel) itd., *visokoglasen* pa je **p**. *bódem*, *gospóda*, *hódim*, *nósim* itd. Potem se loči sedanji čas od veljnika: *hódi*, *hódi*, *nósi*, *nósi*, *vózi*, *vózi* itd.

V stavku naglasa so v slovenskih knjigah silo velike zmešnjave in napetosti, katerim se po naši misli le s tem more v okom priti, da se tega pravoslednega pravila terdno primemo: širokoglasni **o** in širokoglasni **e**, kadar sta zatognjena, pišimo s strešico t. j. **ô** in **é** p. *bódem*, *plétem* itd. Ozkoglasni **o** in ozkoglasni **e**, ako sta zategnjena, pišimo z vejico t. j. **ó** in **é** p. *hódim*, *nósim*, *délam*, *séme* itd. Sta pa **o** in **e** v izreki predtegnjena, jima dajmo predtezo t. j. **ô** in **é** p. *bôb*, *otrôk*, *zaprém*, *zažgém* itd. Tako se najde tudi že doslej veči dél v slovenskih knjigah, in kjer je drugač, je nepravosledno. Tudi staroslovensčina, ktera nam veliko zjasnuje in pomaga k pravi razumevi, nas ne sme zapeljati, da bi novega narečja od starega ne ločili in drugač pisali, kakor sploh govorimo. V marsikterih besedah imamo zdaj en **ó** ki se je nekđaj v dva posebna **o** ločil: *golôb*, *gotôc*, *trôsim*, *nôsim*, *pôt*, *rôd*, *môž*, *vôz* itd.

Ravno taka je z ozkoglasnim ali visokim **é**: *bléd*, *brég*, *méh*, *slép*, *stréla* itd. sadanji **é** s predglasnim **i** je bil v staroslovensčini veči del **ä** in sicer kakor tudi **ä** skozinosen glasnik.

Nad naglašene samoglasnike je le takrat treba naglaske ali zateze in predteze delati, kadar k pravemu branju in k razumevi pomagajo; sicer jih je bolje opuščati, ker so kljuka nad pismeni lepoti pisanja v kvar.

Kakor nam stari Brizinski spomeniki pričajo, se je skozinosno izgovarjanje staroslovenskih pismen **ä** in **ä** že zgodaj zgubilo. Samo nektere besede nas teh skozinosnih glasov še opominjajo p. *sunt*, *poronso*, *mogoncka* *euensich*.

Tudi v novoslovensčini se najdejo sledi tih skozinosnih glasov, p. *mésene*, *ženk*, *brenk*.

Na Koroškem je slišati: *srenča*, *srenčati* (*sreča*, *srečati*), *vprenci* (*vpreči*) *venč* (*več*), *ronka* (*rôka*), *pont* (*pôt*).

e vselej izgovarja, kakor v starem pravopisu *z* ali nemški *z*, in **č** vselej kakor stari *zh* ali nemški *tsch*, p. *serce*, *sreča*, *meč*, *čudo*.

s vselej oestro kakor prejšnji *f* in **š** kakor prejšnji *sh*, ali nemški *sch* p. *sin*, *svet*, *šega*, *perišče*, *kosa*, *rosa*.

z prav rahlo, kakor stari *s* in **ž** tudi prav rahlo, kakor stari *sh* p. *zima*, *zerno*, *žena*, *žužel*.

Soglasnik **l** se včasih izgovarja kakor *v* in sicer vselej, kadar pred kakim soglasnikom ali pa na koncu kake besede stoji p. *volk* (vovk), *molčati* (movčati), *dál* (dáv), *bíl* (biv). — Káder se ima pa končnica *s* pismenom **l** na kraji ali polglasno ali kratkoglasno izgovoriti, se pisme **l** s predstoječim samoglasnikom vred navadno kakor **ov** ali **u** izgovarja, p. *pasel* (pasov, pasu), *šel* (šòv, šù), *vidil* (vidov, vidu).

Vendar v besedah, ki se v 2. sklonu množnega števila na **l** dokončavajo ino v imenih s končnico **-tel**, ohranjuje **l** večidel svoj glas, p. *prijatel*, *burkel*, *žival*, *učitel*.

Pismen **q**, **x**, in **y** ne jemljemo iz latinskega, ker si vemo drugač pomagati, ter pišemo: **kv**, **ks** in **i**, p. *Kserkses* (Xerxes), *sinoda* (synoda).

Mesto sostavljenega soglasnika **ph** v ptujih besedah pišemo **f**, p. *Filip*.

Prememba pismen.

§. 4. Pri zlaganji in sklanjanji imen se posamezna pismena rada v druga preminjajo ali prelivajo.

1. *Samoglasniki*. Kratki samoglasniki se menijo s dolgimi in dolgi s kratkimi, p. *kràh* — *kráha*, *nít* — *níti*.

Pisme **a** se čredi s **o** v taistej korenini, p. *stati* — *stojim*. — Ravno tako se menita **a** in **e** pri zlaganji imen, posebno ponavljavnih glagolov rada s samoglasnikom **i**, p. *vmakniti* ali *vmekniti* — *vmíkati*; *perem* — *spírati*; *berem* — *bíra* — *zbírati*. — Večkrat se **e** v **o** preliva, p. *vedem* — *vodíti*, *nesem* — *nositi*. Včasih se čredita **e** in **o** v taistej besedi, p. *tepel* — *topel*, *pepel* *popel*.

Samoglasnika **e** in **o** se menjata s pismenom **a**, p. *močen* — *močán*, *krepek* — *kre pák*, *pojiti* — *napájati*, *skočiti* — *skakati*.

Za pismeni **j** (*lj*, *nj*) **ž**, **š** in **č** se **o** pravilno v **e** spreminja, p. *naše* ne pa *našo*, *ptičje* ne pa *ptičjo*, *nožem* ne *nožom*, *kraljevati* ne *kraljovati*.

Pri ponavljavnih glagolih in imenih, ki so iz njih izpeljani se **i** in **u** v **o** ali **e** spreminjata, p. *kríjem* — *krov*, *kujem* — *kov*, *gníjem* — *gnoj*. Tudi **i** in **u** se včasih čredita, p. *slišati* — *sluh*.

Samoglasnika **i** in **u** sta sorodna s soglasnikoma **j** in **v**, ki se va-nju spreminjata, p. toživnik ženski *jo* in srednji *je* imata **j** iz moškega staroslovenskega **i**. Dalej *najmem*, *pojdem* itd. mesto *naimem*, *poidem* itd. — *Kuujem* — *kovati* itd. je tudi **v** iz **u**, in **u** iz **v** je: *duvi* ali *dveri*, tako tudi: *ven*, *vne*, *vnanji* pa *zunaj* ne *zvnaj* itd.

2. *Soglasniki*. Še pogosteje od samoglasnikov se soglasniki med seboj menjajo *) Naj navadniše premene pri izobraženji so tele:

e se spreminja v **ě**: *serce* — *serčen*, *ptica* — *ptičji*, *lice* — *obličje*.

d " " v **j**: *saditi* — *zasajati*, *roditi* — *rojen* — *rojstvo*.

g " " v **ž**: *mnogo* — *množica*, *blag* — *blažen*.

s " " v **š**: *pisati* — *pišem*, *plesati* — *plešem*.

k " " v **č**: *rak* — *račji*, *lok* — *ločec*, *oko* — *oči*.

h " " v **š**: *pihati* — *pišem*, *duh* — *duša*, *puh* — *pušiti*.

sk, **st** se spreminja v **šč**: *iskati* — *iščem*, *piskati* — *piščem*, *pusiti* — *puščati*.

t se spreminja v **č**: *metati* — *mečem*, *ropotati* — *ropočem*.

z " " v **ž**: *vezati* — *vežem*, *mazati* — *mažem*.

Pri sklanjanji se pred ozkimi samoglasniki pisme **g** rado preminja v **z** ali **j**, **h** v **s** in **k** v **c**, p. *drag* — *dražega*, — *dražemu*, *junak* — *junaci*, *otrok* — *otroci*, *tak* — *tacih* — *tacimi*.

Pri zlaganji ali izobraževanji prilogov na **ski** in samostavnih imen na **stvo** se pismena **z**, **s**, **c**, **ž**, **č**, **g**, **h**, **k**, **t**, **st** s **s**^{om} končnice vred v **š** spreminjajo, p. *vitez* — *viteški*, *nebesa* — *nebeški*, *človek* — *človeški* — *človeštvo*, *mož* — *moški*, *plavž* — *plavški*, *Nemec* — *nemški*, *kovač* — *kovaški*, *terg* — *terški* — *terštvo*, *Lah* — *laški*, *Hrvat* — *hrovaški*, *mesto* — *meški*. Pisme **d** se pri tem večidel izpahne ali v **j** spreminja, p. *gospod* — *gosposki* (mesto *gospodski*), *grad* — *grajski* (mesto *gradski*).

Blagoglasja delj se tudi preminjajo:

ě pred **t** v **š**: *šteti* mesto *čteti*.

g " **t** in **k** v **h**: *noht* mesto *nogt*.

n " **b** v **m**: *bramba* mesto *branba*.

Kar smo še tu zastran premenjevanja, izpuščanja ali pristavljanja nekterih pismen omeniti opustili, bo na svojem mestu razloženo.

*) Ustaični se ne spreminjajo razun **v** v **f**, p. *goljuv* mesto *goljue* itd.

Naglas in naglaski.

§. 5. Pri nekterih samoglasnikih se v govoru dalej mudimo, kakor pri drugih, t. j. nektre bolj zategujemo, druge spet bolj urno izgovarjamo. Pismenom, ktere bolj zategujemo ali bolj urno izgovarjamo, pravimo, da imajo *naglas*.

To različno izgovarjanje tudi v pisanji določiti, imamo posebna znamenja, ktera *naglaske* imenujemo. V slovenskem jeziku imamo *tri naglaske*:

1. *Kseben* ali *zategnjen naglasek* (´), ki ga stavimo na samoglasnike, ktere bolj zategnjeno izrekujemo, p. ród, rozpád, róg, pisarija, sežáj, obróč, pisár, storiti, kúp.
2. *Odseben* ali *predtegnjen naglasek* (˘), ktereга dobivajo samoglasniki, ki jih gre bolj urno in ojestro izgovarjati, p. ropót, brát, krùh, mesnát, rogát, kúp.
3. *Šírok naglasek* ali *strešico* (^), ktereга rabimo, kadar se ima kak samoglasnik prav na široka usta izgovoriti, p. otróka, bñeme, bñodem, žñnem.

Naglaski se vendar v pisanji večidel izpuščajo. Treba jih je pa staviti, kadar naglas besedo od besede v pomenu loči p. *dolgá* je kaj drugega kot *dólga*; drugega pomenja *kót*, kaj drugega *kòt* *) itd.

*) Tacih besedi, kterih pomen se le po naglasu loči, imamo veliko p. *póčiti* — *počiti*, *ígra* — *igrá*, *zláto* — *zlató*, *lása* — *lasó*, *sládká* — *sladká*, *kóp* — *kúp*, *kúpec* — *kipeec*, *posvetóvati se* — *posvetováti se*, *kázén* — *kázen*, *oblák* — *oblak*, (Kugelstein), *pródati* — *proddti*, *poréditi* (redko storiti) — *poredíti*, *stópiti* — *stopíti*, *méd*, — *mèd* itd.

Naglas ni nič drugega kot povzdiga samoglasnika v izreki; ta *povzdiga* je pa *dvojna*: *počasna* ali *nagla*. Počasni povzdigi samoglasnikov v izreki tudi pravimo, da je zategnjena, nagli povzdigi pa da je predtegnjena, in tako je vsak samoglasnik po izreki v mnogoterih besedah trojen: 1. *nenaglašen*, kadar se brez povzdige izreče. 2. *zategnjen* in 3. *predtegnjen*, p. v besedi *las* je **a** zategnjen, *lasòt* je prvi **a** brez naglasa ali nenaglašen in drugi **á** predtegnjen, v *lasòti* je tudi prvi **a** nenaglašen, drugi pa zategnjen.

Ker je pa naglas le dvojen: zategnjen ali predtegnjen, in le naglašeni samoglasniki naglasek dobivajo, posebno ako se po njih pomen besede loči. Zakaj pa nam nista dosti dva naglaska, ali čemu nam je še tretji naglasek namreč (^), ki smo ga zgoraj vidili? Naglasek (^) se opira le na različnost glasa ne naglasa, in ga rabimo le nad zategnjenim *globokim e* in *o* p. *něsem*, *vědem*, *bñdem*, *vñda* itd. prvi **e** v *něsem* in *peljem* se ne loči po naglasu (oba sta zategnjena) ampak po glasu; v *něsem* je prvi **e** *globok* in v *peljem* visok. Tako sta tudi **o** v *bñdem* in *hñdim* po naglasu popolnoma enaka (oba sta zategnjena), po glasu se pa ločita; v *bñdem* je **o** glo-

Razdelitev zlogov.

§. 6. Pri razdelovanju zlogov se ima na sledeče paziti:

1. Soglasnik, ki med dvema samoglasnikoma stoji, se vselej k sledečemu zlogu jemlje, p. *o-če, de-la-ti, pi-sa-ti*.
2. Ako med dvema samoglasnikoma dva ločljiva soglasnika stojita, se poslednji k sledečemu zlogu poteguje, p. *ver-ta-ti. mer-ha*.

Neločljivi soglasniki so pa, s katerimi se slovenske besede začenjajo, p. *spati*, tedaj, *go-spa* ne pa *gos-pa*; *skala*, tedaj *i-skra*, *moj-škra* ne *isk-ra*, *mojšk-ra* itd. Tako so tudi **lj**, **nj**, **st** in **št** neločljivi soglasniki p. *ju-na-štvo, pre-mag-ljiv*.

3. Sostavljene besede se tako ločijo, kakor so sestavljene, p. *iz-id, na-u-či-ti*.

Pravopisna pravila.

§. 7. Vsako pisme ima vselej in povsod svoj glas. Zategadel se nikjer ne sme ne več ne manj pismen pisati, kakor se jih v pravilnem govoru sliši. Scer naj veljajo sledeča pravila:

1. V slovenščini se vse z malimi pismeni piše. Velika pisma se rabijo samo:

bok, v *hódim* pa visok. Kdor ve različnost glasa, ki je le v premembi izreke in različnost naglasa, ki je vselej le povzdiga izreke, prav razsoditi, vse to lahko razume. Da pa naglasak samo nad **e** in **o** pride in nad noben drugi samoglasnik je od tod, ker imamo premalo pismen za različnost njunih glasov p. pisme **e** je za tri glase: za visoki, globoki in polglasni **e**, katerih vsak ima po glasu spet tri razločke ali je namreč zategnjen ali predtegnjen, ali nenaglašen. Tako pišemo pisme **o** za dva glasa, katerih eden je navadni **o**, eden pa nekaki srednji glas med **a** in **o** in oba dobivata ali zategnjeni ali predtegnjeni naglas. Vse to je že semtertje v izgledih skazano, iz katerih se vidi, da (*) samo nad globoki zategnjeni **e** in **o** stavimo, pa ne zavolj zateze, ktero sicer le pri visocih samoglasnikih z (*r*) zaznamvamo, ampak le zavolj različnosti glasa.

Pa tudi *podvojena zateza* se sliši v slovenskem, kakoz tudi v serbskem jeziku, ktera velikrat tudi pomen besede premeni in jo hočemo tukaj kakor v srbskem z (*r*) zaznamnjati p.

- káplje* (die Tropfen) — *kǎplje* (es tröpfelt),
jóka (er weint) — *jǒka* (des Weinens w.)
drúga (eine andere) — *drǔga* (die zweite),
skúpin (ich lese Geld ein) — *skǔpin* (ich vereinige),
péta (die Ferse) — *pǐta* (die fünfte),
zadéva (Berührung) — *zadǐva* (betrifft),
krílo (bedeckt) — *krǐlo* (Bedeckung) itd.

Zavolj podvojene zateze pišejo *mjilo* namesti *nilo* (Seife) in *nilo* (gewaschen).

- a) pri *vlastnih imenih* p. Slovenec, Dobrač, Sava, Celovec, Postružnik, in pri besedi *Bog*.
 b) o *začetku govora* in vsake verste pri pesmih.
 c) po *piki* (.) kadar se stavek govora spolnuje.
 d) po *vprašaji* in *klicaji*, kadar piko namestujeta.
 e) po *dvopičji*, kadar vlastne besede koga družega navodimo.
 f) pri *zaimenih* v listih, če se na osebe nanašajo, katerim pišemo.

2. Pisme **I** se mora pravilno pisati, ako se ravno včasih, kakor **u** ali **v** izgovarja, p. misel, polt.

Ako kdo dvomi ali **I** ali **v** pisati, naj postavi besedo v množno število, da temu pismenu **e** ali **i** sledi, p. *vesel* ali *vesev*? — *veseli*, zato *vesél* pisati.

3. Kolkor je zlogov slišati, tolko se mora tudi samoglasnikov napisati, p. *moj* ne *moi*, *zaplivk* ne *zapluk*.

Sploh naj se piše, kakor korenina kaže; ako ravno se pred tverdimi soglasniki in na koncu besede mehki soglasnik semtertje tverdo izrekuje, p. *lezti*, *težko*, *obraz* itd.

4. Ptuja imena gre ravno tako, kakor v njih lastnem jeziku pisati, p. *Voltaire*, *Schwarz*. Velikrat se pa sosebno stara ptuja imena, ko jih je treba sklanjati, tudi poslovenčijo.

Ločniki ali prepone.

§. 8. Ločnike ali prepone imenujemo tiste znamenja, ktera stavek od stavka ločijo in nam tudi kažejo, kje se imamo manj ali dalj časa pomuditi. Ločniki so tile:

1. *Klinčič* ali *protec* (,) se stavi:

- a) Pred in za pridjanimi stavki, p. *Europa, naj manjši del sveta, je v izobraženosti vse druge kraje prekosila*.
 b) Pred vsimi oziravnimi zaimeni in mnogimi vezniki, p. *Čast je ledena gaz, ki hitro zvodeni. Človek po svetu, kakor bučela po cvetu*.
 c) Kadar več besedi ene verste zaporedoma sledi p. *Otroci, norci in pijanci resnico govoré*.

2. *Nadpičje* (;) se piše:

- a) Pri nasprotnih stavkih; p. *Brez dela ni jedi; stradaj tedaj, če delati nočeš*.
 b) Kadar se dva ali več stavkov vzajemno na endružega nanaša, p. *Bog je nam vsim naj boljši oče; zatorej ga moramo tudi čez vse ljubiti in častiti*.
 c) Med daljšimi stavki, ki ravno od tiste osebe ali stvari govoré, p. *Bolj ko si izobražen, ložej se ti bo godilo; bolj si*

boš vedel vsako reč v svoj prid obračati; in če te ravno kaka nesreča zadene, si boš veliko hitreje spet opomagati vedel.

3. *Dvopičje* (:) se stavi:

- a) Kadar začnemo kaj naspočitat, p. *Štejemo pet delov sveta: Europa, Azia, Afrika, Amerika in Australia.*
- b) Kader svoje vlastne ali koga drugega besede nepremenjene zapišemo, p. *Sveto pismo nam veli: „Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.“*

4. *Pika* (.) se piše:

- a) Na koncu dokončanega stavka ali govora, p. *Božje oko nas povsod vidi.*
- b) Za redovnimi številnicami in za okrajšanimi besedami, p. *1. 2. 3. prvič, drugič, tretjič . . . 2. dan, drugi dan; Ant. Anton.*

5. *Prašáj* (?) se postavlja, kader se očitno vpraša, p. *Čmu je tvoja žalost?*

6. *Klicáj* (!) se postavlja, kader se začudimo ali zavpijemo ali koga nagovorimo, p. *Ljubi moji prijatelji! Gorjé vam, ki ste svojega Boga zatajili.*

7. *Vežáj* (= ali z) ki zloge ali besede veže, ki vkup gredó p. *Dra-go-tin.*

8. *Pomišláj* (—) se stavi, kader nekaj imenitnega ali nepričakovanega povemo, ali kaj pričakovanega izpustimo, p. *Tako so se, da je bilo strah. — Eden zmed njih popade naslednjič ves razkačen nož — in si vreže kos pogače.*

9. *Oklepáj* () oklepa besede in cele stavke, ki prav za prav v govor ne grejo, ter le druge besede ali stavke razlagajo, p. *Pismena (čerke) so samoglasniki ali soglasniki.*

10. *Opomnica* (* ali †) kaže kako opombo, ki se navadno spodej najde

11. *Odveržáj* (*) kaže, da se je kako pisme odverglo, p. *al'te?*

12. *Navodnica* („“) se rabi, kader svoje vlastne ali koga drugega besede navodimo, p. *Molitne bukve „dušna paša“ imenovane obsegajo mnogo lepih molitev in naukov.*

13. *Dopolnivnica* (и, itd., i. t. d.)

14. *Znamnje odstavka* (§) se rabi posebno v znanstvenih in šolskih bukvah.

15. *Znamnje enakosti* (=), ktero kaže, da si je več besedi ali stavkov clo enacih.

● **kraticah.**

§. 9. Zlogi ali besede se zamorejo takole okrajševati :

1. Od kake znane besede se zapiše samo prvo pisme ali pa se s prvim ravno pred samoglasnikom sledeče slovke stoječim soglasnikom preneha, p. *J.* ali *Jur* mesto *Juri*.

2. Razun prvega in poslednjega pismena, se vse pismena izpuščajo, p. *dr.* mesto *dohtar*.

3. Se morejo vsi samoglasniki izpustiti, p. *Clvc* na mesto *Celovec*.

Pervo poglavje.

Zlaganje in sklanjanje.

● delih govora sploh.

§. 10. V slovenskem jeziku imamo devet govornih delov, ter si takole sledé:

1. *ime samostavno* (nomen substantivum).
2. *prilog* (nomen adjectivum).
3. *zaima* (pronomen).
4. *številnica* (nomen numerale).
5. *glagol* (verbum).
6. *predlog* (praepositio).
7. *privečje* (adverbium).
8. *vez* (conjunctio).
9. *medmet* (interjectio).

Perva petera plemena se dajo spreminjati, poslednja štiri pa ne; zatorej perva petera *spremenljiva* ali *sklonljiva* in poslednja štiri *nespremenljiva* ali *nesklonljiva* imenujemo.

Pervi odstavek.

● samostavnem imenu.

§. 11. Ime samostavno je vsaka beseda, ktera naznanuje, kako se kakej osebi, stvari ali lastnosti pravi, p. *drevó, mesto, lepota*.

Samostavno ime je trojno:

1. *Vlastno ime*, ktero le eno samo osebo ali stvar pomenja, p. *Dunaj, Drava, Triglav, Močnik, Ivan*.
2. *Občno ime*, ktero se vsim osebam ali stvarjem, ki so si med seboj podobne, prilaga, p. *šivar, smreka, črešnja*.
3. *Zborna ime*, ktero veliko veliko med seboj enacih reči ali trohic obsega, p. *verbje, cvetje, vino, pivo, pesek*.

Zlaganje samostavnih imen.

§. 12. Samostavna imena so ali *korenine* ali *rastlike*.

Premnoge korenine so že v svojej prvi obliki popolna samostavna imena moškega spola, p. *breg, perst, mož, sum*.

Ravno tako najdemo iz glagolov izpeljanih besedi, ki zgolj le iz koreninskega zloga obstojé, brez podaljšanja na koncu, p. *soditi — sod; lomiti — lom; deliti — del; potiti se — pot; jokati — jok, pokati — pok*.

Nektere jemljejo pred poslednjim deblovim pismenom kak samoglasnik k sebi ali pa samoglasnik glagola preminjajo, p. *zreti — zor; tretí — tír; smerdeti — smrad; zveneti — zvon; gerneti — grom; bredem — brod; dregati — drog*.

Nektere besede moškega spola imajo spremenjen soglasnik na koncu, p. *pihati — piš; mlad — mlaj; poditi — poj*.

Malo ženskih imen ima čisto nepremenjeno korenino, p. *kost, miš, pest, dlan*. — Pri nekterih se samoglasnik med deblovimi glasniki preverže ali vmes postavi. Besede, ki so od glagolov izpeljane, spreminjajo pa poslednji deblovi soglasnik p. *kal — kliti; met — mleti; poč — pokati; laž — lagati*.

Naj več samostavnih imen je s samoglasnikom na koncu podaljšanih. Moških se konča le malo na **a, e** ali **i** p. *sluga, oče, vojvoda, muri, Ožbe*. — Toliko več jih je pa ženskega spola, p. *verba, smreka, goba, roba, peta, lopa, veža, bajta, muha, krava, breža, sraka*.

Za zmehčanimi deblovimi glasniki in za samoglasniki sledi **ja** in za ustničnimi soglasniki **lja** mesto **a**. Za šumečimi soglasniki stoji vendar vselej **a**, p. *vaja, zarja, kaplja, krevlja, zemlja, luža, toča*.

Pred izobraznim zlogom **ja** se spreminja:

d v j, p. *vaditi — vaja; graditi — graja; rediti — reja; sedeti — seja; nuditi — nuja*.

g in z v ž, p. *grizem — griža; vrag — vraža; mazati — maža*.

k in t v č, p. *pitati — piča; svetiti — sveča; roka — roča; moker — moča; pokati — poča; platiti — plača*.

h in s v š, p. *duh — duša; nositi — noša; suh — suša*.

st v šč, p. *pust — puščava; gost — goščava; rast — rašča*.

Imena srednjega spola se dokončavajo na **o** ali pa na **e**, p. *leto, berdo, breme, kozle, pišče*.

1. Najnavadniše končnice.

§. 13. **a** za imena ženskega spola p. *roka, krava, črešnja, meгла, trava, sestra*.

ád za imena ženskega spola in pomenjajo navadno več reči brez posebne vrednosti p. *zelenjád, suhljád, telád, plaščád*; — včasih je končnica **ád** tudi moškega spola p. *sternád, obád, močirád*.

áč kaže moške in **ača, ačica** ženske osebe, p. *kovač, kovačica; berač, beračica; glavač, glavača; pomagač, orač*. Končnica **ača** zaznamuje tudi orodja, p. *kopača, terača, vertača*.

áj pomenja kako služeečo osebo, orodje ali prostor, p. *strežáj, čuváj, deržáj, lučáj, skokáj, tečáj, streláj*.

ak znamenjuje kako moško osebo ali samca, kakor tudi orodja ali hrambe p. *lesjak, sernjak, junak, vojščak, pepelnjak, ribnjak, zelnjak, plevnjak*. — Za enake ženska imena služi *akinja, ačica* in *akulja*, p. *junakinja, vojšakinja*.

alo, ilo, lo in **ulja** kaže večidel orodja, sredstva in djanja, p. *pokrivalo, mazilo, obuvalo, šilo, zerkalo, oznanilo, zdravilo, perulja*.

án, an, anec za moška in **anka, anica** za ženska imena p. *teržan, teržanka; vaščan, vaščanka, racman, serpan, perstan*.

ár, ar pomenja kakega delavca; — **arica** delavčinjo; — **arija** rokodelstvo; — **arnica** delavnico; — **arina, arnina** plačilo za delo; — **arstvo** umetnost; — **ariti** kako rokodelstvo opravljati, p. *pisar, pisarica, pisarija, pisarnica, pisarnina, pisarstvo, pisariti; kolar, kolarica, kolarija, kolarnica, kolarnina, kolarstvo, kolariti*.

ast kaže večidel, kakšno je kaj, p. *popolnomast, božjast*.

ava kaže sploh velike prostore ali zaloge, p. *deržava, širjava, dobrava, goličava, puščava, svečava, kurjava*.

azen za imena ženskega spola, p. *bojazen, golazen*.

ba kaže kako opravilo p. *služba, vodba, godba, strežba, sodba, strežba*.

e za srednja imena, p. *serce, pišče, tele, seme, vreme, selišče*.

ec kaže moške osebe, pa tudi marsiktere druge reči. To končnico dobivlja prav veliko samostavnih imen, ki so iz prilogov, zaimen, številk, posebno pa od preteklega priložaja izpeljani; vendar se mora pri djavnem priložaji vselej **l v v** spremeniti, p. *delavec, igravec, vdovec, krovec, delivec, izpraševavec, kaznovavec, kaznjeneč; junec, studenec, klanec, konec, konopec, cepec*.

ej kaže večidel kako hitro dokončano djanje brez posebne važnosti p. *pomiglej, vgrizlej, mahlej, poseglej, zdihlej*.

el, elj znamenuje delajoče osebe, pa tudi druge reči, in se večidel nedoločivnemu naklonu mesto **i** priveša, p. učitelj, kerstitelj, odrešitelj, gonitelj; kozel, orel, šapelj, črevelj, rabelj.

ét kaže kako precej važno djanje, p. *trepèt, derskèt, hropèt*.

ev za ženska imena, ktera se tudi na **va** končati morejo, p. *cerkev* (cerkva), *kletev* (kletva), *molitev* (molitva), *zverstitev* (zverstitva).

ezen za ženska imena, p. *bolezen, bojezen, ljubezen*.

ež kaže kakšnega sitnega človeka, tudi djanja in priprave, p. *revež, snedež, smerkež, babež, sitnež, čudež, kradež, tepež, živež*.

ič za imena moškega spola, p. *mladič, gonjič, Ivanovič, Petranovič, Valentinič, Nikolajevič*.

ica, íca znamenuje ženske osebe, bolezni, orodja, posode, hrambe, vodé, p. *ženica, psica, merzlica, zlatenica, sklenica, perutnica, ustnica, žlica, spovednica, studenčnica, delavnica, veternica*.

ija kaže kak stan, rokodelstvo ali urade, p. *podertija, ropotija, sleparija, vertnarija, kovačija, zapovednija, namestnija, poveljnija, dačovnija, poglavarija*.

ika kaže orodja ali tudi druge reči, p. *motika, sadika, rastlika*.

in kaže različne številne dele, tudi moške osebe, p. *tretjín, petín, sedmín; capín, bogatín*.

ina znamenuje mesó ali kožo žival, plačila, jezike, različne dele, kraje, lesovje in druge reči, p. *kravina, teletina, govedina, dnina, prepisnina, dohodnina, voznina, brodnina, slovenščina, nemščina, petina, desetina, sedmina, polovina, brezovina, srebernina, zlatina*.

ír služi za moška imena, p. *pastír, hudír, prepír, brebír*.

išče (nepravilno *iše*) znamenuje prostore ali dele orodja, p. *borišče, pšenišče, režišče, pokopališče, sekirišče, platišče, toporišče*.

ivo kaže priprave p. *strelivo, pecivo, stavivo, gradivo, steljivo, predivo*.

jak za moška imena, p. *lesjak, pernjak, volovjak, svinjak*.

je kaže sploh mnogo med seboj enacih reči, p. *germovje, cvetje, grozdje, sadje, drevje, perje, bukovje, deževje*.

jek pomenja večidel blato ali gnoj posameznih živali, p. *volovjek, ovčjek, človečjek, kravjek, podganjek*.

ka za ženska imena, orodja, števila, priprave in druge reči p. *lažnjivka, šivanka, dvojka, trojka, osmerka, sedmerka, pečenka*.

nja za mnogotera djanja, p. *prošnja, vožnja, skušnja, nošnja, rošnja*.

nik, nĭk znamenuje moške osebe, posode, orodja itd. p. *grešnik, stvarnik, učenik, žernik, sapnik, božičnik*. Boljše je vendar reči: *stvaritelj, učitelj* itd.

o za srednja imena p. *delo, vedro, betvo, mjilo, selo*.

oba znamenuje kakšnost ali zapopadek taiste, p. *zloba, hudoba, svetloba, gnjiloba, kisloba, sladkoba*.

ost, óst za ženska imena, ktere kak stan ali kakšnost znamenujejo, p. *mladost, slabost, čistost*.

ota znamenuje ravno to, kar *ost* p. *temota, toplota, gorkota, merzlota, sladkota, čistota, slabota*.

ót kaže kak glas, ki se večkrat ponavlja, p. *ropòt, pleskòt, šumòt*.

ovec in evec za različna vina in druge žgane reči, p. *kafrovec, hruškovec, slivovec, tepkovec*.

ovje kaže še na večo množico reči kakor je p. *germovje, deževje, cvetovje*.

stvo in šstvo kaže kako ljudstvo, stan ali čast p. *človeštvo, junaštvo, povelništvo, glavarijstvo, vladarstvo, vojvodstvo, devištvo*.

2. Pomanjševavne končnice.

§. 14. Kader od kake majhne ali sploh ljubke reči govorimo ali se komu prilizujemo, vpotrebujemo vselej pomanjševanih imen.

Pervo pomanjšanje. Pomanjšujemo:

- moška imena, če jim končnice: **ec, ej, ek, ič** pridenemo, p. *nož — nožek, nožej, brat — bratec — bratej; kralj — kraljič; kruh — kruhec — kruhej; klobuk — klobuček*.
- ženska imena, ako korenini: **ica, ika, ka** pristavimo, p. *roka — ročica; sestra — sestrica; hiša — hišica — hišika; žena — ženica — ženka*.
- srednja imena, kader jim končnico **a** družega sklona v: **e, ce, ice** premenimo, p. *selo — selice; vino — vince; drevo — drevesce; pero — peresce*.

V zaničevavnem ali pomiljivem pomenu se slišijo končnice **be** in **če** p. *baba — bable; golob — golobče; otrok — otroče; osel — osle; junec — junče*.

Imena, ki so le v množnem broju v rabi, se tudi v taistem pomanjšujejo, p. *dveri — dverice; gosli — goslice; usta — ustica*.

2. *Drugo pomanjšanje.* Enkrat pomanjšana imena se dajo, če blagoglasje pripustí, še drugič pomanjšati in sicer takole:

- Pomanjšavne končnice moških imen: **ec, ej, ek** in **ič** se v:

ček, iček, ičič spremenjajo, p. *nož — nožek — nožiček; kralj — kraljič — kraljiček; konj — konjič — konjiček, konjičič.*

- b) Pri ženskih imenih se premenjajo: **ica, ika, ka** v **ičica, čkica, kica** p. *sestra — sestrica — sestričica — sestrička; glava — glavica — glavičica — glavička; roka — ročica — ročičica.*
- c) Pri srednjih imenih se končnice: **ee, ice,** v **ičice** in **ičice** spreminjajo, p. *vino — vince — vinčice; pero — peresce — peresčice.*

3. Povekšavne končnice.

§. 15. Imena s povekšavnimi končnicami pomenjajo razun velikosti tudi kaj gerdega, ostudnega ali zaničljivega. Končnice so:

- a) za moška imena: **ač, ak, an, avs, avt, ež, in, on, ot, uh, un, in, už.** p. *hlačon, potepuh, zmikavt, štoriklež, zavaljuh, bahavs, kmetavs, gerdun.*
- b) za ženska imena, p. **ača, ana, avslja, avtlja, atlja, uga, ulja, ura, uta, uza,** p. *glavana, kmetavslja, zmikavtlja, babula, babuza, babura, vlačuga.*

4. Zlaga sestavljenih imen.

§. 16. Pogosto se imena sestavljajo:

- a) s samostavnimi imeni in prilogi, vendar skoro vselej pisme **o** vmes postavljajo, p. *letopis, vodotok, červojed, vodonos, hudo, urnik, staroverec, gerdogled.*
- b) s številnicami in zaimeni, p. *stoklasa, stoletje, samoglavec, trinog, samouk, vsegavednost, svoboda, samolet, teden.*
- c) z glagoli, vendar večidel le pri lastnih in zaničevavnih imenih, p. *Vladislav, Vladimir, vertoglavost, tresorepka, tresoglav.*
- d) s predlogi pogostoma in prizečji malokdaj, p. *brezbožnik, razloček, obseg, okraj, nečast, blagoslov.*

5. Zlaga ljudstvinih imen.

§. 17. Moška ljudstvena imena se zlagajo večidel na: **ec, an, anec,** in ženska na: **ka, ica** in **anka,** p. *Celovec — Celovčan, Celovčanka; Gorenec — Gorenka; Gradec — Gradčan, -ka; Ljubljana — Ljubljančan, -ka; Egipt — Egipčan, -ka; Korošec — Korošica; Kranjec — Kranjica.*

Za ustničnimi soglasniki se stavi večidel: **ljan — ljanka,** p. *Humljan — Humljanka, Verbljan — Verbljanka.*

Dežele se rabijo večidel s končnico **sko** ali **ško** kot prilogi, p. *Avstrijansko, Koroško, Dolensko, Gorenško, Ogersko.*

Ženski primki se zlagajo na: **inja, ka, ovka** ali **ova** p. *Jaklin — Jaklinka, Jaklinova; Potočnik — Potočnjikinja; Perko — Perkovka.*

6. Zlaga ptujih imen.

- §. 18. a) Imena moških gerških ali latinskih imen s končnico: **es, os** in **us**, odveržejo te končnice, p. *Ulises — Ulis; Epikurus — Epikur. Markus* ima *Marka, Marko* ali *Markež.*
- b) Imena s koncom **as** odpahnejo **s**, p. *Matias — Matia, Jeremias — Jeremia, Lukas — Luka.* Če imajo pa pred končnico **as** samoglasnik **e** tako **eas** v **ej** premenijo, p. *Andreas Andrej.*
- c) Imena, ki se na **ius** dokončajo, **ius** ali saj **us** odveržejo, p. *Alozjus — Alojz, Alojzi, Livius — Livi; Antonius — Anton; Gervazius — Gervazi.*
- d) Imena s koncom **aus** in **eus** premenijo **us** v **j**, p. *Arhelauš — Arhelaj, Timoteus — Timotej.*
- e) Imena, ki v svojem jeziku rodivnik podaljšajo, odveržejo **is** rodivnika, p. *Cicero — Ciceronis — Ciceron; Palas — Paladis — Palada; Plato — Platonis — Platon.*
- f) Imena krajev na **ium** preminjajo ti izhod v **ja**, p. *Lacium — Lacja, Regium — Regja.*

II. Sklanjanje imen.

§. 19. *Sklanjati* se pravi, imena po spolih, številih, sklonih in sklanjah premenjati. Pri sklanjanji imen je torej paziti; 1. na *spol*, 2. na *število* ali *broj*, 3. na *sklon* in 4. na *sklanjo* ali *sklanjanje*.

♀ spolu.

§. 20. Samostavna imena so trojega spola; *moškega, ženskega* in *srednjega*.

Kakšnega spola da je kako ime, se more spoznati, ako se gleda, kaj pomenja, ali kako se dokončava.

1. *Moškega spola* so:

- a) Vsa imena, ki nekaj moškega pomenjajo p. *sluga, oče, vojvoda, brat.*
- b) Ktera se na *soglasnik* dokončavajo, le samo tista ne, ki v drugem sklonu i dobijo, p. *pert, križ, mesec.*

c) Imena pismen, p. veliki *A* in mali *r*.

2. *Ženskega spola* so:

a) Vsa imena, ki kako žensko osebo ali samico pomenjajo, p. devica, mati.

b) Ki se na **a** dokončavajo, če kaj moškega ne pomenijo, p. riba, zvezda, truma.

c) Vsa večzložna imena na: **ast, azen, est, ev, ezen, ist, ost** in **ust**, p. mladost, bolezen, korist, čeljust.

d) Nektera imena, ki se sicer na soglasnik končajo, vendar v drugem sklonu enojnega števila **i** dobijo, kakor: *basen, bil, bran, cev, čast (čest), četert, čvetér, derhál, dlan, gaz, globél, gnjat, gos, gož, grez, guž, jed, jel, jesén, jezer, kád, kal, klet, klop, kokoš, kop, kopel, kost, krepel, last, laž, luč, mast, med (ruda), misel, miš, mlat, mlev, moč, mrav, napoved, nemoč, nit, noč, obitelj, obrest, obutev, os, osterv, pamet, parst, pást, peč, pést, perhal, pesem, pijál, pišál, piščel, plát, poč, pomlád, pomoč, postát, postelj, posterv, povoden, paprat, pučel, pužál, rál, rast, reber, reč, réd (versta), res, rež, rit, seč, sedmer, senožet, skrel, slast, smet, spomlad, stern, stran, strast, stvar, ščet, vás, vajet, verzel, vest, vez, vigred, vjer, vlast, uš, zadel, zél, zibel, zver, zmes, žel, žerd (žerv), žival* in še nekaj drugih.

3. *Srednjega spola* so vsa imena, ki se na **e** ali **o** končajo in moških ali ženskih oseb ne pomenijo, p. *solnce, serce, lono, vedro*.

Pôt je na Kranjskem gorenške strani ženskega spola, sicer pa večidel moškega. V množnem številu ima zraven *poti* tudi *pota*.

Nekterá imena so samo v množnem številu v navadi. Moška se dokončavajo na **i**, če v drugem sklonu *ov* dobijo, sicer so ženskega spola, ženska na **e** in srednja na **a**.

O številu ali broji.

§. 21. Število je trojno: *enojno, dvojno* in *množno*.

Enojno ali *enojnik* stoji, kadar se od ene, *dvojno* ali *dvojniki*, kadar se od dveh, in *množno* ali *množnik*, kadar se od več kakor dveh oseb ali stvari govori.

Vender od udov, ki jih na telesu po dvoje imamo, rajši v množnem številu govorimo, le tedaj ne, ko jih hočemo v govoru posebno določiti, p. *z očmi vidimo, z ušesmi pa slišimo. Z obema rokama*.

Zborna imena na **je** imajo samo enojno število; temu nasproti so druga imena samo v množnem v navadi.

○ sklonih.

§. 22. Samostavna imena se dajo v vsakem broji šesterokrat spreminjati. Te premembē se kličejo *skloni*. Torej imamo v vsakem broji šest sklonov, ker je *klicavnik* vselej *imenovavniku* enak.

1. *imenovavnik* (nominativ) na vprašanje: *kdo* ali *kaj*?
2. *rodivnik* (genitiv) " " *koga?* ali *čega?*
3. *dajavnik* (dativ) " " *komu?* ali *čemu?*
4. *toživnik* (accusativ) " " *koga?* ali *kaj?*
5. *mestnik* (local) " " *čej,* *kje?*
6. *druživnik* (social, instrumental) " " *s kom?* ali *s čem?*

Mestnik in druživnik se v slovenščini blizo nikdar brez predloga ne rabita.

○ sklanjah.

§. 23. Sklanje imamo *tri*. Po prvi se sklanjajo moška, po drugi ženska in po tretji srednja imena.

Imena moškega in srednjega spola se končajo v drugem enojnem sklonu na **a** in ženskega spola na **e** ali **i**.

A. Perva sklanja.

§. 24. Po prvi sklanji se sklanjajo vsa imena moškega spola, kakor sledeči primer kaže:

Enojno	dvojno	množno število
1. jelen	jelen-a	jelen-i
2. jelen-a	jelen-ov	jelen-ov
3. jelen-u	jelen-oma	jelen-om
4. jelen-a	jelen-a	jelen-e
5. jelen-u	jelen-ih	jelen-ih
6. jelen-om	jelen-oma	jelen-i.

O p o m b e.

1. Pri imenih *neživih* reči je v enojniku četerti sklon vselej prvemu enak, p. *Priložnost* *greh* *dela*. *Zima* *ves* *cvet* *pokončava*.

Če se pa ime nežive reči na živo prenaša ali nanaša, se derži sklanje živih reči p. *Glej tega* *germa* *ali* *brega*.

V staroslovenščini je bil vendar četerti sklon tudi pri živih stvaréh prvemu enak.

*) Na Krajskem in sementertje drugot se govori mesto *om*, *oma* le *am*, *ama*.

2. Polglasnik **e** v pregibnem zlogu se pri sklanjanji vselej odpahne, p. *slepec* — *slepca*, *slepecu itd.* *učenec* — *učenca itd.*

3. Za pismeni **j, ž, š, č** se v pregibnem zlogu **o** pravilno v **e** spreminja p. *nož* — *nožem* — *nožev oc.* *pisar* — *pisarjem*, *pisarjema oc.* Za timi pismeni se v mestniku tudi **u** rad v **i** prelija, kar posebno za pismenom **j** veljá, p. *nož* — *pri noži* mesto *nožu*; *pisar* — *pri pisarji* mesto *pisarju*.

4. Moška enozložna imena z zategnjenim naglasom dobivajo v drugem enojnem sklonu kakor v staroslovenščini mesto **a** sploh zategnjen **ú**, p. *grad* — *gradú*; *rod* — *rodú*; *med* — *medú*; *sad* — *sadú*. Sicer se jim more pred pregibnim zlogom po vsih sklonih **ov** ali oziroma **ev** privesiti, kakor sledeči primer kaže.

	Enojno	dvojno	množno število.
1.	tat	tat-a, -ova	tat-i, -je, -ovi
2.	tat-a, -ú, -ova	tat-ov	tat-ov
3.	tat-u, -ú, -ovu (ovi)	tat-oma, -ovoma	tat-om, (em) ovom
4.	tat-a, -ova	tat-a, -ova	tat-i, -e, -ove
5.	tat-u, -ovu (ovi)	tat-ih, (eh) -ovih	tat-ih, (eh) -ovih
6.	tat-om, -ovom	tat-oma, -ovoma	tat-i, (-mi) -ovi.

Ravno tako dobivajo privesek **ov (ev)** tudi nektera imena s dvema zlogoma.

5. Imena, ki v drugem enojnem sklonu na **ba, da** in **ta** izhajajo, dobivajo večidel v prvem množnem sklonu mesto **i** končnico **je**, p. *gospodje*, *kmetje*, *golobje*.

Ravno to velja tudi od nekterih ljudstvih imen, p. *Ljubljčan* — *Ljubljčanani* ali *Ljubljčanje*.

6. Pred samoglasnikom **i** v pregibnem zlogu se **k** rad v **e** spreminja p. *otrok* — *otroci*, *otročih oc.*; *junak* — *junaci*, *junacih*.

7. Večzložna imena na **ar, er, ir** in živih reči na **ur** jemljejo pri sklanjanji pred pregibnim zlogom večidel **j** k sebi, p. *pisar* — *pisarja*, *pisarju oc.*; *dihur* — *dihurja*, *dihurju oc.*

8. Imena na **elj** ali **el**, posebno če kaj živega pomenijo, dobivajo pri sklanjanji **n**, p. *apostelj* — *aposteljna*, *aposteljnu oc.*; *brencelj* — *brenceljna oc.*

9. Nektera imena moškega spola so prideržale drugi staroslovenski množni sklon, ki je prvemu enojnemu sklonu na koncu enak, p. *otrók* — 2 skl. *otrók*; *môž* — *móž*; *kònj* — *kónj*; *zób* — *zób* ali *zóbí*, *lás* — *lás* ali *lásí*. p. *Veliko móž in kónj je v valovih dereče reke vtonilo. Nehvaležni sin ni porajtal belih lás svojega očeta.*

10. V 4. množnem sklonu imajo sledeče besede **i**: *dan, dne* — 4. skl. *dní* ali *dnove*; *ljud* — *ljudi*; *dar* — *darí* ali *darove*. Ravno tako pogosto tudi tiste, k se po primeru *tat* sklanjajo.

11. *Ljud* se sklanja v množnem številu takole: 1. ljudje (tudi ljudi); 2. ljudi; 3. ljudém; 4. ljudi; 5. ljudéh; 6. ljudmi.

12. *Dan, den* se sklanja: v enojniku 1. 4. dan, den; 2. dné, dneva, dnòva, dana; 3. 5. dnu, dnevu; 6. dnem, dnevom; dvojn. 1. 4. dneva, dnova; 2. 4. dní, dnov; 3. 6. dnevoma; 5. dneh, dnevih; množn. 1. dní, dnevi, dnovi; 2. dni, dnevov, dnov. 3. dnem, dnevom; 4. dni, dneve, dnove; 5. dnéh, dnevih, dnovih, 6. dni, dnevi, dnovi.

13. Imena moškega spola na **a** se sklanjajo po prvem sklanjanji, ne pa kakor v staroslovenščini po primeru ženskih na **a**, p. *vojvoda, sluga*.

14. Imena moških oseb, si se končajo na **a, e, i** ali **o**, se sklanjajo po prvem sklanjanji in dobijo pred pregibnim zlogom **t, p**. *Janko* — *Jankota*; *Jože* — *Jožeta*; *Obreza* — *Obrezaťa*; *Kosinski* — *Kosinskiťa*.

15. Nektera imena moškega spola s tverdim dokončajem so še staroslovenski klicavnik na **e** obderžale, p. *brat* — *brate!*

16. Besedi *pót* in *kót* se v množnem številu rade kakor srednja imena sklanjate: 1. 4. *póta, kóta* itd.

17. Nektera imena so samo v množnem številu v navadi, p. *žganci, metljaji, bodljaji, senci, rezanci, gostosevci, bobki* itd.

P r i m e r i.

Lenuhu krudi rad glad po trebuhu. — Kakoršni gospodarji, taki posli. — Če vlečeš očeta do praga, te bodo tvoji otroci čez prag sunili. — Ako bi ljudje ne merli, bi že davno svet poderli. — Domačega tatú se je težko vbraniť. — Otroci in vsi ljudje imajo angelje nebeškega očeta za varhe. — V sredoveku so rabeljni rudeče plajše nosili. — Pitni bratje v mladosti, siromaštva svatje v starosti. — Spomladnega cvetú se vse veseli. — Jezusovi aposteljni so njegov nauk po vsem svetu, vsim ljudem, prijateljem in neprijateljem razlagali. — Mladenči nauke mladih dní ne zamudite!

Skerbi za dušne zaklade, ki ti jih tatje ne ukradejo in moli ne snedo. — Denar in izbrušen nož si lahko v prid ali škodo ober-

*) Kakor *ljud* v enojnem se *človek* v množnem številu le malokdaj rabi.

neš. — Ni ga podjeda od hudega soseda. — Od daleč se zogibaj hudobnih ljudi; hudobnež pravičnega lahko skazi. — Iskren in raven pogled čislá ves svet. — Očetje! dajajte svojim sinom strah, da ne postanejo tepeži ali tatje. — Od dne do dne se bolj bližamo grobu. — V boji veliko junaških mož in konj konec najde. — Kdor se z volkovi pajduši, je ž njimi tuliti primoran. — Čudna so póta božje previdnosti.

B. Druga sklanja.

§. 25. Po drugem sklanjanji se sklanjajo vsa imena ženskega spola, naj se dokončavajo na samoglasnik **a** ali na kak *soglasnik*.

Ženske besede na samoglasnik *a* se sklanjajo po primeru A, besede na soglasnik po primeru B in če v drugem sklonu za-
tegnjen í dobijo po primeru C.

A	B.	C
	E n o j n o	
1. žen - a	nit	peč
2. žen - e	nit - i	peč - i
3. žen - i	nit - i	péč - i
4. žen - o	nit	peč
5. žen - i	nit - i	péč - i
6. žen - o	nit - jo	peč - jó
	d v o j n o	
1. žen - i	nit - i	peč - í
2. žen	nit - i	peč - í
3. žen - ama	nit - ina	peč - ema
4. žen - i	nit - i	peč - í
5. žen - ah	nit - ih	peč - éh
6. žen - ama	nit - ina	peč - ema
	m n o ž n o š t e v i l o	
1. žen - e	nit - i	peč - i
2. žen	nit - (i)	peč - í
3. žen - am	nit - im	peč - ém
4. žen - e	nit - i	peč - í
5. žen - ah	nit - ih	peč - éh
6. žen - ami	nit - mi	peč - mí

O p o m b e.

1. Pri nekterih ženskih imenih, ki iz dveh zlogov obstoje, prestopi naglas razun 3. in 5. sklona na pregibni zlog, p. *vodè*, *vodé* v 3. in 5. množnem sklonu je **a** predtegnjen: *vodám*, *vodáh*.

Te imena privešajo navadnemu drugemu sklonu dvojnega in množnega števila včasih potegnjen **á**, p. *voda* — *vodá*, *gora* — *gorá*.

2. Imena na **ija** imajo v 3. in 5. enojnem sklonu pravilno **ii** mesto *iji*, p. *podertija* — *podertií* mesto *podertiji*, *županija* — *županií* mesto *županiji*. Ptujta imena imajo večidel **ia** mesto **ija**, p. *Maria*, *Azia*, *Anglia*, *Rozalia*, *Volhinia* itd.

3. Ako bi se v dvojnem ali množnem rodivniku preveč terdih soglasnikov na koncu sošlo, se pa polglasnik **e** (pred **j pa i**) vmes postavlja, p. *sestra* — *sester*, *iskra* — *isker*, *kaplja* — *kapelj*, *brudlja* — *bradelj*, *suknja* — *sukenj*, *zarja* — *zarij*.

4. *Gospá* se takole sklanja:

E n o j n o

1. *gospa*, 2. *gospé*, 3. *gospéj*, 4. *gospo*, 5. *gospelj*, 6. *gospo* (oj).

D v o j n o

1. 4. *gospé*, 2. *gospá*; *gosp.* 3. 6. *gospema*, 5. *gospéh*.

M n o ž n o.

1. 4. *gospé*, 2. *gospá*, 3. *gospem*, 5. *gospéh*, 6. *gospami*.

5. *Beseda* ima v dvojnem in množnem rodivniku mesto *beséd* večidel *besedí*.

6. Kakor pri moških se izpahne v sklanjanji tudi pri ženskih imenih polglasnik **e** v končnih zlogih, p. *pesem* — *pesmi*, *misel* — *misli*, *ljubezen* — *ljubezni*, *cerkev* — *cerkvi* ali *cerkve*; *breskev* — *breskvi* ali *breskve* itd.

Vsa ta imena dobivajo v enojnem druživniku zlog **ijo** mesto **jo**, p. *pesem* — *pesmijo*, *ljubezen* — *ljubeznijo*, *cerkev* — *cerkvijo*, *razdelitev* — *razdelitvijo*, *žetev* — *žetvijo*.

Imena, ki se navadno na **ev**, **ov**, **uv** in **em** končajo, imajo v nekterih krajih tudi izhod na **a** in se pravilno po primeru A sklanjajo, p. *cerkev* ali *cerkva*, *molitev* ali *molitva*, *razdelitev* ali *razdelitva*, *pesem* ali *pesma*.

7. *Mati* in *hči* dobivate v rodivniku mesto **i** — **ere** in se pravilno po primeru A sklanjate, samo da v enojnem toživniku nimate **o** in se v enojnem druživniku ravnate po primeru B, p. 1. *mati*, *hči*, (*hčer*), 2. *mátère*, *hčére*, 3. *materi*, *hčeri*, 4. *mater*, *hčer*, 5. *materi*, *hčeri*, 6. *materjo*, *hčerjo* itd.

8. *Kerv* se pravilno sklanja; vendar v 1. in 4. enojnem sklonu se govori navadno *kri*. Tudi *krije* v 2. 3. in *krijo* v 6. sklonu je semtertje slišati.

9. Več imen je samo v množniku v navadi p. *bukve*, *burkle*, *cepi*, *vile*, *duri* (*dveri*), *gosli*, *hlače*, *klešče*, *grablje*, *smeti*, *statve*, *steje*, *škarje*, *svisle*, *toplice*, *vice*, *stope*, *okovi*, *persi*, *droži* itd.

P r i m e r i.

Zapeljivost je skritej jami podobna. — Kdor se na ptujo pomoč zanaša, v situ vodo prenaša. — Za staro vero, stare ljudi in star denár naj ti bo vselej mar. — Med pravico in krivico ni srede. — Kdor na beračii ene čevlje razdere, beračije ne opusti. — Slovenske dežele imajo veliko prav velicih gorá. — Steza časti je ledena gaz, ki hitro zvodeni. — Na razvalinah novina oživi. — Po hudej tovaršii rada glava boli. — Žene so dolzih las, pa kratkih misel. — Zlata roka železne duri prebije. — Od dobrih besedi se nihče ne zredi.

Vari se tistih maček, ki spredej ližejo, zadej pa praskajo. — Hudobec na svetu druge sročé ne pozná, kakor pojedine. — Imej si kraljevo palico v rokah, ali pa beraško, težka je, in ni stanú brez težave. — Rodove, ki nimajo prave vere ne nauka, boš težko od živine ločil. — Kjer ni sramožljivosti, tudi ni časti. — Te bukve obsežejo veliko lepih pesem in molitev h časti prečiste device Marie. — Gospém strežejo služabnice, katerim hišne pravimo. — Grabljam pravijo v nekterih deželah zobače. — Lepih pesem glas seže v deveto vas. — Kdor domače navade in šege zasmehuje, je ptujega duha navzet.

C. Tretja sklanja.

§. 26. Semkaj gredó vsa imena srednjega spola in se takole sklanjajo

Enojno	dvojno	množno število.
1. let-o	let-i	let-a
2. let-a	let	let
3. let-u	let-oma	let-om
4. let-o	let-i	let-a
5. let-u	let-ih	let-ih
6. let-om	let-oma	let-i (ami)

O p o m b e.

1. Pri srednjih imenih je vselej toživen imenovavnemu sklonu enak.

2. Po soglasnikih **j**, **ž**, **š** in **č** se zlogi *om*, *oma* sploh v *em*, *ema* spreminjajo, p. *listje* — z *listjem*. Za timi soglasniki tudi **u** mestnika rad v **i** prehaja, p. na *polji* mesto na *polju*.

3. Ako se v dvojnem ali množnem rodivniku preveč soglasnikov snide, se polglasnik **e** in pred **j** samoglasnik **i** vmes deva, p. *kraljestvo* — *kraljestev*; *okno* — *oken*; *narečje* — *narečij*; *stoletje* — *stoletij*.

4. Imena s potegnjenim **ó** na koncu dobivajo pri sklanjanji zlog **es**, ako kake snove ali skupšine ne pomenijo, p. *drevo* — *drevesa*, *koló* — *kolesa*, *teló* — *telesa*; *peró* — *peresa*, *nebó* — *nebesa*, *čudó* — *čudesna*, *črevó* — *črevesa*, *slovó* — *slovesa*, *okó* — *očesa*, *uhó* — *ušesa* (ali *ušeta*). — Ako *nebó* nebeško tverdino pomenja, se pravilno: *nebó* — *neba* itd. sklanja.

Ako se od človeških ali živalskih reči govori, se *okó* v množniku takole sklanja: 1. 2. 4. oči; 3. očém; 6. očéh (očíh); 6. očmi. Sicer se sklanja pravilno: *očesa*, *očes* itd.

5. Imena na **me** pri sklanjanji **n** prilagajo, p. *pleme* — *plemena*, *seme* — *semena*, *vime* — *vimena*, *vreme* — *vremena*, *teme* — *temena*, *sleme* — *slemena*, *seme* — *semena*, *breme* — *bremena*.

6. Imena živih večidel *mladih stvari*, ki se na **e** končajo, mu prilagajo v vsih sklonih **t**, p. *tele* — *teleta*, *teletu* oc.; *pišče* — *piščeta*; *živinče* — *živinčeta*; *dete* — *deteta*; *prase* — *prasete*; *kljuse* — *kljuseta*.

7. Zborna imena na **je** se kakor beseda „*blago*“ samo v enojnem broji sklanjajo. Samo tedaj dobijo nektera zborna imena tudi množno število, kadar jih kot verstne upotrebujemo, p. *dreveje*, *hrastovje*, *cvetje*, *sadje*, *podnebje*, *listje*, *germovje*. *Štajarska vina* so *dobrega okusa*.

8. Nektera imena srednjega spola se samo v množnem broji rabijo, p. *jetra*, *usta*, *kola*, *nedra*, *derva*, *pluča*, *tla*, *vrata* itd.

9. Beseda *tla* se takole sklanja: 1. *tla*, 2. *tal*, 3. *tlam*, 4. *tla*, 5. *tleh*, 6. *tلامي*.

10. *Dete* postane v množniku zborna ime in se takole sklanja: 1. 4. *deca*, 2. *dec*, 3. *decam*, 5. *decah*, 6. *decami* itd.

P r i m e r i .

Kedaj vrana vrani oči izkljuje. — *Česar okó ne vidi, serce ne želi.* — *Krivično blagó nima teka.* — *Dokler prosi, zlata usta nosi; kadar vrača, herbet obrača.* — *Česar je polno serce, rado iz ust gre.* — *Nekter kmet je gibčen pri plesu, pa okoren pri drevesu.* — *Jabelko ne pade dalječ od drevesa.* — *Bog je človeku dve ušesi, pa samo ena usta dal, da bi manj govoril kakor slušal.* — *Poterypljenje železna vrata prebije.* — *Bogaboječé serce v persih*

in dobra dela so blago za nebesa. — Solnce je svetilo vsih nebeških tel našega osolnčja. — Pridna deca so veselje svojim staršem.

Gospodarja oči več opravijo, kakor pa roke. Potreba je nam dveh reči: dobrega slovesa in dobre vesti. — Železni vozovi imajo po 6 in 8 koles in po 10 oken. — Iz katerega drevesa sadje samo pada, ga ni treba tresti. — Oči so okna našega trupla. — Veselje in žalost si roko podajata. — Sraga nedolžnosti se ne posuši, v nebesa spuhti. — Zvezde in vse svetila na nebu nam goré veličastvo nebeškega očeta.

Drugi odstavek.

○ prilogu.

§. 27. Prilogi so imena, ki pomenjajo, kakošna ali čigava je kaka oseba ali stvar, p. *lepa sosedova hiša*. „*Lepa*“ pové, kakšna je hiša in „*sosedova*“ čigava da je hiša.

Zatorej se dajo prilogi razdeliti v *priznanivne*, ki osebam ali stvarém kakšnosti ali lastnosti priznanujejo in v *prisvojivne*, ki osebam posest ali last prisvojujejo ali prilastujejo.

Pri prilogu je posebno gledati 1. na zlaganje, 2. na sklanjanje in 3. na stopnovanje.

Zlaganje prilogov.

§. 28. Prilogi so ali korenine, ali rastlike, ki se od drugih delov govora izobrazujejo, če jim razne končnice pridenemo. Vselej se končajo za moški spol na soglasnik, za ženski na **a** in za srednji na **o** (po mehkih soglasnikih na **e**) ali pa če določivno govorimo za moški spol na **i**, za ženski na **a** in za srednji na **o** ali **e**.

Polglasnik **e** v moških končnicah: *ek, el, en, er, ev* itd. in **á** v končnici *ák* in *án* namesto *ek* in *en* se za ženski in srednji spol vselej izpahuje, p. *grenak* (mesto *grenek*), *grenka, grenko, srečen, srečna, srečno*.

Koreninski prilogi.

§. 29. Koreninski prilogi se večidel dokončavajo na terde soglasnike, p. *blag, mlad, ljut, svét, dolg, bos, poln, sam, sterm,*

lév, gotóv, tóp, tih, jak itd. V ženskem spolu dobivajo **a** in v srednjem **o** na koncu: *blag, blaga, blago; rad, rada, rado; lev, leva, levo.*

Izpeljani prilogi.

§. 30. Prilogi se večidel od drugih imen izpeljujejo in sicer:

- a) od imen, p. *bratov, a, o; matern, a, o; sestrin, a, o; pasji, a, e; ženski, a, o; človeški, a, o; drevesen, sna, o; černočk, a, o; razoglav, a, o; itd.*
- b) od zaimen, p. *naš, vaš, moj, njegov, svoj* itd.
- c) od številnic, p. *obój, a, e; dvoj, a, e; čveter, a, o; peternat, a, o; prvi, a, o; šesti, a, o* itd.
- d) od glagolov, p. *vroč, a, e; znan, a, o; rudeč, a, e; vnet, a, o; zrel, a, o; gnjil, a, o; nagajiv, a, o* itd.
- e) od predlogov, p. *prednji, a, e; zadnji, a, e* itd.
- f) od prirečij, p. *bližen, žna, o; okolen, lna, o; vnanj, a, e, znotranj, a, e* itd.

Najnavadnije končnice.

§. 31. Najnavadnije končnice pri izobraževanju prilogov so sledeče:

ast, asta, asto pomenja, da je čemu kaj podobno, p. *pasast, a, o, gerbast, a, o, resast, a, o.*

at, ata, ato pomenja ali velikost ali množino taistega, kar se imenu prilaga, p. *glavàt, a, o, kosmàt, a, o, rogàt, a, o, goràt, a, o, ljudnat, a, o, bradat, a, o.*

av, ava, avo opetuje pomen koreninskega imena, p. *hripav, a, o, ternjav, a, o, cunjav, a, o, kervav, a, o, sničav, a, o, berljav, a, o.*

aven, avna, avno se privesa večidel glagolom 5. in 6. oblike in pomenja nekaj djavnega, p. *delaven, vna, o, dokončaven, vna, o, bojevaven, vna, o, oziraven, vna, o.*

ek, ka, ko, p. *mehek, hka, o, težek, žka, o*, mesto **ek** stoji včasih **ak**: *krepak, pka, o.*

él, éla, élo in **él, la, lo** pomenja večidel kako lastnost ali kakšnost, p. *vesel, a, o, zagorel, a, o, topel, pla, o, medel, dla, o.*

en, na, no za kakšnost, p. *grešen, šna, o, strašen, šna, o, lačen, čna, o, snažen, žna, o.*

én, éna, éno, pomenja, iz česa da je kaj, p. *mésen, jeklén, ledén, prosén, rezén, suknén, bakrén.*

enj, nja, nje, p. *sledenj, dnja, e, predenj, dnja, e.*

ev, eva, evo služi sploh za prisvojitvene priloge. Priveša se za mehкими soglasniki, p. *kraljev, a, o, pisarjev, a, o, mladenčev, a, o.*

even, evna, evno, p. *deževen, vna, o, umeven, vna, o, za-deven, vna, o, pohleven, vna, o.*

in, ina, ino, služi posebno pri zlaganji prisvojitvenih prilogov od ženskih imen, p. *ženin, a, o, sestrin, a, o, tetin, a, o, deklin, a, o.*

it, ita, ito in **iten, itna, itno**, pomenja večidel to, kar končnica *at, ata, ato*, p. *kamnit, a, o* ali *kamniten, tna, o, skalovit, a, o* ali *skaloviten, tna, o, hribovit, a, o, bregovit, a, o*, ali *bregoviten, tna, o, rodovit, a, o*, ali *rodoviten, tna, o.*

iv, iva, ivo, p. *nagajiv, a, o, snetiv, a, o, červiv, a, o, ljubezniv, a, o, lažnjiv, a, o.*

iven, ivna, ivno pomenja večidel to kar *aven, avna, avno* in se glagolom 3. oblike priveša, p. *prisvojiven, vna, rodiven, vna, o, terpiven, vna, o, hladiven, vna, o, krojiven, vna, o.*

ji, ja, je za zlaganje prisvojitvenih prilogov od stvari, posebno od živali, p. *kravji, a, e, ribji, a, e, sernji, a, e, kozji, a, e, volčji, a, e, ovčji, a, e.*

kast, a, o, p. *belkast, a, o, rudečkast, a, o.*

l, la, lo kaže že storjeno djanje, posebno od glagolov, p. *gnjil, a, o, stekel, la, o, zagorel, a, o, vrél, a, o.*

ljiv, ljiva, ljivo se zлага od glagolov in kaže, da se more kaj zgoditi, p. *premagljiv, a, o, izveršljiv, a, o, razločljiv, a, o, topljiv, a, o, vsahljiv, a, o.*

n, na, no ali **t, ta, to** pri glagolih kaže že doveršeno delo, p. *zvit, a, o, znan, a, o, zaspan, a, o, dan, a, o.*

nat, nata, nato pomenja kako velikost ali množino, p. *skalnat, a, o, slarnat, a, o, plečnat, a, o, dvojnat, trojnat.*

oj, oja, oje pri številnicah in prisvojitvenih zaimenih, p. *dvoj, a, e, troj, a, e, oboj, a, e, moj, a, e, tvoj, a, e, svoj, a, e.*

ov, ova, ovo zлага prisvojitvene priloge od moških imen, p. *bratov, a, o, očetov, a, o, kmetov, a, o.*

ovnat, ovnata, ovnato včasi mesto *nat, nata, nato*, p. *plečovnat, bregovnat.*

ski, ska, sko ali **ški, ška, ško** včasi **ovski, ovska, ovsko** služi za splošne prisvojitvene priloge, p. *kmetski, kmetiški* ali *kmetovski, a, o, gosposki, a, o, pastirski, a, o, očetovski, a, o.*

Omeniti je treba, da se soglasniki **t, st, z, ž, s, č, g, h** na koncu s **om** vred pred **ski** v **s** spreveržejo, p. *deklič — dekliški, nebesa — nebeški, Čeh — Česki, Hrvat — Hrovaški.*

Soglasnik **c** pred **ski** se večidel odverže: *Slovenec* — *Slovenski*, *rokodelec* — *rokodelski*.

Ako se s soglasnikom **s** v *sk* ali *stvo* snide katerikoli sikovec ali šumeč ali katerikoli tema soroden soglasnik, se ž njim spremeni v **š**, tode *d* ali *c* večkrat izpahne, p. *nograški*, *nemški*, *kranjski* i. t. d.

Pomanjšavne končnice.

§. 32. Pomanjšanje zaznamujemo s sledečimi končnicami:

ast, **asta**, **asto**, p. *rudečkast*, *a, o*, *belkast*, *a, o*, *sivkast*, *a, o*, *debelkast*, *a, o*.

klat, **klata**, **klato** ali **kljat**, **a, o**, p. *sivkljat*, *a, o*, *zelenkljat*, *a, o*, *černkljat*, *a, o*.

čken, **čkna**, **čkno**, p. *majčken*, *kna, o*.

činek, **činka**, **činko**, p. *majčinek*, *nka, o*.

ičen, **čna**, **čno**, p. *staričen*, *čna, o*, *mertvičen*, *čna, o*.

Povekšavne končnice.

§. 33. Povekšavne končnice so

ovit, **a, o**, p. *gorovit*, *a, o*, *derzovit*, *a, o*.

ovat, **a, o** ali **ovnat**, **a, o** p. *verhovat*, *a, o*, *stebelnat*, *a, o*.

ši, **ša**, **še** pri stopnjevanji, p. *lepši*, *a, e*, *gerši*, *a, e*.

Sostavljeni prilogi.

§. 34. Prilogi se tudi sestavljajo:

a) z *nikavno* besedico **ne** p. *nedolžen*, *nevaren*, *nezvést*, *nemiren*.

b) s *predlogi*, p. *pobožen*, *priletén*, *počasen*, *podložen*, *prirasel*, *brezskerven*.

Neločljivi predlog *pre-*, *spre-*, povišuje ali povekšuje pomen kakega priloga, p. *predrag*, (zlo drag ali preveč drag), *prelep*, *sprelep*, *prevelik*, *preljub* itd.

c) Z mnogo družimi deli govora, p. *pervoleten*, *samopriden*, *trikoten*, *dolgoličen*, *velikonočen*.

Sklanjanje prilogov.

§. 35. Prilogi se sedaj vsi po enem primeru sklanjajo. Drugače je bilo vendar v staroslovenščini. Kadar se je nedoločljivo govorilo, so sklanjali priloge ravno tako, kakor samostavna imena; kadar je bil pa od kake določene osebe ali stvari govor, so priloge s pomočjo tretje osebe (**i**, **ja**, **je**) pregibljali. Pervi način sklanjanja prilogov smo razun imenovavnika (**-**, **a**, **o**) že zgubili,

samo družega smo malo premenjenega še obdržali. Razun v imenovavniku ne delamo nobenega razločka med določivnim in nedoločivnim prilogom na njegovem koncu, ampak le v samoglasnikih pred pregibnim zlogom, ki jih v določivnem pomenu vselej povzdignemo, p. *stari terg, visoki hrib, globóka voda, zeléno drevó* itd. po vsih sklonih. Nedoločivno pa: *star terg, visok hrib, globóka voda, zeléno drevo*. Sklanjajo se pa prilogi takole.

Moški	ženski	srednji spol
	E n o j n o	
1. lep	lep - a	lep - o
2. lep - ega *)	lep - e	lep - ega
3. lep - emu	lep - ej (i)	lep - emu
4. lep - ega	lep - o	lep - o
5. lep - em	lep - ej (i)	lep - em
6. lep - im	lep - o (oj)	lep - im
	D v o j n o	
1. lep - a	lep - i (e)	lep - i (e)
2. lep - ih	lep - ih	lep - ih
3. lep - ima	lep - ima	lep - ima
4. lep - a	lep - i (e)	lep - i (e)
5. lep - ih	lep - ih	lep - ih
6. lep - ima	lep - ima	lep - ima
	M n o ž n o	
1. lep - i	lep - e	lep - a (e)
2. lep - ih	lep - ih	lep - ih
3. lep - im	lep - im	lep - im
4. lep - e	lep - e	lep - a (e)
5. lep - ih	lep - ih	lep - ih
6. lep - imi	lep - imi	lep - imi.

O p o m b e.

1. Prilogi, ki se v moškem spolu na **j, ž, š** ali **č** dokončajo, dobivajo v 1. in 4. sklonu srednjega spola **e** mesto **o**, p. *naše oblačilo, moje ogledalo, rudeče vino, božje oko*.

*) Mesto *ega* v 2. in 4. sklonu se na Koroškem skorej povsod zategnjen *á* govori, p. *lepá vertiča* mesto *lepega vertiča*; *zrelá sadja* mesto *zrelega sadja*.

Mesta *ega - emu - em* za moški in srednji spol in mesto ženskega konca *ej* v 3 in 5 sklonu pišejo nekateri pisatelji posebno na Kranjskem *iga - imu, im* in *i*. Da je vendar prvo pravilnije nam zaime *njega, njemu* pri *njem* kaže. Tode pri zaimenu se razločno globoki *e* izrekuje, pri prilogu pa polglasni *e*, ki se od polglasnega *i* v izreki ne loči.

2. Polglasnik *e* v pregibnem zlogu se pri sklanjanji izpahuje. Ravno to velja tudi od *á*, če mesto polglasnika *e* stoji *), p. *srečen*, *čna*, *čno* — *srečnega*, *srečnemu*, i. t. d. *krepék* ali *krepák*, *pka*, *o* — *krepkega* i. t. d. *bolén* ali *bolán*, *lna o* — *bolnega*, *bolnemu* i. t. d.

3. Kader se hoče kako ime bolj natanjčno določiti, pristavljamo prilogu v 1. in pri neživih rečéh tudi v 4. enojnem sklonu *i*. Zvun tega se zlog pred pregibno končnico zateguje in *ò* v *ó* in *è* v *é* spreminja, p. *zèlen vertič* — *zeléni vertič*, *širók rov* — *širóki rov*, *zeléno drevje* — *zeléno drevje*, *dober pastir* — *dobri pastir*.

4. Ako se prilog z moškim imenom kake nežive reči veže, je ž njim vred 4. enojni sklon prvemu enak, p. *Ves svet je Bog potopiti dal*. *Prepovedana pot pelje v prepovedan kot*.

Ako se pa prilog na tako ime iz kacega družega stavka naša ali kot povedek za takim imenom stoji je 4. sklon vendar družemu enak, p. *Mladina novi svet preveč čislá, starega pa zanemara*.

5. Soglasnika *g* in *k* za samoglasniki se pred zlogi *ega*, *emu -ih -ima* in *imi* sploh v *z* in *e* spreminjata. Semtertje se tudi *g* v *j* preverže, p. *velicega mesta*, *globocih rek*, *druzih* ali *drujih tovaršev*.

6. Ako ravno časi prilog namesti samostavnih imen stoji, se vendar kot prilog sklanja, p. *na Koroškem, Krajskem in Štajarskem*. Samo besedi: *stariši* (starši) in *duhoven* se večidel kot imena sklanjate.

P r i m e r i.

Boljše je ena iskra božjega spoznanja, kot cela germada posvetnega modrovanja. — Zlata roka železne duri prebije. — Z velicimi gospodi ni dobro črešenj zobati. — Slaba tovaršija pohujša dobro zadržanje. — Čista vest in zadovoljno serce stori človeka srečnega. — Navada ima železno srajco. — Resnica je nebeška rosa: da jo ohraniš, jej čisto posodo pripravi.

Večnost okoli grenkega torila pobožnemu dišeč venec upanja ovija. — Žene so dolzih las pa krutkih misel. — Kdor v svojo moč

*) Nekteri pisatelji stavijo mesto polglasnika *e* posebno pred *k* in *n* radi *i*. Tudi *i* se tedaj izpahne, p. *srečín*, *čna*, *o*; *kratík*, *tka*, *o*; *nejovoljin*, *ljna*, *o*.

zaupa, družih pa ne pozna, se opeče. — Zvesto pajdaštvo z modrimi brihta in izobrazuje mlade ljudi.

Stopnovanje prilogov.

§. 36. Priloge tako spreminjati, da ne povejo samo lastnosti imena, ampak tudi v kakšnej meri se mu kaj prilaga, se pravi priloge *stopnovati*.

Razločujemo *tri* stopnje. V prvi stopnji stoji prilog, če nam lastnosti kakega imena v navadnej meri kaže, v drugi, če mu kako lastnost v večej ali manjšej meri prilaga in v tretjej, kader mu kako lastnost v naj višjej ali naj nižjej meri priloži, p. *visoka hiša, višja hiša, naj višja hiša*.

Zlaga druge stopnje.

§. 37. Druga stopnja se zlaga, kadar se prilogu za moški spol *ši* ali *ji*, za ženski *ša* ali *ja* in za srednji *še* ali *je* pristavi. To se samo od sebe vé, da gre prej polglasni *e* v pregibnem zlogu, če se kje nahaja, odvreči, p. *lep — lepši, a, e, slab — slabji ali slabši, a, e*.

Če se pa vendar preveč soglasnikov snide, pristavljamo rajši *iši, iša, iše, ejše, a, e* ali *eji, a, e*, p. *pravičen — pravičniši, močen — močniši, močnejši ali močnejji, a, e*.

Sploh ljubijo nekteri enozložni in dvožložni prilogi s polglasnikom v drugi stopnji — *ejši* ali — *eji*, p. *próst — prostejši, svet — svetejši, hladen — hladnejši* i. t. d. trizložnim je pa *iši* prijetniši.

O p o m b e.

1. Prilogi na **d** in **g**, spreminjajo ta soglasnika, če samoglasnik pred njima stoji, v **j**, p. *hud — hujši, a, e, rad — rajši, a, e, drag — drajši, a, e*. Soglasnik **g** se vendar pred **ji** rad v **ž** prelija, p. *drag — dražji, a, e, vbog — vbožji, a, e*.

Ako stoji pred **d** kak soglasnik, se pri stopnovanju **d** izpahuje, p. *terd — terši, a, e, gerd — gerši, a, e*.

2. Prilogi na **ak, ek** ali **ok** se stopnujejo, kakor smo gori povedali; večidel pa odveržejo te končnice in ostavše soglasnike v zrodne premenijo, p. *kratek — kratkejši ali krajši, a, e, gladek — gladkejši ali glajši, a, e, mehkec — mehkejši ali mehčejji, a, e, nizek — nizkejši ali nižji, a, e, visok — visokejši, vikši ali višji, a, e, težek — težkejši ali težejji, a, e, ozek — ozkejši ali ožji, a, e, širok — širokejši ali širji, a, e, sladek — sladkejši ali slajši, a, e*.

3. Celo nepravilno se stopnujejo: *dober* — *boljši, bolji, a, e*; *velik* — *veči, vekši, a, e*; *majhen, mal* — *manjši, menjši, manji, a, e*; *berhek, zal* — *gorši, gorji, a, e*; *dolg* — *daljši, dalji, a, e*; *lahek* — *lahkejši, ložeji, ložejši, a, e*.

4. Druga stopnja se more izobraziti, če se nestopnovavnemu prilogu *bolj* predpostavi, p. *bolj, bolan, lna, o*; *bolj učen, a, o*; *bolj visok, a o*.

Zlaga tretje stopnje.

§. 38. Tretja stopnja se nareja, ako se drugej stopnji *naj* ali *nar* predpostavi, p. *naj lepši, nar imenitniši*.

Včasi pristavljamo besede: *zlo, kar, kaj, prav, silno, jako, močno, grozno, vsega* —, *pre* — ali *spre* — p. *jako močen, prav dober; kar imeniten*. — „*Vsega*“ in neločljiv predlog „*pre* ali *spre*“ se vendar vselej s prilogom v eno stopi, p. *predrag, a, o; spre ljub, a, o; premočen, čna, o; preslab, a o; vsegaveden, dna, o*. — *Pre* — pogosto toliko kot *preveč* pomenja, p. *Ne kupim tega, je predrago*.

Včasi izobražujemo tretjo stopnjo, da nestopnovavnemu prilogu *naj bolj* ali *nar bolj* predpostavimo ali pa da prilog dvakrat zaporedoma postavimo, p. *nar bolj učen, a o; globoka globoka jama, visoka visoka gora*.

Sklanja stopnovanih prilogov.

§. 39. Stopnovane priloge gre sploh tako sklanjati, kakor nestopnovane, vendar je sledeča sklanja za stopnovane priloge zlo razširjena:

Moški in srednji spol

Ženski spol

E n o j n o

1. lepši

lepši

2. lepšiga

lepši

3. lepšimu

lepši

4. lepšiga

lepši

5. lepšim

lepši

6. lepšim

lepši.

Dvojno za vse 3 spole.

Množno za vse 3 spole.

1. lepši

lepši

2. lepših

lepših

3. lepšima

lepšim

4. lepši

lepši

5. lepših

lepših

6. lepšima

lepšimi.

Pri moških imenih, ki kaj neživega pomenjajo, je 4. sklon prvemu enak.

Primeri.

Boljše je derži ga, ko lovi ga. — Muha, ktera prileti, hujše piči. — Morski som je višji in širji, kakor nar večji voz in dalji, ko kacih osem voz skupej. — Dober sosed je boljši, ko deset stricev. — Naj stariši jezik je sanskriški, vsi ostali so mlajši. — Nekteri ptiči si po letu hladnejših, po zimi pa toplejših krajev iščejo. — Slajše reči na svetu ni, kakor je pesem lepa. — Preimennitni slap Niagare — reke po vsem svetu slovi. — Prestrašna korenina vsega zlega je pohlep.

Tretji odstavek.

Številnica h.

§. 40. Številnica ali številno ime nam bolj natanjčno kaže, od koliko oseb ali stvari da govorimo.

Delimo jih v *določne* in *nedoločne* (splošne) številnice. Določne številnice nam natanjčno povedajo, od koliko oseb ali stvari se govori, občne pa le kažejo, da se od več oseb ali stvari sploh govori.

A. Določne številnice.

§. 41. Določne številnice razpadajo: 1. v *temeljne*, 2. v *redovne*, 3. v *plemenivne*, 4. v *množivne* in 5. v *vdelivne*.

1. Temeljne številnice.

§. 42. Temeljne številnice so ali proste ali s predlogom *na* ali pa med seboj sestavljene. Odgovarja se žnjimi na vprašanje: *koliko?* in so sledeče:

1 eden (en), a, o,	9 devet,
2 dvá, dvě,	10 deset,
3 trije, tri,	11 ednajst (enajst),
4 štirje, štiri, četiri,	12 dvanajst (dvanest),
5 pet,	13 trinajst (trimest),
6 šest,	14 štirnajst, četrnajst (štirnest),
7 sedem,	15 petnajst (petnest),
8 osem,	16 šestnajst, (šestnest),

17 sedemnajst (sedemnest),	90 devetdeset (devetréd),
18 osemnajst (osemnest),	100 sto,
19 devetnajst (devetnest),	200 dvesto,
20 dvajset, dvadeset (dvajsti),	300 tristo i. t. d.,
21 eden in dvajset,	1000 tisuč, jezer, tavžent,
22 dva in dvajset i. t. d.,	2000 dva tisuča, dve jezери,
30 trideset (tristi),	dva tavžent,
40 štirideset (štiredi)	1000000 milijon,
50 petdeset (petréd),	2000000 dva milijona,
60 šestdeset (šestréd),	3000000 tri milijone,
70 sedemdeset (sedemréd),	4000000 štiri milijone i. t. d.
80 osemdeset (osemréd),	

O p o m b e.

1. *Eden, edna, edno* ali *jeden, jedna, jedno* se stavi, kader samo za se stoji, pred imeni je pa sploh *en, ena, eno* slišati. Sklanja se kakor prilogi, p. *Ena vera, ena edinozveličavna cerkev. Eden zmed vas me bo izdal.*

2. *Dvá, dvě* se takole sklanja:

Moški spol

Ženski in srednji spol

1. dva,	dvé,
2. dveh, (dveju, dvuju, dvuh)*)	dveh,
3. dvema,	dvema,
4. dva	dvé,
5. dveh (dvema),	dveh (dvema),
6. dvema,	dvema.

Kakor *dvá, dvě* se sklanja tudi: *obá, obe* in *obadva, obedve*:

1. *obá, obadva* — *obé, obédvé*, 2. *obeh, obadveh* — *obedveh*;
3. *obema, obadvema* — *obedvema* i. t. d. p. *Imamo le ena usta, pa dve ušesi, da bi manj govorili, kakor poslušali.*

3. *Trije, tri* se sklanja:

Moški spol

Ženski in srednji spol

1. trije, (tri)	tri
2. tréh	tréh
3. trém	trém
4. trí	trí
5. tréh	tréh
6. trémi	trémi.

*) Staroslovenski rodilnik *dveju* se je med Slovenci že blizo povsod zgubil; *dvuju* je semtertje na Stajarskem in *dvuh* na Koroškem slišati.

P. *Je en Bog v treh osebah živ. Trije so bili, ki so te zatožili.*

4. *Štirje, štiri se sklanja:*

Moški spol	Ženski in sredni spol
1. Štirje, (štiri, četiri)	štiri, (četiri)
2. štirih (štiréh, četirih)	štirih, štireh, (četirih)
3. štirim, štirem, (četirim)	štirim, štirem, (četirim)
4. štiri, (četiri)	štiri, (četiri)
5. štirih, štireh, (četirih)	štirih, štireh, (četirih)
6. štirimi, štirimi, (četirmi)	štirimi, štirimi, (četirmi)

5. *Pet in vse druge temeljne številnice razun sto, jezer, tisuč in milijon, biljon i. t. d. se tako le sklanjajo:*

1. pet	4. pet
2. petih	5. petih
3. petim	6. petimi

*Sto in jezer**) je nesklanjljivo, *miljon, biljon i. t. d.* moškega in *tisuč* ali ženskega ali moškega spola.

6. Mesto *eden in dvajset, dva in dvajset, tri in dvajset* se stavi tudi: *dvajset in eden, dvajset in dva, dvajset in tri i. t. d.* Vselej se sklanja le samo poslednja številnica.

7. Ako se temeljnim številnicam zlogi *krat**)* (redčeje *pot*) privesijo, se dobijo *ponavljajna privečja: enkrat, dvakrat, trikrat, štirikrat, i. t. d. in prilogi: enkratni, a, o, dvakratni, a, o i. t. d.*

2. Redovne številnice.

§. Redovne številnice se stavijo na vprašanje: *koliko, a, o?* in se sklanjajo kakor prilogi. Razun prvih dveh namreč: *prvi* in *drugi* so iz temeljnih številnic izpeljane. So sledeče:

1. prvi, a, o	11. enajsti, a, o
2. drugi, a, o***)	12. dvanajsti, a, o
3. tretji, a, e,	13. trinajsti, a, o i. t. d.
4. šterti, a, o	20. dvajseti, a, o, dvadeseti, a, o
5. peti, a, o	21. eden in dvajseti (dvadeseti), a, o
6. šesti, a, o	22. dva in dvajseti (dvadeseti), a, o
7. sedmi, a, o	100. stotni, a, o
8. osmi, a, o	200. dvestotni, a, o
9. deveti, a, o	1000. tisučni, jezerni, tavžentni, a, o
10. deseti, a, o	1000000. milijonski, a, o.

*) Prav za prav je *jezer* iz mažjarskega vzeto in srednjega spola.

**) Besedici *krat in pot* ste semtertje sklanjljive, p. *nektere krati, te poti.*

***) Staroslovenski *utori* je zastarél in samo v besedi *torek* še najti.

O p o m b e.

1. Mesto *enden in dvajseti, dva in dvajseti, tri in dvajseti* i. t. d. se stavi tudi: *dvajseti in prvi, dvajseti in drugi, dvajseti in tretji* i. t. d.

2. Ako se redovnim številnicam končnica: *krat* (redčeje *pot*) pridá, postanejo *ponavljavna prirečja: pervikrat, drugikrat, tretjikrat* i. t. d. in prilogi: *pervokratni, drugokratni, tretjokratni* a, o i. t. d.

Ravno tako navstajajo *vredivna prirečja*, če se redovnim številnicam ē dodá: *pervič, drugič, tretjič, četertič* i. t. d.

3. Plemenivne številnice.

§. 44. S plemenivnimi številnicami odgovarjamo na vprašanje: *kolikeri a, o?* Sklanjajo se kot prilogi.

Speljujemo jih iz temeljnih številnic. Perve tri se zlagajo s pomočjo končnice **oj, oja, oje** vse druge pa na **eri, era, ero**.

So sledeče :

en ^o j, a, e	osm ^é eri, a, o
dvoj, a, e	stót ^é eri, a, o
troj, a, e	dvestot ^é eri, a, o
čvet ^é eri, a, e	tisuč ^é eri, a, o
pet ^é eri, a, o	kolikeri, a, o
šest ^é eri, a, o	tolikeri, a, o.
sedm ^é eri, a, o	

O p o m b e.

Plemenivne številne se stavijo mesto temeljnih:

1. Pri imenih, ki se samo v množnem številu rabijo p. *dvoje bukke, troje saní, čvete^{re} hlače* i. t. d. — Od *pet* naprej se govori *pet* ali *petero*, *šest* ali *šestero*, *sedem* ali *sedmero* i. t. d. z imenom ali prilogom v rodivniku p. *Sedmero novih vilic sim kupil. Dva-najstero bukev je zgubljenih.*

2. Pri imenih mladih zivali in nizkih oseb. Tudi tu se s številnico zvezano ime ali prilog vselej v 2. sklon postavlja, p. *Ranjki župan je osmero neoskerbljenih otrok zapustil. Čvetero jagjnet je cerknilo. Devetero prascev je prasica vergla.*

4. Množivne številnice.

§. 45. Množivne številnice stoje na vprašanje: *kolikerni, kolikoterni, ali kolikrat a, o?*

Zlagajo se iz plemenivnih številnic in se sklanjajo po izgledu prilogov. So

edni, a, o	ali enojni, a, o
dvojni, a, o	„ dvojnati, a, o
trojni, a, o	„ trojnati, a, o
čvetérni, a, o	„ čveternati, a, o
petérni, a, o	„ peternati, a, o
šestérni, a, o	„ šesternati, a, o
sedmèrni, a, o	„ sedmèrnati, a, o
stotèrni, a, o	„ stotèrnati, a, o
tisučèrni, a, o	„ tisučèrnati, a, o.

O p o m b a.

1. Pri imenih, ki se samo v množnem številu rabijo, stojé množivne številnice, mesto plemenivnih, p. *trojne bukve, peterne bukvice*.

5. Vdelivne številnice.

§. 46. Vdelivne številnice stojé na vprašanje: *po koliko na enkrat?* ali *po koliko vsak?* Se najdejo samo v 1. ali 4. sklonu. Zlagajo se, če se temeljnim ali plemenivnim številnicam **po** predpostavi, p. *po dva, po trije, po štirje pridejo; po pet, po šest, po sedem jih do haja. Orlica zvali po dvoje, po troje mladih in živi po sto let.*

B. Splošne številnice.

§. 47. Splošne številnice spadajo ali med samostavna imena, priloge ali prirečja.

Med samostavna imena spadajo: *kopa, par, množica* ali *množtvo, sila, tma* i. t. d.

K prilogom se štejejo: a) *sklanjljive* splošne številnice: *ves, vsa, vse; vesoljen, ljna, o; vsak, a, o; vsakteri, a, o; neki, a, o; nekteri, a, o; malokteri, a, o; marsikteri, a, o; mnogoteri, a, o; velikoteri, a, o; nobén, a, o* ali *nobeden, nobena, o; eni, a, o*; b) *nesklanjljive* splošne številnice; *mного, veliko; malo, majhno; manj, več, dosti, zadosti, kaj, nekaj, nekoliko, koliko, toliko, nič, precej.*

O p o m b e.

1. Vse *nesklanjljive* splošne številne, kakor tudi tiste, ki k samostavnim imenom spadajo, vladajo v 1. in 4. sklonu svoje imena v 2. sklonu, p. *malo hvale, zadosti hrane; silo ljudi.*

2. *Sklanljive* priložne številnice s sklanjajo kakor prilogi.

3. Skorej vsim priložnim številnicam se pogosto končnici *krat* *) ali *pot* privešate, kader jih hočemo kot prirečne številnice rabiti, p. *nobenkrat*, *nekolikokrat*, *tolikokrat*, *malokrat* i. t. d.

Številna imena.

§. 48. Iz številnic se zlagajo:

a) *razdelinska* imena: *pol* ali *polovica*, *tretjina*, *četert* ali *čertina*, *petina*, *šestina*, *sedmina*, *osmina*, *devetina*, *desetina*, *stotina*, ali če kak del pomenjajo: *tretjin*, *čertin*, *petin*, *šestin*, *sedmín* i. t. d.

Številnica *pol****) je sploh nesklanljiva in hoče v 1. in 4. sklonu svoje ime v rodivniku, p. *pol mernika*, *pol goldinarja*.

Pol se sestavlja s redovnimi številnicami, p. *poldrugi*, *a*, *o*; *poltretji*, *a*, *e*; *polčertiti*, *a*, *o* i. t. d. Kakor tudi z družimi imeni, p. *poldan*; *poldne*; *polnoč*; *poldanski*, *a*, *o*; *polnočen*, *čna*, *o*.

b) Lastna imena *denarjev* in družih reči, p. *dvojača*, *petica*, *šestica*, *desetica*, *dvajsetica*, *šesták*; — *dvojica*, *trojica*.

c) Imena števil, p. *enklja*, *dvojka*, *trojka*, *čtetverka*, *petka*, *peterka* ali *petica*; *šestka*, *šesterka* ali *šestica*, *sedmica*, *sedmerka* ali *sedmička*; *osmička*, *osmerka* ali *osmica*, *devetka*, *deveterka* ali *devetica*.

d) Imena dni v tednu na — **ek**, p. *torek* (strsl. *vtori*, *drugi*), *čtetertek*, *petek*.

e) Imena *predstojnikov* čez toliko podložnih, p. *desetnik*, *stotnik*.

f) Imena: *dvojčič* (*dvojčka*), *trojčič* (*trojčki*) i. t. d.

g) Imena, s katerimi odločene dele kake reči imenujemo, p. *trojert*, *čtetert*, *petert*, *šestetert*, *sedmert* i. t. d.

h) Imena: *čtetvér* — *čtetverica*, *petér* — *peterica*; *šestetér* — *šesterica* i. t. d.

P r i m e r i.

Ako slepec slepca vodi, obá v jamo padeta. — *Morski som srednje velikosti se proda blizo za deset tisuč goldinarjev.* — *Lasica je šest — sedem palcov dolga, rep pa poldrugi palec.* — *Me-*

*) Namesti končnice *krat* stavijo nekteri iz nemščine brez potrebe privzeto besedico *bart*.

**) Nekdajni so tudi *pol* sklanjali in še zdaj jo stavimo v mestnik, ko pravimo: *póli ene*, *póli dveh* itd.

sca velicega travna ali rožnega cveta poleže štiri do sedem slepih mladičev. — Med veliko kmeti je malo pravih kmetovavcev. — Tma sovražnikov je našo armado obsula. Od obeh strani je bilo mnogo mertvih in ranjenih. — Ne daj si kej po dva — tri — ali še večkrat ukazovati. — Goldinar má tri dvajsetice ali šest desetic. — V južnih krajih zrasede v letu pogosto troja, čvetera ali petera trava. — Nektore ptice zvalijo po dvoje, po troje, po čvetera ali še več mladičev. — Gospôda se pogostoma z dvema ali clo s četirimi konji vozi. — Enemu Bog v roke dáje veslo, drugemu teslo.

Četerti odstavek.

0 zaimenu.

§. 49. Zaimena stavimo, kakor že ime kaže, mesto drugih imen, da jih ni treba zmiraj ponavljati. Zaimena so petera:

1. *Osebna*, ki jih mesto osebnih imen stavljamo, p. *jaz* (*jez, jest*); *ti, on, ona, ono*, in povračivni *se, sebe*.

2. *Prisvojivna*, ktere osebam ali stvarim kaj prisvojujejo ali privlastujejo, p. *moj, tvoj, svoj, najin, vajin, naš, vaš, njegov* i. t. d.

3. *Kazavna*, ki na koga ali kaj kažejo, p. *ti, ta, to*; *uni, una, uno* i. t. d.

4. *Vprašavna*, s kterimi se poprašuje, p. *kdo*; *kaj*; *ki* (*neki*); *kak, kaka, kako?* i. t. d.

5. *Oziravna*, ktere se v govoru na kaj nanašajo, p. *kteri, ktera, ktero*; *ki*; *kar*; *čigav*, i. t. d.

Zlaganje in sklanjanje zaimen.

§. 50. Zaimena so ali prosti *koreninski* glasovi ali zlogi, kakor: *jaz, ti, on*, i. t. d. ali pa so s pomočjo glasov *aj, oj, er, ak, šen* izpeljane rastlike, p. *moj* od *m*; *tvoj* od *t*; *kak* od *k*; *tak* od *t*; *inak* od *in*; *kteri* od *kdo* (*kto*). Nektera zaimena so pa sestavljena, in jemljejo *to* ali *koli* k sebi: *kdo, kterikoli*; *karkoli, kdorkoli*. Pisme *r* na koncu je vselej oziravno, p. *kdor, kar, kakor, kolikor*.

Izobrazni zlog *ne* je tverdiven, *ni* pa nikaven, p. *nekdo, nikdo, nek, nekaj, nič*.

Osebna zaimena.

§. 51. V govoru razločujemo *tri osebe*. Perva oseba, ktera govori: *jaz* (jez, jest) za vse tri spole; druga oseba, h kterej se govori: *ti* za vse tri spole in tretja oseba, od ktere se govori: *on* za možki, *ona* za ženski in *ono* za srednji spol. — Sem tudi spada povračivno zaimo *sebe* za vse tri spole, broje in osebe in nima imenovavnika.

1. Oseba.	2. Oseba.	Povračivno zaimo.
	E n o j n o.	
1. jaz, jez, jes, jest	ti,	—
2. mene, me	tebe, te	sebe, se
3. meni, mi	tebi, ti	sebi, si
4. mene, me *)	tebe, te	sebe, se
5. meni	tebi	sebi
6. menój, manoj, mano	tebój, taboj, tabó	sebój, sabój, sabo.

	D v o j n o.	
1. midva, (žensk)medve	vidva, (žensk) vedvé	
2. naju, naji	vaju, vaji	
3. nama	vama	kakor v enojnem
4. naju, naji	vaju, vaju	
5. nama	vama	
6. nama	vama	

	M n o ž n o š t e v i l o.	
1. mi (žensk) me	vi (žensk) vé	
2. nas	vas	
3. nam	vam	kakor v enojnem
4. nas	vas	
5. nas	vas	
6. nami	vami	

O p o m b e.

1. Kakor je iz tega nepravilnega sklanjnaja viditi, se najde korenina prve osebe *jaz* samo v imenovavniku; *ti* in *se* jo obdržita tudi v estalih sklonih.

2. Mesto dvojnega mestnika *nama* in *vama* se najde tudi *nas* in *vas* kakor v množnem številu.

*) Pravi toživnik je prav za prav le *mé, té, sé* t. j. visoki *é* s predglasnim *i* (*ma, ta, ca*), ki ga le še po predlogih razločno izrekujemo, p. za *mé, za té, za sé*.

3. Oseba.

Moški	Ženski	Srednji spol
E n o j n o		
1. on	ona, oná	ono, onô
2. njega, jega (nja), ga	nje, je	njega, jega, (nja) ga
3. njemu, jemu, mu	njej, nji, jej, ji	njemu, jemu, mu
4. njega, jega, (nja)ga*)	njo, jo	njega, jega, (nja) ga
5. njem	njej, nji	njem
6. njim	njó, njoj	njim.
D v o j n o		
1. oná, onádva	one, onédve	oné, onédve
2.	nju, njuj, ju, nji, ji	
3.	njima, jima,	
4.	nju, njuj, ju, nji ji	
5.	njima, jima	
6.	njima, jima.	
M n o ž n o š t e v i l o		
1. oní, oni	oné, one	oné, one
2.	njih, jih	
3.	njim, jim	
4.	nje, je	
5.	njih, jih	
6.	njimi.	

O p o m b e.

1. Tretja oseba izpeljuje svoje sklanjanje od staroslovenskega **i** mesto kterega v enojnem imenovavniku in tudi v staroslovenščini **on** stoji. Pravilne oblike: *jega jemu* itd. so samo v nekterih krajih Stajerskega in Dolenskega še slišati.

2. Enojni staroslovenski toživnik **i** se za enozložnimi predlogi samo na spodnjem Krajinskem semtertje še sliši, p. *pred* — *i* (pred njega) *za* — *i* (za njega). — Kakor v staroslovenščini dobiva vendar stari **i** pred predlogi po vsih sklonih **n**; zategadel se na Krajinskem sploh in semtertje tudi drugot v 4. sklonu govori, p. *pred* — *nj* (pred njega); *za* — *nj* (za njega); *va* — *nj* (v njega); *med* — *nj* (med njega); *na* — *nj* (na njega); *po* — *nj* (po njega); *pod* — *nj* (pod njega); *va* — *nj* itd.

*) Prav za prav seglasí enojni toživnik, mošk. *i*, žensk. *jo* in sr. *je*.

3. Mesto dvojnega mestnika *njima* rabijo nekteri množni *njih*.

4. Na mesto množnega toživnika *nje*, *je* se govori pogosto *njih*, *jih*.

Splošno osebno zaima.

§. 52. Kader od kake osebe ali reči govorimo, ktere ne moremo ali nočemo ravno imenovati, pravimo za moški spol *oní*, *oná*, *oné* ali *on*, za ženski: *ona*, *oná* in za srednji *ono* ali *onó*. Imenujemo to osebno zaima splošno in ga takole sklanjamo.

Moški	Ženski	Srednji spol
E n o j n o .		
1. oní, oná, oné, on	oná, ona	onó, ono
2. onéga, onegá, ongá	oné, one	onéga, onegá, ongá
3. onému, onemú,	onéj, onej,	onému, onemú
4. onéga, onegá, ongá	onó, ono	onó, ono
5. oném	onéj	oném, oním
6. oném, oním	onó	oném, oním

D v o j n o .

1. 4. ona	oné, one	oné, one.
2. onú, (onéh)	} za vse spole	
3. 6. 7. onéma		

M n o ž n o š t e v i l o .

1. oní, oni	oné, one	oné, one
2. onéh	} za vse tri spole	
3. oném		
4. oné, one		
5. —		
6. onéh		
7. onémi, onimi		

Nedoločna zaimena.

§. 53. Nedoločna zaimena: *nič*, *nihče*, *nihčir*, *nikdo* in *nekdo* se takole sklanjajo: 1. *nihče*, *nikdo*, *nekdo*; 2. 4. *nikogar*; *nekoga*; 3. 5. 6. *nikomur*, *nekomu*.

1. 4. *nič*; 2. *ničesar*; 3. 5. 6. *ničemur* — Vendar zamore *nič* nesklanjano ostati.

Prisojivna zaimena.

§. Samo osebam se more kaj prisvojiti ali privlastiti, zategadel se prisojivna zaimena od osebnih in scer od rodivnika izobrazujejo. Stavimo jih na vprašanje *čigav*, *čigava*, *čigavo?* in so sledeča:

Od mene	moj, moja, moje
„ tebe	tvoj, tvoja, tvoje
„ sebe	svoj, svoja, svoje
„ njega	njegov, njegova, njegovo
„ nje	njen, njena, njeno
„ onga	ongáv, ongava, ongavo
„ naju	najin, najna, najno
„ vaju	vajin, vajna, vajno
„ nju	njun, njuna, njuno
„ nas	naš, naša, naše
„ vas	vaš, vaša, vaše
„ njih	njihov, njihova, njihovo.

Prisvojivna zaimena se sklanjajo kakor priligi.

Kazavna zaimena.

§. 55. S kazavnimi zaimeni odgovarjamo na vprašanje: *kteri, ktera, ktero?* ali *kakšen, kakšna, kakšno?* So sledeča:

ti (ta, te), ta, to,
 tile (tále), tale, tole
 le — ti (le — ta), le — ta, le — tó
 taisti, taista, taisto ali tisti, tista, tisto
 toti, tota, toto
 uni, una, uno ali oni, ona, ono
 taki, taka, tako
 drugi, druga, drugo
 sij, sija, sije
 (ov, ova, ovo je v slovenščini zastarelo).

O p o m b e.

1. *Sij, sija, sije* (ti, ta, to) je samo na Dolenskem še slišati: Sicer se sploh nahaja v sestavljenih besedah: *dosihmal*, (*dosihdob*), *posihmal* (*posihdob*), *dans* (*dan in s*), *snoč* (*s in noč*), *letos* (*letu in s*) *obsorej*, *doslej*, *dosorej* itd.

2. Kazavna imena se sklanjajo, kakor priligi, samo *ti, ta, to* ima posebno sklanjo:

Moški	Ženski	Srednji spol
	E n o j n o.	
1. ti (ta, táj, te)	ta	to
2. tega	té	tega
3. temu	tej (ti)	temu

4. ti (ta, taj, te) — tega	tó	to
5. tem	tej (ti)	tem
6. tém (tim)	tó	tém (tim)

D v o j n o .

1. ta (tadva)	té (tedvé)	
2. téh (tih)	teh	
3. tema (tima)	tema	kakor za ženski
4. ta	te	spol
5. tema (teh, tih)	tema (teh)	
6. tema (tima)	tema	

M n o ž n o t e v i l o .

1. ti		ta		ta (te)
2.		teh (tih)		
3.		tem (tim)		
4.		té		
5.		teh (tih)		
6.		temi (timi).		

Vprašavna zaimena.

§. 56. Vprašavna zaimena so sledeča :

kdo?

kaj?

kteri, ktera, ktero? ali *kateri, katera, katero?*

*koji, koja, koje?**

kak, kaka, kako; kakov, a, o, ali *kakšen, šna, o?*

čigáv, čigava, čigavo; čegav, a, o ali *čij, a, e?*

O p o m b e .

1. Mesto *kteri* ali *koji* stoji včasi *ki, p. ki hudír? ki vrag?*

2. Vprašavna imena se sklanjajo kot prilogi, samo *kdo* in *kaj* imata posebno sklanjo :

1. Kdo	kaj
2. koga, kogá	česa, čega, čiga
3. komu, komú	čemu, čimu, čmu
4. koga, kogá	kaj
5. kom	čem, čim
6. kom	čim.

*) *Koji, koja, koje?* staroslovensko in ilirsko se na zgornjem Koroškem mesto *kteri, a, o* sploh govori.

Po tem primeru se sklanjajo tudi vse zaimena, ki so s temi vprašavnimi imeni sestavljena, p. *nekdo, malokdo, marsikdo, nikdo, nekaj; marsikaj.*

Oziramna zaimena.

§. 57. Oziramno zaime: *kteri, ktera, ktero* ali *kateri, katera, katero* se sklanja kakor prilog. Namesto taistega stavimo vendar posebno v navadnem govoru večidel *ki* za vse tri spole. Da se ložej razume, se sklanja s pomočjo krajšega osebnega zaimena takole:

Enojno	Enojno	Množno
1. ki	ki	ki
2. ki ga (žensk.) ki je	ki	ki jih
3. ki mu ki jej	ki jima	ki jim
4. ki ga ki jo	ki ji (ju)	ki jih itd.

P. *Dobrote, ki jih svojemu bližnjemu skazeš, ti bodo enkrat stoterno povernjene. Prijateljev, ki ne najdeš pri njih dobrega zadržanja, se skerbno zogibaj.*

Semtertje se oziramno zaime *ki* ravno tako kakor kazavno *ti, ta, to* sklanja: 1. *ki, ka, ko*, 2. *kega, ké, kega*, 3. *kemu, kej, kemu* itd.

2. Vprašavni zaimeni *kdo* in *kaj* se spreminjate v oziramne, ako se prvemu na koncu *r* privesi, pri drugem pa *j* v *r* preverže. Sklanjate se:

1. kdor	kar
2. kogar	česar, čegar, čigar
3. komur	čemur, čimur
4. kogar	kar
5. komur	čemur, čimur
6. komur	čemur, čimur.

3. *Čigav, a, o* se tudi dá v oziramno zaime premeniti, če se mu v srednjem spolu *r* privesi, namreč: *čigavor*; p. *Čigava je ta hiša? Čigavor hoče.* — Večidel stoji vendar rodivnik *čigar* namesto *čigavor*.

4. Ravno tak se še več vprašavnih zaimen in priročij v oziramna zaimena spreminja. Postavimo semkaj nekoliko vprašavnih, oziramnih, in kazavnih zaimen.

Vprašavna.	Oziramna.	Kazavna zaimena.
<i>kdo</i>	<i>kdor</i>	<i>ti (ta)</i>
<i>kaj</i>	<i>kar</i>	<i>to</i>
<i>kadaj, kedaj, kdaj</i>	<i>kadar, kedar, kader,</i>	<i>tadaj, tedaj.</i>

kam, kamo	kamor	tamo, tje, tot
kje, čej	kjer, čer	tam
kako	kakor	tako
kak, kakšen, kakošen	kakoršen	tak, takošen, takšen
koliko	kolikor	toliko
kod	koder	tod
doklej	dokler	doslej, dotle.

5. Oziravnim zaimenom se večkrat besedica *koli* prideva, *kdorkoli, kaderkoli, kolikorkoli, kjerkoli, kamorkoli, kakoršenkoli, kakorkoli.*

P r i m e r i.

Kdor se z zlatim orodjem bojuje, je zmage gotov. — Káj veljá lepa skleda, pa nič v njej! — Gorje mu, pri komur se miši in máčke bratijo. — Steza časti je ledena gaz, ki hitro zvodeni. — Kogar kača piči, se zvite vervi bojí. — Ne bodi presladek, da se kdo s teboj ne posladká. — Kakoršno živeljenje, taka smert. — Kakoršna služba, tako plačilo. — Kar mladi ne vejo, jim stari povejo. — Kamor se drevo nagne, tje pade. — Smert si v ničemur ne prebira. — Česar je polno serce, rado iz ust gré. — Ako kaj daš, ogléj se prej, komu, kam in kaj. — Kjer je kaj dobiti, tam jih več namerja.

Marsikteri je že djal: jest sem ti prijatelj zvest, v potrebi pa naredil z dlani pest. — Kar je namenjeno, se samo snide. — Kteri konj sam rad teče, tega ni treba priganjati. — Vari se tistih muček, ki spredej ližejo, zadej pa praskajo. — Človek kaže v mladosti, kar hoče biti v starosti. — Česar sam sebi ne želiš, glej da drugim ne storiš. — Dela, ki ga dans lahko storiš, na jutri ne odlagaj. — Je tebe tvoj bližnji razžalil, ne kuhaj zamere v svojem sercu do njega, ampak pojdi, ga prijazno nagovori in spravita se.

Peti odstavek.

● glagolu.

§. 58. Glagol, naj imenitniši del slovanskega govora, nam kaže, kaj kdo dela ali terpi, ali kaj in kdaj se z njim kej godí.

To, kar glagol pové, ali prehaja na koga družega ali pa ne, se pa tudi lahko na tistega nazaj povrača, kateri kaj dela ali terpi. Zatorej razločujemo:

1. *prehajavne* glagole, pri katerih djanje na kako drugo osebo ali stvar prehaja, p. *Ljubimo prijatelje in neprijatelje. Pismo pišem, liste prebiram, bukve pregledujem.*

2. *neprehajavne* glagole, kateri kažejo kako neprehajavno djanje ali stanje, v katerem se osebek nahaja, p. *Zrak žari, tramovje poka, — dete plaka, mati vpije. Goba tli, derva goré.*

3. *povračivne* glagole, ki se na osebek nazaj nanašajo in s pomočjo zaimena *se* ali *si* za vse tri osebe zlagajo, p. *Boj se greha. Jed se mi gabiali gnjusi. Zmerzlina se tali.*

Neki glagoli so prehajavni in povračivni obenem, p. *Dobri se ljubijo. Kdor sam sebe ne spoštuje, ga drugi tudi spoštovali ne bodó.*

4. *neosebne* glagole, ki so samo v 3. osebi in v nedoločivniku v navadi, p. *Strašno dežuje, se bliska in gromi.*

Tako imenovanih *terpivnih* glagolov, ki so nekterim drugim jezikom lastni razun *terpivnega* priložaja ni v slovenščini. Treba jih je torej zmiraj z djavnimi premeniti, p. *Marljivega učenca vsi učitelji hvalijo* (ne pa: *marljiv učenec bo od vsih učiteljev hvaljen.*) *Nova hiša se zida* (ne pa: *nova hiša bo zidana.*) Djavne glagole stori zaimne *se* *terpivne*, p. *Posoda se omiva.*

Glagol *biti* pomaga, druge glagole pregibati; zato se mu *po-*možen glagol pravi.

Glagoli so ali *koreninski*, ali pa iz družih besedi izpeljani. Izpeljujejo se:

1. Od *imen*, p. *kup — kupiti, korist — koristiti, del — deliti, sod — soditi, hlap — hlapeti, skerb — skerbeti, sik — sičati, krik — kričati, veriga — verižiti, strah — strašiti.*

2. Od *prilogov*, p. *ljub — ljubiti, lepši — lepšati, mehke — mehčati, mlad — mlajši, — mlajšati, bled — bledeti, rumen — rumneti, sterm — stermeti.*

3. Od *prirečej*, p. *blizo — bližati se*, in posebno

4. Od *glagolov* po prestopu iz ene verste v kako drugo. Od tega bomo vendar pozneje obširneje govorili.

Glagoli so ali *prosti* ali pa z družimi imeni posebno s predlogi *sostavljeni*.

Sicer gre pri glagolu paziti:

I. Na različne oblike glagolov.

II. Na doverševanje djanja.

III. na izobraževanje časov in naklonov, in

IV. na pregibanje ali sprežanje glagolov.

I. Oblika glagolov.

§. 59. V slovenskem jeziku gre šest oblik glagolov razločiti. V katero obliko kak glagol spada, se iz nedoločivnika in sedanjega časa spozná.

Perva oblika.

Sem spadajo glagoli, ki privzemajo k glagolnemu deblu v nedoločivniku — **ti** in v sedanjem času — **em**. Treba je tu šest razdelov razločiti:

Pervi razdel. Sem gredó glagoli, katerim se deblo na **d** ali **t** končá. Pred nedoločivnim nastavkom — *ti* in namenivnim — *t* se ta soglasnika vselej v **s** spreminjata, p.

bred —	bredem	bresti (mesto bredti)
bod —	bodem	bosti (" bodti)
god —	godem	gosti (" godti)
bled —	bledem	blesti (" bledti)
plet —	pletem	plesti (" pletti)
cvet —	cvetem	cvesti (" cvetti) itd.

Drugi razdel. Sem spadajo glagoli z deblovim koncom **s** ali **z**. Pred *t* se semtertje **z** v **s** spreminja, p.

tres —	tresem	tresti (" tisti)
ras —	rasem	rasti
pas —	pasem	pasti
griz —	grizem	grizti ali gristi
lez —	lezem	lezti ali lesti
molz —	molzem	molzti, mlezti ali mlesti
	i. t. d.	

Tretji razdel. V *ti* razdel se štejejo glagoli z deblovim koncom **b** ali **p**. Pred nedoločivnim nastavkom — *ti* se blagoglasja delj **s** vrine, p.

greb —	grebem	grebsti (mesto grebti)
zeb —	zebem	zebsti (" zebti)
dolb —	dolbem	dolbsti (" dolbti)
skub —	skubem	skubsti (" skubti)
tep —	tepem	tepsti (" tepti)
sop —	sopem	sopsti (" sopti)
	i. t. d.	

Četrti razdel. Sem spadajo glagoli s koncom **g** ali **k**. V nedoločivniku spreminjajo **gt** in **kt** v **č** in v sedanjem času kakor tudi v terpivnem priložaji **g** v **ž** in **k** v **č**, p.

streg —	strežem	streči (mesto stregti)
strig —	strižem	striči („ strigti)
seg —	sežem	seči („ segti)
vpreg —	vprežem	vpreči („ vpregti)
rek —	rečem	reči („ rekti)
pek —	pečem	peči („ pekti)
sek —	sečem	seči („ sekti)

i. t. d.

Sem se šteje tudi: *morem*, (mesto *možem* od *mog* —) *moči* in *veržem* (od *verg* —) *vreči*. V nedoločivniku se namreč *er* v *re* predene.

Peti razdel. Pod ti razdel gredó glagoli z deblovim koncom **n** ali **m**, ktera soglasnika se pa v nedoločivniku več ne glasita p.

(čn —)	(čnem)	(četi)
—	začnem	začeti
—	počnem	početi
—	pričnem	pričeti
(pn) —	pnem	peti
—	pripnem	pripeti
žm —	žmem	žmeti ali žeti
mn —	manem	méti
(im —)	—	(jeti)
—	jamem ali jemem	jeti
—	snamem ali snemem	snéti
—	vnamem ali vnemem	vneti
—	vzamem ali vzemem	vzeti
—	zajnem	zajeti
—	primem	prijeti, na Krajskem še pravijo <i>printi</i> .

Šesti razdel. Sem spadajo glagoli, katerim se deblo na samoglasnik: **a**, **e**, **i** ali **u** končá.

1. Glagoli na **a** jemljejo razun *dati*, *dam* in *znati*, *znam* v sedanjem času med deblove glasnike samoglasnik **e** ali **o**, p.

brati, berem	plati, poljem
prati, perem	zvati, zovem
srati, serjem	stlati, steljem
klati, koljem	sjati, sijem itd.

Sicer se je še treba posebej pomniti :

gnati, ženem	spati, spim
stati, stanem	scati, ščim
djati, denem	žgati, žgem ali žjem
stati, stojim	tkati, tčem ali tkam
bati se, bojim se	po - slati, — šljem.

2. Glagoli s koncom **é** dobivajo v sedanjem času pravilno **m, p.**

zréti, zrèm	cvréti, cvrèm
žréti, žrèm	od - preti, — prèm
vréti, vrèm	za - préti, — prèm.

i. t. d.

Sicer imajo :

gréti, grejem	dréti, derem
véti, vejem	tréti, tarem ali terem
štéti, štejem	mréti, mrèm ali merjem
pléti, plevem	tléti, tlím
spéti, spem ali spejem	skléti, sklím
péti, pojem	zdeti se, zdím se.
mléti, meljem	

i. t. d.

3. Glagoli, katerih debla se na **i** ali **ú** končá, dobivajo v sedanjem času pred končnim — **m** samoglasnik **e** in pred **e** soglasnik **j** ali **v, p.**

víti, víjem	čúti, čujem
riti, rijem	rúti, rujem
miti, mijem	slúti, slujem
biti, bijem	súti, sujem
píti, pijem	ob - uti, ob - ujem

i. t. d.

Druga oblika.

Pod to obliko spadajo glagoli, katerih deblu se v nedoločivniku — **niti** (*nuti, nôti*) in v sedanjem času — **nem** natakne, p.

ganiti, ganem ali genem	suniti, sunem
giniti, ginem	migniti, mignem
riniti, rinem	vzdigniti, vzdignem
ziniti, zinem	verziniti, verznem
pihniti, pihnem	viniti, vinem
mahniti, mahnem	šiniti, šinem
	minuti, minem

i. t. d.

Kadar se glagoli v to versto prenašajo, je paziti, da se pred koncom — **niti**, — **nem** soglasniki **b, p** in **k** vselej izpahnejo, p.

ogrebatí — ogreníti
vtopíti — vtoníti
trepatí — treníti
vklepatí — vkleníti

berskati — bersniti
praskati — prasniti
stiskati — stisniti
kapati — kaniti

i. t. d.

Tretja oblika.

Sem gredó glagoli, kteri k deblu — **eti**, po šumečih pa — **ati**, in v sedanjem času — **im** privzamejo, p.

terpéti, terpím
serbéti, serbím
kipéti, kipím
veléti, velím
germéti, germím
sedéti, sedím
molčati, molčím
klečati, klečím
tičati, tičím

želéti, želím
žvergoleti, žvergolím
hrepneti, hrepním
živeti, živím
cvetéti, cvetím
medleti, medlím
smerdéti, smerdím
renčati, renčím
slišati, sliším itd.

Semkaj se štejejo tudi glagoli: *hoteti*, *hočem ali čem*, *imeti*, *imam* in *umeti*, *umem* ali *umejem*, ki imajo še znannja perve oblike na sebi.

Četerta oblika.

Glagolom četrte oblike se priveša nedoločivni nastavek, — **iti** in v sedanjem času — **im**, p.

kupíti, kupím
brodíti, brodíím
lupíti, lupím
gazíti, gazím
rojíti, rojíím
plodíti, plodím
rešíti, rešíím
sodíti, sodím
delíti, delím

róditi, rodím
rodíti, rodím
kosíti, kosím
grešíti, grešíím
lovíti, lovím
drobíti, drobím
ločíti, ločíím
volíti, volím
sadíti, sadím

i. t. d.

O p o m b e.

1. Kadar neprehajavni glagoli tretje oblike v četrto prestopijo, vselej djavno — prehajavni postanejo, p.

sedéti, — saditi
beléti, — beliti

bogatéti, — bogatíti
slonéti, — sloníti

živéti, — živiti
moléti, — moliti
slabéti, — slabiti

smerdéti, — smraditi
zveneti, — zvoniti
slepeti, — slepiti.

2. Glagoli, ki iz prve oblike v četrto prestopijo, ozke samoglasnike v široke premenijo, in tukaj kako ponavljanje ali daljši terpež kakega djanja kažejo, p.

gnati — goniti
nesti — nositi
lezti — laziti
vleči — vlačiti
piti — pojiti
vezti — voziti

vesti — voditi
gnati — goniti
grebsti — grabiti
vreti — variti
mreti — moriti
iti (vedem) — hoditi

i. t. d.

P e t a l i k a.

Sem grédo glagoli, katerih delu se nedoločivni nastavek — **ati** in v sedanjem času — **am** natakne, p.

delati, delam
marati, maram
plavati, plavam

tergati, tergam
plezati, plezam
križati, križam

i. t. d.

O p o m b e.

1. Po ustničnih soglasnikih sledi v sedanjem času večidel — **ljem** mesto **am**, p.

dremati, dremljem (—am)
jemati, jemljem (—am)
gibati, gibljem (—am)
kopati, kopljem (—am)
klepati, klepljem (—am)
sipati, sipljem (—am)

tipati, tipljem (—am)
zibati, zibljem (—am)
škripati, škripljem (—am)
kapati, kapljem (—am)
zobati, zobljem (—am)
ščipati, ščipljem (—am)

i. t. d.

2. Pri družih glagolih te oblike nastopuje **em** mesto **am**; tedaj se morajo pa deblovi končni **d v j**, **h v š**, **k in t v č** spremeniti, p.

beketati, bekečem (—ám)
blisketati, bliskečem (—ám)
gogotati, gogočem (—ám)
meketati, mekečem (—ám)
ropotati, ropočem (—ám)
mikati, mičem (—ám)

resketati, reskečem (—ám)
phati, pšem ali pham
skakati, skačem
šetati se, šečem se (—am)
tikati, tičem (—am)
porjati, porjem (—am)

sukati, sučem (—am)	glodati, glojem (—am)
smukati, smučem (—am)	kihati, kišem (—am)
hohotati, hohočem (—am)	pihati, pišem (—am)

i. t. d.

Orati ima *orjem* in *varvati*, *varvam* varovati, varujem; je pa v 6. obliki.

3. Nekoliko glagolov te oblike nima — **am** ampak le — **em** in spreminja pred — **em** v sedanjem času **z** in **g** v **ž**, **s** v **š**, **e** in **t** v **č** in **sk** v **šč**, p.

kazati, kažem	česati, češem
rezati, režem	iskati, iščem
lizati, ližem	piskati, piščem in piskam
mazati, mažem	plesati, plešem
vezati, vežem	lagati, lažem
brisati, brišem	stergati, steržem
tesati, tešem	metati, mečem ali mečljem
pisati, pišem	klicati, kličem

i. t. d.

O p o m b e.

1. Pogosto se najdejo glagoli iz kake druge oblike v peto prenešeni in tu kako ponavljanje ali daljši terpež djanja pomenjajo. Godí se to na več načinov. Sploh naj se pa tole pomni:

a) Mesto odverženih zlogov se dostavlja **ati**, **am**. Večkrat je treba tudi samoglasnik premeniti, ki pred poslednjim deblovim soglasnikom stoji, kakor tudi ti soglasnik, p.

sesti, sedem — sedati	grebsti, grebem — ogrebati
pasti, padem — padati	bosti, bôdem — (z) badati
tepsti, tepem — (pre) tepati,	cvesti, cvetem — (o) cvétati
točiti, točim — (na) takati	vložiti, vložim — vlagati
počiti, počim — pokati	terčiti, terčim — terkati
močiti, močim — (na) makati	pičiti, pičim — pikati
seči, sežem — segati	močim, morem (mogel) — (z) magati
leči, ležem — legati	dahniti, dahnem — dihati
vtakniti, vtaknem — vtikati	vmakniti, vmaknem — vmikati

b) Pogosto se med deblove soglasnike **i** vtika, p.

žreti, žrem — (po) žirati	mreti, mrem, — (v) mirati
cvreti — cvrem — (o) cvirati	prati, perem — (s) pirati
žgati, žgem — (za) žigati	speti, spem — sipati
zavreti, zavrem — zavirati	odpreti, odprem — odpirati

poslati, pošljem — pošiljati stlati, steljem — (na) stiljati
 razgerniti, razgernem — razgrinjati kleti, kolnem — (pre) klinjati
 i. t. d.

Začeti, začnem ima začenjati, napeti, napnem — napenjati itd.

c) Mnogokrat se priveša **vati, vam, p.**

liti, lijem — (na) livati	mijem, mijem — (o) mivati
peti, pojem — (o) pevati	umeti, umem — umevati
kriti, krijem — (s) krivati	stati, stojim — (po) stavati
šiti, šijem — šivati	poznati, poznam — poznavati
vžiti, vžijem — vživati	greti, grejem — (o) grevati
počiti, počijem — počivati	obuti, obujem — obuvati
deti, denem — devati	zdeti se — dozdevati se

i. t. d.

Mesto **vati, vam** se pogosto dostavlja **jati, jam, p.**
 viti, vijem — (na) vijati biti, bijem — pobijati
 vstati, vstanem — vstajati zginiti, zginem — zginjati
 dati, dam — dajati streliti, strelim — streljati

i. t. d.

Veliko ponavljavnih glagolov te oblike je iz četrte prenesenih. Za pismeni **j, s, c, ž, š, č** ali za spremenjenimi soglasniki stoji **a** namest **ja, p.**

saditi — (na) sajati	vdariti — vdarjati
goditi — (po) gajati	nuditi — ponujati
kaditi — (za) kajati	ozdraviti — ozdravljati
pojiti — (na) pajati	staviti — stavljati
hoditi — (po) hajati	zgubiti — zgubljati
kloniti — (v) klanjati	valiti — valjati
streliti — streljati	nositi — (za) našati
oživiti — oživljati	voziti — (za) važati
graditi — (o) grajati	ponoviti — ponavljati
skusiti — skušati	i. t. d.

2. Nahajajo se tudi glagoli podaljšane pete oblike na **avati, avam**. Ti glagoli delajo prehod v šesto obliko, p.

prekopati, prekopam	} prekopavati, prekopavam prekopovati, prekopujem ogledavati, ogledavam ogledovati, ogledujem zdihavati, zdihavam zdihovati, zdihujem itd.
ogledati, ogledam	
zdihati, zdiham	

3. Glagoli pete oblike se lahko pomanjšujejo, ako deblu **ljati, ljam, — kati, kam, — kovati, kovam, — ncati, ncam** pridamo, p

ajati — ajkati	spati — spančkati
pohajati — pohajkovati	stopiti — stopkati
gledati — gledkati	objemati — objimčkati
skakati — skakljati	rezati — rezljati
škerbati — škerbljati	cureti — curljati
poležati — poležkovati	postopati — postopkovati.

Šesta oblika.

Sem gredó glagoli, pri katerih se nedoločivni nastavek — **ovati** (pri ozkih soglasnikih **evati**) v sedanjem času pa — **ujem k** deblu dostavlja, p.

imenovati, imenujem	kraljevati, kraljujem
gostovati, gostujem	sledovati, sledujem
gospodovati, gospodujem	stanovati, stanujem
praznovati, praznujem	vzdigovati, vzdigujem
natolcovati, natolcujem	vračevati, vračujem
zapeljevati, zapeljujem	plačevati, plačujem.

Glagoli te oblike se izobrazujejo iz družih že izobraženih delov govora, p.

gospod — gospodovati	skakati — (po) skakovati
ime — imenovati	priporočiti — priporočevati
kralj — kraljevati	vračati — vračevati
žal — žalovati	peljati — (pre) peljevati
prazen — praznovati	držati — (za) drževati
nič — zaničevati	oznaniti — oznanovati itd.

II. Doverševanje djanja.

§. 60. Djanje si moremo ali nedoveršeno, ki se ravno godi, ali pa doveršeno misliti. Zatorej razločujemo glagole I. *nedoveršivne* in II. *doveršivne*.

I. *Nedoveršivni glagoli*. Glagoli nedoveršivni nam kažejo djanje nedoveršeno, t. j. djanje, ki se ravno, če tudi le en hip časa, godi ali verši, brez da bi se na njegovo doveršenje gledalo. S timi glagoli se odgovarja na vprašanje: *kaj delaš? kaj se godi?* p. *dvigam, vstajam, spim, padam, delam* itd.

Posebno pleme tih glagolov so tako imenovani *ponavljavni glagoli* ali *glagoli večkratnega djanja* in kažejo, da se kako djanje večkrat ponavlja, p. *skakam, poklekujem, posedam, prepisujem* itd.

II. *Doveršivni glagoli*. Doveršivni glagoli so tisti, ki doveršenje ali dokončanje kakega djanja pomenjajo, p. *zaspim, umerjem, padem, storim, kupim* itd.

Samkeje spadajo tudi *glagoli enokratnega djanja*, ki začetek in ob enem tudi konec kakega djanja pomenjajo, p. *dregnem, sinem, kriknem, smuknem, šverknem, vtaknem* itd.

Tu sledi nekoliko nedoveršivnih glagolov in glagolov enokratnega in večkratnega djanja:

ječim	jeknem	jekam
brenčim	bréknem	brenkam
derčim	derknem	derkam
klečim	pokleknem	poklekam
bežim	begnem	begam
vreščim	vrisknem	vriskam
smučim	smuknem	smukam
tičim	vtaknem	vtikam
	i. t. d.	

Znamnja nedoveršivnih in doveršivnih glagolov.

§. 61. Spoznati, ali je kak glagol doveršiven ali nedoveršiven naj se sledeče pomni:

1. Glagoli perve oblike so sploh nedoveršivni. Doveršivni so samo:

dati, dan	reči, rečem
djati, denem	sesti, sedem
léči, ležem	seči, sežem
pasti, padem	vreči, veržem.

Zvun tih so tudi doveršivni vsi s predlogi sestavljeni, p.

poslati, pošljem	obuti, obujem
vžiti, vžijem	vstati, vstanem
počiti, počijem	vkraati, vkradem
vmiti, vmijem	vzeti, vzamem
snesti, snem	sneti, snamem
oteti, otmem	prijeti, primem
napeti, napnem	zajeti, zajmem
začeti, začnem	vmreti, vmerjem

i. t. d.

2. Glagoli druge oblike so doveršivni, p.

vtopiti, vtonem	prasniti, prasnem
treniti, trenem	kerniti, kernem
bersniti, bersnem	kerhniti, kerhnem
kavsniti, kavsnem	nagniti, nagnem
mahniti, mahnem	suniti, sunem

i. t. d.

Nedoveršivni so semtertje samó:

sahniti, sahnem
veniti, venem

gasniti, gasnem
dergniti, dergnem.

3. Glagoli tretje oblike so sploh nedoveršivni, le sestavljeni s predlogi so doveršivni, p.

germeti, germim
veleti, velim
doneti, donim
hrepneti, hrepenim
žgoleti, žgolim

terpeti, terpim
merzeti, merzim
trohneti, trohnim
verteti, vertim
šumeti, šumim

i. t. d.

preterpeti, preterpim
ocveteti, ocvetim
zadoneti, zadonim
obledeti, obledim

poveleti, povelim
strohneti, strohnim
pošumeti, pošumim
omladeti, omladim

i. t. d.

4. Glagoli četrte oblike so sploh nedoveršivni. Doveršivni so vendar s predlogi sestavljeni in sledeči.

pustiti, pustim
storiti, storim
rešiti, rešim
lučiti, lučim
skočiti, skočim
spremiti, spremim
streliti, strelim
vdariti, vdarim
shraniti, shranim
stvariti, stvarim

počiti, počim
terčiti, terčim
kupiti, kupim
pičiti, pičim
butiti, butim
ropiti, ropim
telebiti, telebim
grešiti, grešim
lotiti se, lotim se
spriditi, spridim

i. t. d.

5. Glagoli pete oblike so z malo izjemami nedoveršivni. Mnogo jih ostane nedoveršivnih še clo s predlogi sestavljenih. Doveršivnim gre vendar prištevati:

plačati, plačam
venčati, venčam
končati, končam

nehati, jenjati, neham, jenjam
srečati, srečam
prodáti, prodám.

6. Glagoli šeste oblike so nedoveršivni in ostanejo tudi s predlogi sestavljeni sploh nedoveršivni; p.

povzdigovati, povzdigujem
popotovati, popotujem

odvráčevati, odvráčujem
priporočevati, priporočujem

i. t. d.

Sploh velja tole:

Če je glagol nedoveršiven, postane doveršiven, ako ga v izvornej obliki s predlogom sostavimo, če v VI. obliko ne spada, p.

miti, omiti, omijem	liti — preliti, prelijem
hvaliti — pohvaliti, pohvalim	igrati — zaigrati, zaigram
delati — predelati, predelam	i. t. d.

Ako je pa glagol doveršiven, ostane tudi s predlogom sostavljen doveršiven, p.

stopiti — prestopiti, prestopim	plačati — poplačati, poplačam
verniti — povrniti, povrnem	nehati — prenehati, preneham
	i. t. d.

Povračivni glagoli.

§. 62. Povračivni glagoli, kakor smo že rekli, se zlagajo s povračivnim zaimenom *se*, ki nam za vse osebe služi, p. *bijem se, biješ se, bije se, biveva se, bijeta se* oc. *bijemo se, bijete se, bijejo se*. Upotrebuje se pa:

1. Kader se vzajemno (sprotno) djanje zaznamuje, p. *biti se, bratiti se, posvetovati se, braniti se, pravdati se, shajati se, stekati se* itd.

2. Kader se djanje na delajoči osebek nazaj povrača, p. *miti se, kopati se, vrezati se* itd.

3. Kader delajoči osebek pri večej svojej djavnosti sam predmet postane. Sploh jih tedaj sostavljamo s predlogi *do* — *na* — *pre* — in družimi, p. *najesti se, napiti se, nasedeti se, nažreti se, domisliti se, prehoditi se*.

4. Nekteri tih glagolov brez povračivnega *se* nikdar niso v rabi; imenujemo jih *srednje*, p. *čuditi se, bati se, radovati se, prilizevati se, goditi se, smejati se, nadjati se*.

Mnogi djavni glagoli, če se jim *se* privesi, spreminejo svoj pomen ali postanejo *terpivni*, p.

zlobiti	zlobiti se
vtopiti	vtopiti se
vtruditi	vtruditi se
kaditi	kaditi se
čutiti	čutiti se
imeti	imeti se
klicati	klicati se
zvati	zvati se
imenovati	imenovati se
motiti	motiti se

vbiti	vbiti se
nameniti	nameniti se
učiti	učiti se
zbuditi	zbuditi se
verniti	verniti se
plašiti	plašiti se
ozdraviti	ozdraviti se
tresti	tresti se
tergati	tergati se
kaliti	kaliti se
strašiti	strašiti se
peljati	peljati se
voziti	voziti se
vpehati	vpehati se

i. t. d.

Nekoliko povračivnih jemlje mesto *se rajši si*, p. *prizadjeti si*, — *prizadevati si*, *upati si* ali *se*, *igrati se* ali *si*.

V terpivnem priložaji in v glagolnem imenu gre *se* vselej izpuščati, p. *peljati se* — *peljan* — *peljanje*; *bliskati se* — *bliskanje*, *čuditi se* — *čudenje*.

Doba, število in oseba glagolov.

§. 63. Doba ali zaloga glagolov je trojna: *djavna*, *terpivna* in *bivna*.

V djavnej dobi je glagol, kader kaže, da oseba ali stvar kaj dela ali stori, p. *Brat piše*, *sestra bere*, *otroci igrajo*.

V terpivnej dobi je glagol, kader pové, da oseba ali stvar kaj terpi, p. *Sovražnik je premagan*. *Hudobni otroci se kaznujejo*.

V bivnej dobi stoji glagol, kader pové, v katerem stanu se oseba ali stvar nahaja in nič kaj ne dela ali terpi, p. *Spomladi se vse veseli*. *Drevje zeleni in cveti*.

Število glagolov je *trojno* kakor tudi oseba.

Časi glagolov.

§. 64. Čas je v slovenščini prav za prav *trojen*, namreč:

1. *sedanji*, kateri nam kaže, da se ravno sedaj kaj godi ali verši. Ker pa doveršivni glagoli že doveršeno ali dokončano djanje zaznamujejo, se mora, kader se od djanja v terpeži, ali v oponavljanji ali od nedoveršenega djanja govori, samo z nedoveršivnimi glagoli govoriti, p. *voda pada*; *postava zapoveduje*; *riba plava*; *novice naznanjajo*; *bukve obsegajo* itd.

2. *pretekli*, kateri kaže, da se je nekaj že godilo ali zgodilo; zatorej izobrazujemo pretekli čas sploh z doveršivnimi glagoli. — Nedoveršivni glagoli v preteklem času ne nadomestujejo le tako imenovanega polpreteklega časa nemških glagolov, ampak še bolj razločno terpež ali oponavljanje djanja kažejo, k. *Ko sem po vertiču hodil, je v cerkvi k molitvi zazvonilo. Kamen je pet sekund padal, predenj je padel.*

3. *prihodnji*, ki kaže, da se bo nekaj šele godilo ali zgodilo, p. *bom delal, se bomo sprehajali.*

Doveršivni glagoli sedanjega časa se rabijo v povestih tudi za pretekli in prihodnji čas, p. *Peter vstane, vzdigne svoj glas in reče oc. Dans se v mesto podam. Če hočeš, pa sedem. Moram počakati, da list spiše. Če te je volja, mu pa povem.*

Razun preteklega imamo tudi *predpretekli* čas, ki nam kaže, da je bilo djanje že končano, predenj se je drugo začelo, p. *Ko se je bilo sonce nagnilo, je hladen veter pripihal. Komej sem bil na vejo stopil, se je bila odčesnila.*

V predpreteklem času se zamorejo samo doveršivni glagoli rabiti.

Nakloni glagolov.

§. 65. Glagol nam na več načinov povedati more, kako se kaj godi; zato imamo sledeče načine ali naklone.

1. Če glagol naravnost ali določno pové, kako se kaj dela ali godi, stoji v *znanivnem* ali *določivnem naklonu* (določivniku), p. *Človek obrača, Bog oberne.*

2. Če glagol pové, da se kaj pod kakim pogojem dela ali godi, stoji v *pogojivnem naklonu* ali *pogojivniku*, p. *Ko bi vedli in spoznali, kaj je čas in kako hití, bi vse drugači obračali njega minljive dni.*

3. Če glagol željo na znanje daje, da se naj kaj zgodí, stoji v *željivnem naklonu* ali *željivniku*, p. *Naj bi nam bilo damo, vselej srečno živeti!*

4. Če glagol kaj velí, opominja itd., stoji v *velivnem naklonu* ali *velivniku*, p. *Delaj ali pa stradaj.*

5. Če glagol ne pové osebe, stoji v *nedoločivnem naklonu* ali *nedoločivniku*, p. *Delati je treba. Posnemati je ložej kakor kaj na novo iznajti.*

6. Če glagol kak namen naznanuje, stoji v *namenivnem naklonu* ali *namenivniku*, p. *Idi delat, igrat itd.*

7. Če se glagol verh znanitve časa tudi podobe in lastnosti priloga vdeleži, se mu v tem naklonu pravi *deležje* ali *priložaj*, p. *cveteče drevje; izobraženo ljudstvo; gnjilo sadje*.

8. Če glagol v podobi narečja stan osebe ali stvari kaže, stoji v *narečnem naklonu* ali *narečaji*, p. *Klečé odpuščanja prositi*.

9. Če glagol v podobi samostavnega imena tudi terpež djanja kaže, mu pravimo *glagolno ime*, p. *pohajkovanje, odpuščanje, pitje, vnetje*.

III. Izobraževanje časov in naklonov.

§. 66. *Sedanji čas* in *nedoločivni naklon* sta tako rekoč korena, iz katerih se vsi drugi časi in nakloni glagolov izpeljujejo ali izobrazujejo.

I. Sedanji čas.

V sedanjem času izhajajo vsi slovenski glagoli, razun „*bom*“ z svojimi sostavami (dobom, prebom, znebom se) na — **am**, — **em** ali — **im**. Lice pregibanja v sedanjem času je tole:

E n o j n o.

1. — am	— em	— im
2. — aš	— eš	— iš
3. — a	— e	— i

D v o j n o.

1. — ava žensk. — ave	— eva žensk. — eve	— iva žensk. — ive
2. — ata in — ate	— eta in — ete	— ita in — ite
3. — ata sredn. — ate	— eta sredn. — ete	— ita sredn. — ite

M n o ž n o š t e v i l o.

1. — amo	— emo	— imo
2. — ate	— ete	— ite
3. — ajo	— ejo (— ó)	— ijo (— é).

O p o m b e.

1. Glagol *sem* (*sim*) se v sedanjem času takole pregiblje:

E n o j n o.	D v o j n o.	Množno število.
mesto	mesto	mesto
1. sem, sim (jes-m)	sva žensk. sve *) (jes-va, ve)	smo (jes-mo)
2. si (jes-i)	sta in ste (jes-ta, te)	ste (jes-te)
3. je (jes-t)	sta sredn. ste (jes-ta, te)	so (jes-at).

2. Nekteri glagoli perve oblike, kateri v sedanjem času **edem** v **ém** okrajšujejo, v 3. množnej osebi spet **d** prijemljejo, pred **t**

*) Semtertje je slišati: *sma*, ž. in sr. *sme*.

ga pa v **s** spreminjajo. Taki so sledeči: *grém* (mesto *gredem*), *jém* (jedem), *dam* (dadem) in *vém* (vedem) v vsih sestavah: *povém*, *sném*, *podám* itd. — Ravno to veljá tudi od pomožnega *bóm* (mesto *bodem*). Pregibljejo se torej takole:

Enojno.	Množno.	Množno število.
<i>grém</i> , <i>gréš</i> , <i>gré</i> ,	<i>greva</i> , <i>gresta</i> , <i>gresta</i> — e	<i>gremo</i> , <i>greste</i> , <i>gredó</i> (<i>grejo</i>)
<i>dám</i> , <i>dáš</i> , <i>dá</i>	<i>dava</i> , <i>dasta</i> , <i>dasta</i> — e	<i>damo</i> , <i>daste</i> , <i>dadó</i> (<i>dajo</i>)
<i>jém</i> , <i>jész</i> , <i>jé</i>	<i>jeva</i> , <i>jesta</i> , <i>jesta</i> — e	<i>jemo</i> , <i>jeste</i> , <i>jedó</i> (<i>jejo</i>)
<i>vém</i> , <i>vész</i> , <i>vé</i>	<i>veva</i> , <i>vesta</i> , <i>vesta</i> — e	<i>vemo</i> , <i>veste</i> , <i>vedó</i> (<i>vejo</i>)
<i>bóm</i> , <i>bóš</i> , <i>bó</i>	<i>bova</i> , <i>bosta</i> , <i>bosta</i> — e	<i>bomo</i> , <i>boste</i> , <i>bodo</i> (<i>bojo</i>).

3. Glagoli perve oblike jemljejo v 3. množnej osebi večidel zategnjen **ó** mesto **ejo**. Verh tega morajo tisti, ki se na — **čem** dokončavajo, **ě** pred **ó** spet v prvotni **k** spremeniti, p. *tresem* — *tresó*, *rečem* — *rekó*, *pečem* — *pekó* itd.

4. Tretjo množno osebo okrajšujejo v **é** posebno glagoli, ki se na — **im** dokončujejo, p. *učim* — *učé*, *zgubim* — *zgubé*, *živim* — *živé*; vendar tudi *ljubim* — *ljube*, *vidim*, *vide* itd. *)

Iz sedanjega časa se izpeljujejo:

1. *velivni naklon*, če se končnice — **am** v — **aj**, — **ém** v **éj**, — **em** in — **im** v — **i** spremenijo, p. *delam* — *delaj*, *jem* — *jéj*, *povem* — *povéj*, *pasem* — *pasi*, *ljubim* — *ljubi* itd.

Glagoli s koncom — **jem** ali — **jim**, samo **em** in **im** odveržejo, p. *sejem* — *sej*, *gospodujem* — *gospodúj*, *stojim* — *stoj* itd. Tisti glagoli na — **jim** pa, ki se v nedoločivniku na — **iti** končajo, k **j** še **i** pridevajo, p. *tajim* — *taji*, *dojim* — *doji* itd.

Lice pregibanja v velivniku je torej tole:

E n o j n o .		
1. — aj	— ej (ij, oj, uj)	— i
2. — aj	— ej	— i
3. — aj	— ej	— i

D v o j n o .		
1. — ajva, e	— ejva, e	— iva, e
2. — ajta, e	— ejta, e	— ita, e
3. —	—	—

M n o ž n o š t e v i l o .		
1. — ajmo	— ejmo	— imo
2. — ajte	— ejte	— ite
3. —	—	—

*) Na Štajerskem je semtertje navada, posebno tedaj, kader si dva **j** poredoma sledita, družega v **d** spreminjati, p. *oznanujedo*, *vojskujedo* itd.

O p o m b e.

- a) Za tretjo osebo se pogosto zadevna 3. oseba želivnega naklona jemlje, p. *naj plača, naj plačata, naj plačajo; naj seje, naj sejeta* itd.
- b) Glagoli perve oblike na — **čem** in **žem** spreminjajo **č** v **e** in **ž** v **z**, p. *rečem — reci, pečem — peči, slečem — sleci strižem — strizi, sežem — sezi* itd.
- c) Glagoli perve oblike na **mem**, ki v sedanjem času **a** sprejemljejo, ga spreminjajo večidel v **e**, p. *vzamem — vzemi, snamem — snemi, žanjem — ženji* itd. Tako tudi *staknem — stekni, ganem — geni* ali *gani* itd.
- d) Pri glagolih tretje in četrte oblike prestopuje naglas na predposlednji zlog, p. *molčim — mólči, živim — žívi, kropim — krópi* itd.
- e) Nepravilno delajo velivni naklon: *sem — bodi* z vsimi sostavami (dobim — dobodi etc.) *imam — iméj, vem — védi, grem — idi, lažem — lagaj, hočem* ali *čem — hoti, vmerjem — umri, pomorem — pomози*. p. *Pomози Bog! Vari se zapeljivega sveta.*
- f) Glagoli pete oblike, ki imajo stanoviten naglas na deblu in izhajajo v sedanjem času na — **vam**, pa so tudi v šestej obliki s polglasnim **u** pred — **jem** v sedanjem času navadni, izpeljujejo velivni naklon raji iz pete oblike, p. *vérvam* in *vérujem — vérvaj* pa tudi *véruj*; *várvam* in *várujem — varvaj*, pa tudi *varuj* in *vari*. Ti zadnji velivnik pa izvira iz četrte oblike, ki je v sestavi *s-variti, s-vari, vari* še sploh navadna; tako tudi *škodi* iz 4. oblike *škoditi, škodvaj* iz 5. *škodvam* in *škoduj* iz 6. *škodujem*.

2. priložaj sedanjega časa, če tretjej množnej osebi **č** prive-simo, p. *delajo — delajóč, vidijo — vidijóč* itd.

Glagolom, ki v pregibanji **ejo** v **ó** in **ijo** v **é** okrajšujejo se **č** k okrajšanemu koncu prideva, p. *tresó — tresóč, pekó — pekóč, stojé — stojéč, vró — vróč* itd.

Glagoli 6. oblike, ki nimajo sicer okrajšbe v navadi, vendar svoj priložaj iz nje izpeljujejo, p. *posvečujóč, pričujóč* itd. ne pa *posvečujejóč, pričujejóč*.

O p o m b e.

- a) Nekteri glagoli se v 3. množnej osebi sedanjega časa scer na **ó** dokončujejo, imajo v sedanjem priložaji vendar le **éč**, p. *žgó — žgóč, bodó — bodéč, cvetó — cvetéč, deró — deréč* in še nekaj družih.

- b) Rečem imá v sedanjem priložaji *rekóč*, ki se samo kot prireče rabi in *morem* — *mogóč*. Sicer doveršivni glagoli nimajo sedanjega priložaja.

Nedoločivni naklon.

Kakor smo že vidili, se v nedoločivnem naklonu vsi glagoli na — **ti** dokončujejo, ki se na več načinov z glagolnim deblom veže. Iz tega naklona se izpeljujejo:

1. *namenivni naklon*, če se zadnji **i** odverže in se rabi kakor v latinščini za glagoli, ki premikanje iz mesta v mesto znamenujejo, p. *grem molit*; *pojdemo delat*; *se peljem klasje pobirat*.

2. *narečni naklon* ali *narečaj* preverže pri glagolih pete in šeste oblike — **ti** v — **je**, p. *delati* — *delaje*, *igrati* — *igraje*, *gospodovati* — *gospodovaje* itd.

Pri vsih družih glagolih se —**em** ali —**im** v **é** spreminja, p. *stati*, *stojim* — *stojé*; *molčati*, *molčim* — *molčé*; *grem* — *gredé*; *sedim* — *sedé*; *klečati*, *klečim* — *klečé*.

Doveršivni glagoli vendar nimajo narečaja.

3. *pervi pretekli priložaj* djavne dobe, če se nedoločivna končnica —**ti** v **l** preverže, p. *pisati* — *pisal*, *rediti* — *redil*, *želeči* — *želel*, *nagniti* — *nagnil*, *kraljevati* — *kraljeval* itd.

Glagoli prve oblike jemljejo verh tega, če se jim deblo na soglasnik konča, pred **l** za moški spol premakljivi **e** k sebi, p. *pasti* — *pasel*, *pasla*, *paslo*; *rasti* — *rasel*, *sla*, *o* itd.

Vsi glagoli prve oblike, ki v nedoločivniku deblovi **d** in **t** v **s** ali **z** v **s** spreminjajo, morajo **d**, **t** in **z** spet nazaj dobiti, p. *padem*, *pasti* — *padel*, *dla* *o*; *pletem*, *plesti* — *pletel*, *tla*, *o*; *lezem*, *lesti* — *lezel*, *zla*, *o* itd. — Veliko Slovincov pa v tej obliki preteklega priložaja **d** in **t** izpahuje, p. *pàl*, *pála*, *palo*; *plél*, *pléla*, *plélo* itd.

Ravno tako dobivajo glagoli te oblike 4. razdela spet deblovi **g** in **k**, p. *streg* — *strežem*, *streči* — *stregel*, *gla*, *o*; *rek* — *rečem*, *reči* — *rekel*, *kla*, *o*; *pek* — *pečem*, *peči* — *pekel*, *kla*, *o* itd. — Glagoli 3. razdela pa **s**, ki se nedoločivniku blagoglasja delj vriva, spet odveržejo, p. *tepem*, *tepsti* — *tepel*, *pla*, *o*; *dolbem*, *dolbsti* — *dólbel*, *bla*, *o* itd.

Popolnoma neredno dela ti priložaj glagol *iti* z vsimi sestavami, ter imá *šel*, *šla*, *šlo*.

S pomočjo tega priložaja se izobrazujejo:

- a) *pretekli čas*, ako se temu priložaju pomožni glagol *sem*, *si*, *je* oc. predpostavi, p. *sem*, *si* oc. *delal*, *vidil*, *terpel*, *a*, *o* itd.

Prostominuli čas se je v novoslovenščini že zgubil; samo 2. množna oseba je semtertje še slišati, toda le v pomenu sedanjega časa, p. *delaste, kazaste, zgubiste* itd. — Ravno tako je že zginil stari nedoveršivnik (imperfect).*)

b) *predpretekli čas*, ako se te temu priložaju *sem, si, je bil, a, o* itd. predpostavi, p. *sem bil, a, o stavil a, o; plačal a, o* itd.

c) *prihodni čas*, ako se temu priložaju *bom, boš, bo* oc. predpostavi, p. *bom, boš, bo* oc. *delal, vidil, terpel, a, o* itd.

*) Kakor g. Muršec v svojej slovnici str. 35 piše, se gdegde **bi** še popolnoma pregiblje:

1. beh (bih)		bejah		bisim (bih)
2. bé		bejaše		bisi
3. bé		bejaše		bi
1. behova	t. j. sem, si, je oc. bil, a, o	bejahova	t. j. sem, si, je oc. bival, a, o	bisva
2. besta		bejahota		bista
3. besta		bejahota		bista
1. besve		bejasve		bisve
2. beste		bejaste		biste
3. beste		bejaste		biste
1. behomo		bejahomo		bismo
2. beste		bejaste		biste
3. beho (beše)		bejaho		biso.

t. j. jaz bi, ti bi itd.

Staroslovenski *prostominuli čas* in *nedoveršivnik* sta se z malo premenami pri vsih družih Jugoslavenih ohranila in se blizo takole izobrazujeta:

Prostominuli čas se dela, če se nedoločivna končnica *-ti* za 1. enojno osebo v *h* spremeni; za 2. in 3. se samo nedoločivni *-ti* odpadne; za 1. množno se stavi *smo*, za 2. *ste* in za 3. *še*. Ako se pa deblo na soglasnik konča, se v enojnem številu: *oh, e, e* in v množnem *osmo, oste, oše* privesa, p. *pročitah, pročita, pročita* — *pročitasmó, pročitaste, pročitaše*; *greboh, grebe, grebe*, — *grebosmo greboste, greboše*.

Če se pa deblo na kak premenljiv soglasnik *d, t, z, g* ali *k* konča, je treba na sedanji čas obzir jemati; verh tega se morata *g* in *k* v 2. in 3. enojnej osebi v *ž* in *č* spremeniti, p. *pekoh, peče, peče* — *pekosmo, pekoste, pekoše*; *mogoh, može, može* — *mogosmo* itd.

Dvojno število so razun Slovincov vsi drugi Slavjani zgubili; končnice za taisto bi bile: *sva, sve; sta, ste; sta, ste*; p. *pročitasva, sve*; — *sta, ste; sta, ste* itd.

Nedoveršivnik dobiva za 1. osebo *ah*, za 2. in 3. *aše*, v množnem številu za 1. *asmo*, za 2. *aste* in za 3. *ahu*, p. *čitah, čitaše, čitaše* — *čitasmó, čitaste, čitahu*.

Glagoli na *eti* in *iti* s končnim *d, t* in *l* imajo končnice: *jah, jaše, jasmó* itd.: *vidjah, vidjaše*.

Dvojno število nedoveršivnika imá ravno tiste končnice kakor prostominuli čas, p. *čitasva, čitasta, čitasta* itd.

Doveršivni glagoli, kateri pomenjajo premikanje iz mesta v mesto, imajo s predlogom **po** v podobi sedanjega časa kakor *bom* prihodnji pomen: *pojdem, poletim, pobežim, po-
lezem, ponesem, popeljem, potečem, poženem, podirjam, pojez-
dim, porečem* itd. — Od tod izpeljan velivnik: *pojdi, poženi*
itd. imá pa pomen sedanjega časa.

Vendar imajo, kakor bomo poznej vidili, tudi drugi do-
veršivni glagoli v podobi sedanjega časa prihodnji pomen.

- d) *pogojivni naklon* ali *pogojivnik*, ako se temu priložaju ne-
sklanjljiva besedica *bi**) ali *bi, bil, a, o* predpostavi, p. *bi
delal, a, o; bi bil, a, o nagnil, a, o* itd.**)
- e) *želivni naklon* ali *želivnik*, ako se gori razloženim časom in
naklonom *naj* ali *nej* predpostavi. Vender je besedica *bi*
tudi želivniku brez besede *naj* lastna, p. *Ko bi zdrav bil!*

Iz I. preteklega priložaja se more daleč izobraziti:

- f) *drugi pretekli priložaj* ali *prehojivnik*, ako se pri glagolih
perve oblike, ki se v prvem preteklem priložaji na pre-
makljivi **e** pred **l** končajo, ta končnica v —**ši** spreverže, p.
*vergel — vergši, rekel — rekši.***)*

Pri vsih družih glagolih se pa končni **l** preteklega pri-
ložaja v —**vši** spreberne, p. *dal — davši, pil — pivši,
nagnil — nagnivši, terpel — terpevši.*

- g) *terpivo-pretekli priložaj*, ako se pri glagolih perve oblike
razun 5. in 6. razdela končaj —**el** v **en** sprelije; verh tega
se mora tudi predstoječi **g** v **ž** in **k** v **č** spremeniti, p.
tepel — tepen, strigel — strižen, rekel — rečen. — Glagoli
5. in 6. razdela té oblike spreminjajo končni **l** v **t**, samo
če se jim deblo na **a** končá, imajo —**an**, p. *začel — začét,
sterl — stert, bil — bit, čul — čut* (pa tudi *čujen*), *cvertl —
cvert, grel — gret, spočel — spočet oc. dal — dan, klal —
klan, žgal — žgan.*

Glagoli druge oblike spreminjajo končni —**il** v —**jen**, p.
plunil — plunjen, vtaknil — vtaknjen, sunil — sunjen.

*) V južnih krajih Slovenskega se ta besedica tudi takole pregiblje: *bim* (*bem*),
bisi, bi; biva, bista, bista; bioe, biste, biste; bimo, biste, bijo.

**) V Zilskeji dolini na Koroškem in v Istrii se upotrebuje tudi II. pretekli
pogojivnik, ki se nareja, ako se preteklemu priložaju: *bi sem, bi si, bi je oc.*
predpostavi, p. *bi sem rekla, bi ste vidili.*

***) Stari priložaj: *rek, verg, nev oc.* se nikdar več ne rabi. Vendar priložaj na
v s predstoječim samoglasnikom se je jel semtertje in po vsaj pravici spet
rabiti: *vidiv, biv, delav, stopiv, p. Pred kralja stopiv se je globoko priklonil.*

Glagoli tretje oblike spreminjajo sploh —**el** v —**en**, p. *merzel* — *merzen*, *vsedel* — *vseden*, *hotel* — *hoten*. — Glagol *imeti* ima *imeti* in *umeti* — *umét*.

Glagoli četrte oblike spreminjajo končni —**il** v —**en**, p. *učil* — *učen*, *tajil* — *tajen*. Pred priložajnim koncom —**en** se mora vender vselej glagolom te oblike **d** v **j**, **g** in **z** v **ž**, **s** v **š**, **t** v **č**, in **st** v **šč** spremeniti, p. *rodil* — *rojen*, *vozil* — *vožen*, *nosil* — *nošen*, *gatil* — *gačen*, *kazil* — *kažen*, *pustiti* — *puščen*. Za **v**, **b**, **p** in **m** sledi —**ljen**, za **l** in **r** pa —**jen**, p. *postavil* — *postavljen*, *zgubil* — *zgubljen*, *stopil* — *stopljen*, *spremil* — *spremljen*, *vdaril* — *vdarjen*, *solil* — *soljen*.

Glagoli 5. in 6. oblike pa spreminjajo —**al** v —**an**, p. *igral* — *igran*, *natolcovel* — *natolcovan* itd.

Iz terpivnega priložaja se dela:

- a) *glagolno ime*, če se mu **je** privesi, p. *pit* — *pitje*, *igran* — *igranje*, *nagnjen* — *nagnjenje*.
- b) vsi časi in nakloni terpivne oblike, p. *sem tepen* — *sem bil tepen* — *bom tepen* — *bi bil tepen* — *naj sem tepen* — *tepen biti*.

Pravo izobrazovanje vsih glagolskih delov ali lastnij se najbolj razločno pokaže po razdelitvi glagolov v *pet* razredov, katerih prvi je deblo *brez* vezivnega ali izobraznega samoglasnika v nedoločivniku pred končno slovko —**ti**, v drugem je vezivnik **a**, v tretjem **é**, v četrtem **i** in v petem **u**.

P prvi razred obsega vse glagole 1. oblike in sicer pod tremi razdelki:

- a) glagole, katerim je na koncu deblo: **b**, **p**, **z**, **s**, **d**, **t**, **g** ali **k**: *dolb-em*, *tep-em*, *lez-em*, *nes-em*, *pad-em*, *plet-em*, *seg-el*, *tek-el* itd. Pri teh je glagolska naloga (Verbalthema) s soglasnikom končano deblo, ki se iz njega vsi glagolski deli ali odrodki izpeljujejo, p. velivnik: *dolb-i*, *tep-i*, *nes-i*, *pad-i*, *plet-i*, *sez-i*, *tec-i*; pretekli priložaj djavni in terpivni: *dolb-el*, *dolb-en*; *tep-el*, *tep-en*; *lez-el*, *pre-lez-en*; *nes-el*, *nes-en*; *seg-el*, *sež-en*; *rek-el*, *reč-en*; drugi pretekli priložaj: *dolb-ši*, *tep-ši*, *lez-ši*, *nes-ši*, *pad-ši*, *plet-ši*, *seg-ši*, *rek-ši* itd.

Iz tega se vidi: 1) da so goltniki med vsimi soglasniki naj bolj nagnjeni v spremembo, ker se zmed vsih soglasnikov pred —**e** le samo **g** in **k** v šumiče in pred —**i** v sikavce spreminjata: *sežem*, *sežen*, *sezi*; *rečem*, *rečen*, *reci* itd. Polglasni **e** pa nima moči, **g** ali **k** pred seboj spremeniti,

tedaj: *segel, segla, seglo; rekel, rekla* itd. — 2) Da se po visokem in globokem **e** in **o** v deblu tudi razloček spola razodeva: *rêkel, pêkel, nêsel* itd. je v moškem visóki, v ženskem pa: *rêkla, pêkla, nêsla* itd. globoki **e**; tako tudi: *bódel, bódla; mógel, môgla* itd. Kar se tudi v 4. obliki, pa nekoliko drugač kaže: *hódil, hodila; nósil, nosila* itd.

b) glagole, kateri so v sedanjem času **n** ali **m** pred —**em** ohranili ali **d** pridjali, jih tudi obderžé v velivniku in prehojivniku: *začnem, začni, začenshi; zapnem, zapni, zapenshi; primem, primi, primshi; pridem, pridi, pridshi*. — V nedoločivniku in v preteklem djavnem in terpivnem priložaji ni več teh soglasnikov; med Planino in Postojno pa vender še pravijo *primti* namesti *prijéti*.

c) glagole, katerih deblo imá v nedoločivniku pred —**ti, e, i** ali **u** in v sedanjem času **j** pred —**em** (t. j. *jem*) privzamejo, ti izobrazujejo svoje dele takole: nedoločivnik: *greti, peti, suti* itd.; sedanji čas: *grejem, pijem, sujem*; velivnik: *grej, pij, suj*; prehojivnik: *grevši, pivši, suvši*; terpivni priložaj: *gret, pit, sut* itd.

Pri družih glagolih, ki imajo vselej eno teh nedoločivniških končnic —**ati, —eti** ali —**iti**, se dobi glagolska naloga, če se jim —**ti** odseka: *dela-ti, žele-ti, redi-ti*.

Drugi razred zapopada glagole, ki imajo v nedoločivniku **a** pred —**ti** in njih glagolska naloga je: *dela-, kaza-, molča-* itd. Ta privzame na koncu za pretečen priložaj —**i**, za prehojivnik —**vši** in za terpivni priložaj —**n**; *delul, kazal, molčal; delavši, kazavši, molčavši; delan, kazan, za-molčan*. Velivnik dobiva vselej **i**, tukaj pa, kadar **a** tudi v sedanjem času ostane, v **j** spreminjen **i** za seboj: *delaj, igray* itd. Če pa v sedanjem času **a** odpade: *kažem, molčim* itd. dobi velivnik **i** namesti tega —**em** ali —**im**: *kaži, molči* itd., narečaj pa tistih, ki imajo v sedanjem času **e**, k glagolskeji nalogi —**je** natakne: *kazuje, namesti —im* pa —**é**, *molcé, klecé* itd.

Tretji razred naznanuje **é** pred — **ti** v nedoločivniku: *bolé-ti, želé-ti, germé-ti* itd. Ti glagoli dobivajo k svojej nalogi v preteklem priložaji —**i**, v terpivnem — **n** in v prehojivniku —**vši**: *bolél, želél, germél; bolen, zelen, germen; bolevení, želevení, germevení* itd. Le samo v sedanjem času in v velivniku imajo končni **i** namesti **e** glagolske naloge: *bolim, želim, germim; bóli, želí, germi* itd. narečaj: *bolé, želé, germé* itd.

Mat. bibl. Arch. Linn. Jfo. Jfo. Erd.

Dant. Sameli

Mont. Biland Mt. Sonn. Freit. Samel. Vapst.
Bibel. Bibel. Bibel. Evang. Bibel

Glagoli tega razreda, kateri v sedanjem času nimajo —**im**: *imé-ti, imam; umé-ti, unem* ali *umejem; smeti, smem* imajo po priložnosti glagolov 2. razreda v velivniku: *imej, umej, smej* in v narečaji: *imeje, umeje, smeje*.

Četerti razred ima glagolsko nalogo s koncem **i**: *svari-ti, mahni-ti, sadi-ti, vozi-ti, nosi-ti, ljubi-ti* itd. Vsi ti glagoli imajo v velivniku nespreminjeno glagolsko nalogo, ki se jej v sedanjem času (razun unih 2. oblike) le —**m** natakne: *svarim, sadim, vozim, nosim, ljubim* itd. Glagoli 2. oblike pa v sedanjem času po odpahnjem **i** dobivajo —**em**: *mahnem, sunem, dregnem* itd. — V preteklem priložaji dobivajo vsi glagoli te naloge —**i**, v prehojivniku —**vši** in terpivnem priložaji —**en**. Tukaj pred **e** se pa **i** (kakor tudi sicer pred samoglasniki) v **j** spremeni in **j** spreminja zadnje spremenljive soglasnike glagolskega debela ter se va — nje vtopi: *svarjen, mahnjen, sajen, vožen, nošen*. To se takole godi: glagolskim nalogam *svari, mahni, sadi, vozi, nosi* itd. se —**en** natakne, tedaj *svari-en, mahni-en, hvai-en, sadi-en, vozi-en, nosi-en* itd. in ker se to z eno besedo izreče, se **i** pred —**en** v **j** spremeni in vzrokuje premembo predstoječega soglasnika v njemu sorodni glas ter se **j** v njem vtopi. Zató pravimo soglasnikoma **nj** in **lj**, da sta topljena, ker je **j** tako ž njima zedinjen, da se v tej zvezi posebej ne izgovarja (kakor za **r** v: *svarjen*, ker se **j** v **r** nikoli ne vtopí), ampak le tema soglasnikoma večo meh-koto daje. Za tega voljo ne smem razdeljevati: *hval-jen, sun-jen* ampak *hva-ljen, su-njen* itd. Tako je tudi v vsih šumičih: *vožen, nošen, očiščen* itd. **j** vtopljen, ki jim v izreki meh-koto daje in ravno zato ga za njimi ne pišemo, ker je ž njimi v edini glas vtopljen in ker imamo šumičem primerjena edina pismena ali čerke, ki jih pa za glasova z **nj** in **lj** naznanjena pogrešamo. — Z vtopljenim **j** tudi pišemo nekatere priloge v drugej stopnji: *veči, viši, nižji* itd. namesti: *večji, višji, nižji* itd.

Tolikanj mogočen je **ti** v **j** spremenjeni **i**, da skorej le sam vse premembe soglasnikov dela in velikrat tudi **s**, akoravno se ga sam ne pritakne (ker je **i** ali **n** med njima) vendar le v **š** spreminja: *mislim, premišljen, premišljevatí; ž njim, ž njo* itd.

Soglasnika **d** in **t** pa vendar le, ako ravno le pri malo glagolih, ti tolikanj mogočni vezivni **i** izpahmeta in svoj lastni glas ohranita: *spriden, spoden, nasiten, gaten* itd.

Samoglasnik, kateri glagolovo deblo s končnico —**ti** veže, se imenuje vezivni samoglasnik ali *vezoglasnik*. Vezoglasnika **a** in

e ostajata brez premembe in vse premembe pridejo le od vezoglasnika **i** iz tega se vidi:

1. Da je napčno pisati *nešen, skubljen, željen* itd., ker glagoli prve oblike nimajo nobenega vezoglasnika; njih glagolska naloga je samo deblo, ki se mu v terpivnem priložaji —**en** natika; tedaj je le prav: *nesen, skuben* itd. in vezoglasnik tretje oblike je **é**, ki se mu v terpivnem priložaji samo —**n** natika; tedaj tukaj ne more biti nobene premembe: *želen, solzenje, bolenje, germenje* itd.

2. Da glagolska naloga iz nedoločivnika vzeta pri glagolih druge oblike imá vezoglasnik **i** in odtod je: *mahnil, dvignil* in *mahnjen, dvignjen* itd. Napaka je tedaj v slovenskem pisati: *mahnuti, dvignuti* itd. ker se *mahnjen, dvignjen* itd. le od *mahniti, dvigniti* itd. dá izpeljati, ne pa od *mahnuti, dvignuti* itd.

V Serbskem imajo ti glagoli v nedoločivniku —**nuti**: *minuti, ganuti, taknuti* itd.; od tod imajo pa tudi v terpivnem priložaji: *minut, ganut, taknut* itd. Ker pa nekteri Serbljani tudi pravijo: *minjen, ganjen, taknjen, spomenjen* itd. se da to, kakor tudi g. Babukič v svojej slovnici uči, le iz slovenskega *miniti, ganiti, takniti* itd. izpeljati.

Nedoločivnik s končnico —**nuti** se sliši na Kranjskem pa le na Gorenskem in večidel na Koroškem pri enem samem glagolu; ti je: *miniti, minem*, ki je pa na Dolenskem sploh le v 4. obliki navaden: *minuti, minim*, kar kaže, da imá svoj **n** iz debela in svojo korenino v glagolu *manem, meti* (nekdaj *mentí*) in ne iz druge oblike kakor: *ganem, sunem* itd. — Na Štajerskem je pogosto nedoločivna končnica —**noti** v navadi, ki je staroslovenščini najbližja in torej zaslužuje, da bi se je za glagole 2. oblike sploh poprijeli in: *minoti, ganoti, dvignoti* itd. pisali.

Tem pravilom, ki se posnemajo po razločku vezivnega **e** in **i**, šo bili naši predniki zvesteji od nas, ki so govorili in pisali: *živenje in terpenje*; ker se *živeljenje in terpljenje*, kakor sedaj govorimo, ne more izpeljati od *živeti in terpeti*, ampak je le prisiljeno iz neprave oblike *živiti in terpiti*.

Peti razred ima glagolsko nalogo s koncom **u**, ki se dobi v sedanjem času glagolov s koncom —**ujem**, ako se jim končnica —**jem** odseka: *kupu-jem, plaču-jem, omahu-jem* itd. Tukaj se vidi:

1. da se vezoglasnih **u** (kakor v 4. razredu **i** v **j**) v soglasnik **v** večidel s predstoječim **o** ali **e** spreminja, tedaj: *kupovati, plačevati, omahovati* ali *omahovati* itd.; **u** se tedaj povzdigne v **ov, ev** ali **av**, kakar se tudi **v** velikrat v **u** spreminja: *ven, vnanji, zunaj; dveri — duri; brevno, bereno — bruno* itd. Tako

je iz sanskriške besede *uda* pri nas *voda*, kar ravno tisto pomenja. In še sedaj pravijo na Kranjskem in tudi v Rožji na Koroškem: *grem na udo, je šla po udo*, in *Udmat* (vodomet) se imenuje vas pri Ljubljani pod nekdanjim slapom.

2. Da dobi vezoglasnik **u** v sedanjem času vselej —**jem** za seboj: *kupujem, plačujem omahujem* itd.; tode **u** je takrat, kadar je naglas na deblu, brez naglasen in se le malo sliši v izreki: *várujem, vérujem, škodujem* itd. Vezoglasni **u**, če se tudi v izreki malo sliši, je vendar zavolj izpeljave nedoločivnika potreben; tako je iz *várujem* po povzdigi vezoglasnega **u** v nedoločivnik *varovati* ali *varvati* izpeljan; torej je napéno pisati: *varjem, verjem, škodjem* itd. kar je pravej čistej izreki in zmožnosti izpeljave nedoločivnika in njega odrokov nasproti.

3. Da vezoglasnemu **u** stanovitno sledeča slovka —**jem** je sedanjemu času lastna; torej jo imamo tudi pri nekterih družih glagolih perve in pete oblike: *umerjem, žanjem, poljem, zibljem, tipljem* itd. in s popolnoma vtopljenim **j**: *kažem, pišem, mečem, ropočem* itd.

Znanje razdelitve glagolov v razrede dodeluje jasno znanost vsih glagolskih lastnij in zmožnost, se v pisanji glagolov vsih napak ogibati.

Pregibanje glagolov.

§. 67. Glagole tako spreminjati, da se na njih oblika, naklon, čas, število in oseba zaznamva, se pravi jih pregibati ali sprežati.

Vsi glagoli izhajajo v sedanjem času na —**am**, —**em** ali —**im**; zatorej je nam zadosti trojno lice pregibanja.

Ker se pa sprežanje pomožnega glagola od pregibanja družih glagolov razločuje, naj tukaj sledi:

I. Pregib pomožnega glagola.

1. Določivni naklon.

		Sedanji čas.					
Enojno		Dvojno		Množno število			
1. sem,	sim	sva	žensk. sve	smo			
2. si		sta	in ste	ste			
2. je		sta	srednj. ste	so.			
		Pretekli čas.					
Enojno		Dvojno		Množno število			
1. sem	} bil, a, o	sva	} žensk. sve	} smo	} bili, e, a		
2. si		sta				} in ste	} ste
3. je		sta					

Prihodnji čas.

Enojno	Dvojno	Množno število
1. bom (bodem)	bova žensk. bove	bomo
2. boš	bota, bosta in bote, boste	bote, boste
3. bo	bota, bosta sredn. bote, boste	bodo, bojo.

2. Pogojnivni naklon.

Sedanji ali prihodnji čas.

Enojno	Dvojno	Množno število
1. bi	bi	bi
2. bi	bi	bi
3. bi	bi	bi
	bil a, o	bila, bile
		bili, e, a

Pretekli čas.

Enojno	Dvojno	Množno število
1. o	bi	bi
2. a, o	bi	bi
3. bil, a, o	bi	bi
	bil, a, o	bila, e
		bili, e, a

3. Želivni naklon.

Sedanji čas.

naj sem, si, je, sva, sve, smo oc.

Prihodnji čas.

naj bom, boš, bo, bova, bota itd.

Pretekli čas.

naj sem, si, je oc. bil, a, o oc.

Pogojivno-sedanji čas.

naj bi bil, a, o oc.

4. Velivni naklon.

Enojno	Dvojno	Množno število.
1. bodi	bodiva ž. bodive	bodimo
2. bodi	bodita i bodite	bodite
3. bodi (naj bo)	bodita (naj bota) sr. bodite	bodite (naj bodo).

5. Priložaji.

Sedanji priložaj: bijoč, a, e

Pretekli " I: bil, a, o

" " II: bivši, a, e

" " terpivne dobe samo v sestavah: pre - bít, a, o

Prihodnji " : bodoč, a e.

6. Nedoločivnik.

biti.

7. Namenivnik.

Manjka.

8. Narečaj.

Manjka.

9. Glagolno ime.

bitje.

O p o m b e.

1. V starih bukvah se bere, kakor še zdaj nekoliko Sloven-
cov govori: *nejsim, nejsi, nej* itd. to je *ne jesim, ne jesi* itd.
kakor tudi: *nejmam, nejmaš* itd. iz *ne imam, ne imaš* itd.; sedaj
pa sploh: *nisem, nisi, ni, nisva, nista, nismo* itd. Ravno tako v
preteklem času: *nisem bil, nisi bil, a, o* itd.; sicer pa ostane *ne*
od pomožnega glagola ločeno, p. *ne bom, ne bi, bi ne bil* itd.

Ravno tako se pregiblje tudi: *prebiti, prebim, prebiš* itd. ali
pa *prebom, preboš* itd.

II. Pregib družih glagolov.

Djavna doba ali zaloga.

1. Določivni naklon.

Sedanji čas.

Enojno

1. delam	nagnem	ljubim
2. delaš	nagneš	ljubiš
3. dela	nagne	ljubi.

Dvojno

1. delava, —ave	nagneva, —eve	ljubiva, —ive
2. delata, —ate	nagneta, —ete	ljubita, —ite
3. delata, —ate	nagneta, —ete	ljubita, —ite

Množno število

1. delamo	nagnemo	ljubimo
2. delate	nagnete	ljubite
3. delajo	nagnejo, nagnó	ljubijo, ljube.

Pretekli čas.

Enojno

1. sem	} delal, a, o	} nagnil, a, o	} ljubil, a, o
2. si			
3. je			

Dvojno

1. sva, sve	} delala, e	} nagnila, e	} ljubila, e
2. sta, ste			
3. sta, ste			

Množno število

1. smo	} delali, e, a	} nagnili, e, a	} ljubili, e, a
2. ste			
3. so			

Predpretekli čas.

Enojno

1. sem bil, a, o	} manjka	} nagnil, a, o	} manjka
2. si bil, a, o			
3. je bil, a, o			

Dvojno

1. sva, sve bila, e	} manjka	} nagnila, e	} manjka
2. sta, ste bila, e			
3. sta, ste bila, e			

Množno število

1. smo bili, e, a	} manjka	} nagnili, e, a	} manjka
2. ste bili, e, a			
3. so bili, e, a			

Prihodnji čas.

Enojno

1. bom	} delal, a, o	} nagnil, a, o	} ljubil, a, o
2. boš			
3. bo			

Dvojno

1. bova, e	} delala, e	} nagnila, e	} ljubila, e
2. bosta, e			
3. bosta, e			

Množno število

1. bomo	} delali, e, a	} nagnili, e, a	} ljubili, e, a
2. boste			
3. bodo			

2. P o g o j i v n i n a k l o n.

Sedanji in prihodnji čas.

Enojno

1. bi	} delal, a, o	} nagnil, a, o	} ljubil, a, o
2. bi			
3. bi			

Dvojno

1. bi	} delala, e	} nagnila, e	} ljubila, e
2. bi			
4. bi			

Množno število

1. bi	} delali, e, a	} nagnili, e, a	} ljubili, e, a
2. bi			
3. bi			

Pretekli čas.

Enojno

1. bi bil, a, o	} delal, a, o	} nagnil, a, o	} ljubil, a, o
2. bi bil, a, o			
3. bi bil, a, o			

Dvojno

1. bi bila, e	} delala, e	} nagnila, e	} ljubila, e
2. bi bila, e			
3. bi bila, e			

Množno število

1. bi bili, e, a	} delali, e, a	} nagnili, e, a	} ljubili, e, a
2. bi bili, e, a			
3. bi bili, e, a			

3. Želivni naklon.

Sedanji čas.

naj delam, aš, a oc. naj nagnem, eš, e oc. naj ljubim, iš, i oc.

Pretekli čas.

naj sem, si, je oc. delal, a, o { nagnil, a, o { ljubil, a, o oc.

Prihodnji čas.

naj bom, boš oc. delal, a, o { nagnil, a, o { ljubil, a, o oc.

Pogojivno-sedanji čas.

naj bi oc. delal, a, o { nagnil, a, o { ljubil, a, o oc.

Pogojivni-pretekli čas.

naj bi bil, a, o oc. delal, a, o { nagnil, a, o { ljubil, a, o oc.

4. Velivni naklon.

Enojno

1. delaj	nagni	ljubi
2. delaj	nagni	ljubi
3. delaj (naj dela)	nagni (naj nagne)	ljubi (naj ljubi).

Dvojno

1. delajva, e	nagniva, e	ljubiva, e
2. delajta, e	nagnita, e	ljubita, e
3. delajta, e (naj delata)	nagnita, e (naj nagneta)	ljubita, e (naj ljubita)

Množno število

1. delajmo	nagnimo	ljubimo
2. delajte	nagnite	ljubite
3. delajte (naj delajo)	nagnite (naj nagnejo)	ljubite (naj ljubijo).

5. Priložaji.

delajoč, a, e	Sedanji priložaj. manjka	ljubijóč (ljubéč), a, e
---------------	-----------------------------	-------------------------

Pretekla priložaja.

I.

delal, a, o	nagnil, a, o	ljubil, a, o
-------------	--------------	--------------

II.

delavši, a, e	nagnivši, a, e	ljubivši, a, e.
---------------	----------------	-----------------

Terpivno-pretekli priložaj.

delan, a, o	nagnjen, a, o	ljubljen, a, o.
-------------	---------------	-----------------

6. Nedoločivni naklon.

delati	nagniti	ljubiti
--------	---------	---------

7. Namenivni naklon.

delat	nagnit	ljubit
-------	--------	--------

7. Narečaj.

delaje	manjka	ljubé
--------	--------	-------

9. Glagolno ime.

delanje	nagnjenje	ljubljenje.
---------	-----------	-------------

Terpivna doba.

Terpivna doba se izobrazuje na dvoji način:

1. Če pred djavno dobo povračivno zaime postavimo:

Sedanji čas.

se imenujem, se imenuješ, se imenuje itd.

Pretekli čas.

sem se imenoval, a, o, si se imenoval, a, o itd.

Prihodnji čas.

se bom imenoval, a, o, se boš imenoval, a, o itd.

Sedanji pogojivnik.

bi se imenoval, a, o itd.

Pretekli pogojivnik.

bi se bil, a, o imenoval, a, o itd.

Sedanji želivnik.

naj se imenujem, naj se imenuješ itd.

Velivnik.

imenuj se, imenujva se itd.

Nedoločivnik.

se imenovati.

Priložaj.

imenujôč se — imenovavši se.

O p o m b a.

Ker je veliko djavnih glagolov, ki se z zaimenom *se* povračivno rabijo, se terpivna doba ne more zmiraj tako izobrazovati, da kaka dvoumnost ne navstane, p. *Zlo se štimá in hvali*. Tu se ne ve, ali se on sam štimá in hvali, ali ga drugi štimajo in hvalijo.

2. Če pomožni glagol pred terpivni priložaj postavimo:

Sedanji čas.

sem, si, je oc. imenovan, a, o itd.

Pretekli čas.

sem bil, a, o imenovan, a, o itd.

Prihodnji čas.

bom, boš, bo oc. imenovan, a, o itd.

Pretekli pogojevnik.

bi bil, a, o imenovan, a, o.

Sedanji želivnik.

naj sem, si, je oc. imenovan, a, o itd.

Velivnik.

bodi oc. imenovan, a, o.

Nedoločivnik.

imenovan, a, o biti.

S p l o š n e o p o m b e.

1. Nekteri glagoli se morejo *neredovni* imenovati, ker se ne pregibljejo po redu in v nekterih časih ali naklonih iz enega lica v drugo prestopajo: *berem — brati, idem — iti — šel, sem — biti, vem — vedeti* itd.

2. Nahajajo se v slovenščini tudi *pomanjkljivi* glagoli, posebno taki, ki so samo v velivniku v navadi, p. *nà, nàta, nàte; udri, udríta; nuj, nujsa, nujsmo; hajde, hajdimo; bes te plentaj*.

Pré (česki *prí*) pomenja toliko kot *se pravi*.

P r i m e r i.

Nikoli ne odlašaj na jutro, kar zamoreš dans storiti. — Vse o svojem čusu preide; kar je rojeno, smerti ne odide. — Pod soncom je vse mogoče. — Kar se v igri dobi, se v igri zgubi. — Rad ostani, kjer pojó, hudobni pesem nimajo. — Bog ena vrata zapira, in sto družih odpira. — Nič ti ne pomaga, če si se dobro učil in veliko naučil, če nehaš dobro delati. — Kdor dolgo obeta, ali storiti noče ali ne more, — Kakor se drugim posojuje, se tudi nam povračuje. — Kdor pomaga drugim iz nadlog, rad pomore mu tudi Bog. — Kakor se bote zdaj v mladih letih delati in živeti navadili, tako bote tudi v prihodnje ostali.

Kdor svojih želj ne premaguje, sam sebi smertno sulico kuje. — Tam kjer glad mori lenuha, najde priden dosti kruha. — Skrivnost ti je sužnja, če ti pa uide, si ti nje suženj. — Prijatla zgubiti je naj večja zguba. — Kdor strasti prizanaša, čednost kaznuje. — Darila se lahko pozabijo, dobrote vikdar. — Dans hudo navado ložej premagaš, kakor jutre. — Ko bi mladenec hotel in starec mogel, bi nič ne bilo, kar bi se ne zgodilo. — Sreča nam prijatle dobí, nesreča jih skusi.

Š e s t i o d s t a v e k.

O p r e d l o g u.

§. 68. Predlogi nam kažejo, v kakšnej razmeri da so imena med seboj. So ali čisti koreninski zlogi, ali pa speljani in sestavljeni. Tako so: *v, k, po, do, za, na* itd. koreninski zlogi; — *okoli, okrog, vpričo, namesto, zavoľ, zraven* itd. pa sestavljeni predlogi.

Predlogi so dvojni: 1. *neločljivi*, ki se razun zveze z družimi besedami nikoli ne rabijo in 2. *ločljivi*, ki tudi sami za se nekaj pomenjajo.

N e l o č l j i v i p r e d l o g i.

§. 69. So sledeči:

pa — : p. *pátaka, paperk, pamet, paglavec.*

pra — : p. *pramati, praded, praprat.*

pre — : p. *presuniti, prestol, prebivališče, prerok, prevelik, prestopok, pregrešek.*

pro — : p. *prostor, prodaj, prorok, prostreti.*

vz — : p. *vzhod, vznúk, vzdigniti.*

Pogosto se nahajajo ne samo tu omenjeni neločljivi temuž tudi mnogi ločljivi predlogi s samostavnimi imeni, prilogi in prirečji sestavljeni. Še večkrat se to z glagoli godi. Zatorej sledi tu kratko razjasnjenje vsih predlogov, ki se posebno z glagoli sestavljeni nahajajo.

1. **Bez** —, **brez** — se samo z nekterimi imeni in prilogi sestavlja in pomenja kako znebljenje ali odvzetje, p.

<i>bezum</i>	<i>bezumen, mna, o</i>
<i>bezpamet</i>	<i>bezpameten, tna, o</i>
<i>brezbožnik</i>	<i>brezbožen, žna, o</i>
<i>brezrokavnik</i>	<i>brezvesten</i>
<i>brezdušje</i>	<i>brezdušen, šna, o</i>

i. t. d.

2. **Do** — pomenja, da se kaj do svojega konca dožene, dodá ali stori, da se kaj doseči more.

<i>doseči, dosežem</i>	<i>dodelati, — am</i>
<i>dokončati, — am</i>	<i>dopisati, dopišem</i>
<i>donesti, — sem</i>	<i>doplavati, — am</i>
<i>doveršiti, — im</i>	<i>dorasti, — em</i>
<i>dojti, — dojdem</i>	<i>dodáti, — ám</i>
<i>dopustiti, — im</i>	<i>dostaviti, — im</i>
<i>dopolniti, — im</i>	<i>dovoliti, — im</i>
<i>došteti, — štejem</i>	<i>dopomágati, — am</i>

i. t. d.

3. **Iz** — znamenjuje namero djavnosti iz znotraj na zunaj.

<i>izvoliti, — im</i>	<i>izdelati, — am</i>
<i>izpustiti, — im</i>	<i>izpisati, — pišem</i>
<i>izliti, — lijem</i>	<i>izbrati, — berem</i>
<i>izmisliti, — im</i>	<i>izpraševati, — šujem</i>
<i>izzuti, — zujem</i>	<i>izpeljati, — peljem</i>
<i>iznesti, — em</i>	<i>izkopati, — kopljem</i>

i. t. d.

4. **Na** — kaže kako napolnjenje ali nakopičenje več reči p.

<i>naliti, — lijem</i>	<i>napiti se, — pijem</i>
<i>najesti se, — jém</i>	<i>nadrobíti, — im</i>
<i>nasititi, — im</i>	<i>navoziti, — im</i>
<i>nasoliti, — im</i>	<i>nanesti, — em</i>

napasti, — *em*
naspati se, — *im*
namazati, — *mažem*

naložiti, — *im*
navaljati, — *am*
nadevati, — *am*

i. t. d.

Včasi pomenja, da se prememba kake reči samo začne.

nalomiti, — *im*
nagniti, — *em*
načeti, — *čnem*
nažágati, — *am*
nažgati, — *em*

narezati, — *režem*
nakaziti, — *im*
nakužiti, — *im*
naviniti, — *im*
nasmoditi, — *im*

i. t. d.

5. **Nad** — znamenuje namér djavnosti k čemu večemu ali višjemu, kakor so drugi predmeti, p.

nadpisati, — *pišem*

nadvišati, — *šam*

i. t. d.

6. **Ob** — kaže tako rekoč obdánje ali zajetje kakega predmeta od vsih strani, p.

obstopiti — *im*
obzidati — *am*
obdati, — *am*
obhoditi, — *im*
obleči, — *ležem*

objamem — *jeti*
obrobiti, — *im*
obšiti, — *šijem*
obsijati, — *sijem*
obkopáti, — *kopljem*

i. t. d.

Po predlogu **ob** se **v** večidel izpušča, p.

obezati mesto *obvezati*

obeza

obleči „ *obvleči*

obleka

oblačiti se „ *obvlačiti se*

oblak

i. t. d.

7. **O** — je s predlogom *ob* skorej enak. Pomenja kako djanje, ki se na več krajih ne pa okoli in okoli predmeta stori, p.

osmoditi, — *im*

omiti, *omijem*

omlátiti, — *im*

okisati, — *am*

opisati, — *pišem*

opeči, — *em*

i. t. d.

Kader je korenina tih glagolov kak prilog, pomenja predlog **o**, da se kakemu predmetu lastnost le polagoma in ne na enkrat pridaja, p.

obeliti, — *im*

ovlažiti, — *im*

osušiti, — *im*

ohladiti, — *im*

omočiti, — *im*

onečediti, — *im*

oslepeti, — *ím*
očistiti, — *ím*

osnažiti, — *ím*
omesti, — *em*

i. t. d.

8. **Od** — pomenja večidel odpravljenje ali oddaljenje kakega predmeta od družega, p.

odstopiti, — *ím*
odnesti, — *em*
odstreliti, — *ím*
odvezati, — *vežem*
oddati, — *am*

odlomiti, — *ím*
odkupiti, — *ím*
odjužinati, — *am*
odmakniti, — *nem*
odstaviti, — *ím*

i. t. d.

9. **Po** — kaže kako pokritje ali dodánje česa k čemu :

pokriti, — *krijem*
políti, — *lijem*
pokropiti, — *ím*
pozlatiti, — *ím*
posrebriti, — *ím*

pošlatati, — *am*
pognojiti, — *ím*
položiti, — *ím*
posoliti, — *ím*
pobeliti, — *ím*

i. t. d.

Djanje se raztegne s časom blizo na vse predmete, p.

posekati, — *am*
pomerzniti, — *em*
pohoditi, — *ím*

pomreti, — *merjem*
podaviti, — *ím*
pomoriti, — *ím*

i. t. d.

S predlogom *po* se najdejo sestavljeni glagoli, ki se scer v sedanjem času pregibajo, pa vendar nekaj prihodnjega zaznamujejo, p. *pojdem*; *pobežim*; *porečem*; *poletím*; *popeljem*; *podirjam*; *pojezdim*; *polezem*; *ponesem*; *potečem*; *povlečem*; *poženem* i. t. d.

10. **Pod** — znamenjuje namero djavnosti pod predmete, p.

podkopati, — *kopljem*
podpisati, — *pišem*
podpreti, — *em*
podvreči, — *veržem*

podjarmiti, — *ím*
podvezati, — *vežem*
podrezati, — *režem*
podnetiti, — *ím*

i. t. d.

11. **Pre** — znamenjuje namero djavnosti črez predmete, p.

preleteti, — *ím*
prenesti, — *em*
prestopiti, — *ím*

preplávati, — *am*
preskočiti, *ím*
prestaviti, — *ím*

i. t. d.

Včasi pomenja kako ponovljenje, p.

prebrati, — *berem*
preobleči, — *em*

prešteti, — *štejem*
preobuti, — *obujem*

prekuhati, — *am*
predélati, — *am*

prepeči, — *pečem*
prepisati, — *pišem*

i. t. d.

Semtertje kaže *pre* — toliko kot *raz* —, p.

pretergati, — *am*

prebiti, — *bijem*

pregrizniti, — *nem*

prerezati, — *režem*

i. t. d.

Seer se nahaja *pre* — ali *pra* — v *preded* ali *praded*; *premati* ali *pramati*; *prevnuk* ali *pravnuk* i. t. d.

12. **Pred** — pomenja namero djavnosti pred predmete, p.

predložiti, — *im*

prednesti, — *nesem*

predpisati, — *pišem*

predstaviti, — *im*

predplačati, — *am*

predposlati, — *pošljem*

i. t. d.

13. **Pri** —, **per** — pomenja večidel kako namnoženje ali dodatek predmetov, p.

priložiti, — *im*

pridati, — *ám*

priti, *pridem*

pridjati, — *denem*

priustiti, — *im*

pripraviti, — *im*

pridelati, — *am*

prikupiti, — *im*

i. t. d.

Včasi kaže kako približanje, p.

Prileteti, — *im*

pripeti, — *pojem*

prižvižgati, — *am*

prijezditi, — *im*

priplavati, — *am*

prijahati, — *jašem*

i. t. d.

14. **Pro** — pomenja večidel to, kar *pre* —

15. **Raz** — pomenja razdelitev ali razširjenje, p.

razločiti, — *im*

razdrobiti, — *im*

razdeliti, — *im*

razpustiti, — *im*

raztergati, — *am*

razplesti, — *pletem*

razgnati, *razženem*

razglasiti — *im*

razdvojiti, — *im*

razpisati, — *pišem*

razdati, — *ám*

razdjati, — *denem*

i. t. d.

16. **U** — znamenjuje večidel ustavljenje ali zmanjšanje predmetov, p.

ustaviti, — *im*

ugoreti, — *im*

unesti, — *nesem*

urezati, — *režem*

uterpeti, — *im*

ugledati, — *am*

i. t. d.

17. **V** — pomenja sploh v *noter*, p.*vstopiti*, — *im**vpeljati*, *vpeljem**vžiti*, *vžijem**vriniti*, — *em**vliti*, *vlijem**vstaviti*, — *im*

i. t. d.

18. **Za** — kaže sploh majhen del djanja, dokončanje djanja ali odstopljenje od namere, p.*zablisniti*, — *ne**zapeti*, *pojem**zakašljati*, — *am**zažvižgati*, — *am**zavpiti*, — *vpijem**zakričati*, — *im**zasvetiti*, — *im**zakopati*, — *kopljem**zapečatiti*, — *im**zanesti*, — *em**zadušiti*, — *im**zavozljati*, *ám*

i. t. d.

19. **S — Z — So** — pomenja *večidel* združenje ali pomešanje predmetov, p.*zvezati*, *zvežem**zbrati*, *zberem**združiti*, — *im**zmešati*, — *am**složiti*, — *im**sostaviti*, — *im**soznaniti*, — *im**sneti*, *snamem*

i. t. d.

Ločljivi predlogi.

§. 70. Ločljivi predlogi vladajo ali eden ali dva ali clo tri sklone.

Predlogi, ki eden *sklon* vladajo, in sicer

1. drugi sklon (rodiven):

bez, brez, p. *brez upa rešitve*; *brez starišev*; *bez telesa*; *brez sebe biti*; *brez očeta*.**delj**, p. *delj tvojega brata*.**do**, g. *ljubezen do Boga*, *do starišev*, *do vsih ljudi*; *do kraja*; *do jutra čakati*; *imam prošnjo do vas*; *do dobrega*; *do smerti*.**iz**, p. *iz mladega*; *iz vasi*; *iz železa*; *iz blata*; *iz poštovanja do tebe*.**konec, konc**, p. *konec zemlje priti*; *konec doline*; *konc mesta prebivati*.**kraj, pokraj**, p. *kraj zida*; *pokraj potoka*.**krog, okrog, okol, okoli**, p. *krog hiše letati*; *krog ognja sedeti*; *okoli dveh, treh* i. t. d.**namest, namesti, mesto**, p. *namesti tvoje matere*.**od**, p. *od konca do kraja*; *od dné do dné*; *od prevelike žalosti*; *od dolzega časa*. — Predlog *od* se semtertje izpušča; p. *lakote vmirati*; *žeje zevati*.

poleg, p. *poleg njive; poleg Drave se peljati.*

prek, vprek, p. *se prek travnika peljati.*

razen, razun, zun, p. *razun tvojega očeta. — Vsi so bili razun tebe.*

s, z (*niz*), p. *z mize pasti; z drevesa zlesti; s križa vzeti.*

tik, p. *tik stene je klop.*

verh, p. *verh strehe; verh zvonika.*

vpričo, pričo, nazoč, nazoči, p. *vpričo gospodarja; nazoč starišev.*

zarad, p. *zarad mene.*

zastran, obstran, p. *zastran tvoje sestre govoriti.*

zavolj, zavoljo, p. *zavoljo sovražstva; zavolj pravice.*

zbog, p. *zbog bolezni ne more priti.*

Verh tih predlogov vladajo drugi sklon še sledeča prirečja, ako se mesto predlogov rabijo: *blizo, bližej; memo, mimo; posred, vsred, sred; štrit, štric, vštrit; takraj, tikraj, unkraj, unkrej; zunaj; znotraj, znotrej; zraven, zverh; p. blizo mesta prebivati; takraj potoka; unkraj jezera; posred potoka; vštrit naše hiše je vojašnica; znotraj mestnega okoliša.*

2. tretji sklon (dajaven):

k (pred *k* sledeče besede večidel, **h**) p. *k očetu; h kmetom; k večeru.*

proti, p. *proti sovražniku; proti izhodu sonca.*

Nasproti in naproti se vselej za svojim sklonom stavita, p. *sovražniku nasproti stati; očetu naproti teči.*

3. šterti sklon (toživen):

črez, čez, p. *čez vodo voziti; čez štiri leta. Čez vodo ni mosta. skoz, skozi, p. *skoz vodo bresti; skoz vertič teči; skozi mesto jezdit.**

raz, p. *raz mizo vzeti; raz drevó pasti,*

4. peti sklon (mesten):

O, — p. *o božiču; o veliki voči; o novem letu; pesem o zvonu.*

pri, per, p. *pri morji; pri laseh; per pokoji.*

5. Šesti sklon (druživen):

s, z *) (*so*), p. *z menoj; z božjo pomočjo; s poterpežljivostjo in vdanostjo.*

*) Pred samoglasniki in pred *b, d, g, j, l, m, n, r, v, z* in *ž* stoji večidel **z**, sicer pa **s**. Pred „*njim, njo, njegovo*“ itd. se **z** rad v **ž** spreminja, p. *ž njim, ž njo.*

Predlogi, ki dva sklona vladajo.

1. Tretji in četerti sklon hoče:

zoper in *scer*, a. 3. sklon, kteremu se vselej zad postavlja, na vprašanje: *komu (čemu) nasproti?* in b. 4. sklon na vprašanje: *zoper koga, (kaj) p. Vse meni zoper ravná; zoper sovražnika; sin zoper svojega očeta.*

2. Četerti sklon na vprašanje: *kam?* in peti na vprašanje *kje* ali *kedaj?* vladajo:

na, p. *na vertič iti, na vertiču biti; na Dravi in Savi, na tri ali štiri mesce; na kačo stopiti; na Dunaj potovati; na Koroškem in Kranjskem; na Štajersko iti; na zgubi biti; na pomoč priteči; na pomagajo vpiti; na Dolensko, na Gorensko popotovati.*

ob, p. *ob vse premoženje priti; ob dveh, treh, štirih itd.; ob kruhu in vodi živeti; se ob reki peljati.*

po, p. *po vodo iti; se po vodi voziti; po gorah; po tri dni; po morji in po suhem; po Štajerskem popotovati; po dovršenem opraviilu; po hlapcih kej zvedeti; po tri, po štiri kruške za groš; po letu; po zimi; po dné; po noči; po našem; po bratovsko; po malem; po paru; po kom vprašati; se po pošti peljati; po domače ali po domačem.*

Po vlada včasih tudi 2. sklon, kader se kak del od česar v misel jemlje; p. *idi po kruha; po vina skočiti; po vode iti.* Prav za prav ne vlada po rodivnega, temoč izpuščena beseda: nekaj, nekoliko.

v, u, p. *v nesrečo pahniti; v nesreči biti; v Celovec; v Prago; v štirih ali petih dneh; v roko seči; v Boga vervati; v miru zaspati.*

3. Četerti in šesti sklon vladajo:

med, mej, p. *med ljudi priti; med ljudmi živeti; med durmi stopiti; med durmi stati; med razbojniko pasti; med večerjo; med ternje zajti.*

nad, p. *nad sovražnika planiti; nad čem ostermeti; nad glavó viseti; nad grehom žalovati; nad Turka iti.*

pod, p. *pod glavo djati; pod glavó imeti; pod milim nebom; pod kaznijo zapriseči; pod drevó leči; pod kap stopiti.*

Predlogi, ki tri sklone vladajo:

Tri sklone in *scer* II. IV. in VI. vlada samó en predlog namreč:

za. Drugi sklon se stavi na vprašanje: *kedaj?*, p. *za dne; za cesarja Ferdinanda, t. j. ob času cesarja F.*

Četerti sklon stoji na vprašanja: *kam, za koga, za kaj* in *za*

koliko? p. za toporišče prijeti; za dva zlata dobiti; za porabo slovenske mladine; za brata plačati; za roko peljati; to ni za rabo.

Šesti sklon se rabi na vprašanja: *kje, za čim, za kom? p. za vodó koperneti; voz za vozom, nesreča zanesrečo; za mizo sedeti.*

Primeri.

Iz malega rase veliko in slavno. — Blagó se po niti nabira, pa po vervi zapravlja. — Na razpotji sreča sedi. — Kader žalost do verha prikipí, se veselje že glást. — Na razvalinah novina oživi. — Dober sosed je boljši od deset stricev. — Je do ušes v nadlogi. — Marsiktera bukev k svojemu koncu toporišče dá. — Brez zraka nam ni živeti. — Težko je proti vodi plavati. — Ako že pri kraji ne vidiš dna, ne bređi čez vodo. — Stare vrane ne pobirajo čercov blizo brane. — Kdor dobroto skaže, k svojej sreči kola maže. — Prava snaga ne sega samo do praga. — Pod soncom je vse mogoče. — Polž prileti, kader se čez prelaz zverne. — Za kerta ni treba plota okoli verta. — Iz orličev postanejo ob letu sami orli. — Na enej verigi imáta dva psa med seboj mir, pri enej kosti vselej prepír.

Sedmi odstavek.

o prirečji.

§. 71. Prirečja nam kažejo, kakó, kje in kedaj se kaj godí. — So ali koreninski zlogi, kakor: *le, ne, še, tu* itd. ali s pomočjo izobraznih končnic izpeljana, kakor: *drugej, nagloma, vekomaj* itd. ali pa sestavljena, kakor: *doslej, poverhoma, dans* itd.

Izobraževanje prirečij.

1. Blizo vsi prilogi se morejo s srednjim koncom **o** ali **e** kot prirečja rabiti, p. *veliko, malo, globoko, vroče, nizko, goreče* itd. — Namesto: *bližnje, pravo in daljno* se vselej le: *bliz, blizo, prav in dalječ* govori.

2. Pri prirečji *rad, rada, rado* se vselej tudi spol zaznamová, p. *rada jé; radi so se imeli.*

3. Prilogi na — *ski* ali *ški* imajo kot prirečja radi **i** mesto **o**, p. *nemški in slovenski govori* ali *nemško in slovensko govori*.

4. Natanjčeneje določiti, kakó se kaj godí, se prirečju pogosto po predpostavlja, p. *po živinsko*; *po bratovsko*; *po materno* ali *po maternem*; *po prijateljsko* ali *po prijateljskem*.

6. Kakor prilogi se tudi prirečja stopnujejo. Druga stopnja se nareja na *e*, *ej*, *eje*, *še* ali *ejše* blizo po enacih pravilih kakor pri prilogh.

Nepravilno se stopnujejo: *bliz*, *blizo* — *bližej*, *bližje*; *dalječ*, *deleč* — *dalje*, *dalj*, *delj*; *dobro* — *bolje*, *boljše*, *bolj*; *visoko* — *višje*, *višej*; *nizko* — *nižje*, *nižej*; *lahko* — *ložej*, *laglje*; *kmal*, *kmalo* — *prej*, *pred*, *poprej*; *zad*, *zadej* — *zadeje*; *spred*, *spredej* — *spredeje* itd. — Tretja stopnja se nareja, ko se drugej *naj* ali *nar* predpostavi, p. *naj težje*; *naj topleje*.

Včasi se prirečju za drugo stopnjo *bolj* in za tretjo *naj bolj* predpostavlja, p. *visoko* — *bolj visoko*, *naj bolj visoko*; *rudeče* — *bolj rudeče*, *naj bolj rudeče*.

Naj navadniše končnice.

Naj navadniše končnice za izobraževanje prirečij so:

aj: *vekomaj*, *včeraj*, *zgodaj*, *zdamaj*, *vsaj*, *kaj*, *naj*.

am, **ama**, (glej *om*, *oma*).

č: *pervič*, *drugič*, *tretjič*, *četrtič* itd. *proč*, *preč*.

daj: *kđaj*, *kadađ*; *sedaj*, *zđaj*; *tedaj*, *tadađ*; *ondađ*.

dé, **dej**: *kdé*, *kjé*; *ondađ*; *drugej*.

lej: *doklej*, *doslej*, *potlej*.

m: *tam*, *sem*, *kam*, *drugam*.

n, **en**: *narazen*, *preden*, *zraven*.

om, **oma**: *nagloma*, *spotoma*, *strahoma*, *vekoma*, *mahoma*, *natihom*.

od: *tođ*, *kođ*, *povsod*.

oraj, **oré**: *dokóre*, *dosoré*, *toraj*.

Sostavljena prirečja.

Prirečja se pogoste sestavljajo z družimi prirečji, kakor: z **ni**: *nikdar*, *nikoli*; *nikar*, *nikarta*, *nikarte*; *nikoder* itd. — z **ne**: *neki*, *nekam*, *nekdađ*, *nedolžno*, *nedavno* itd. z oziravnim *že*, mesto ktereга vendar razun v uže (*že*) **r** privešamo, p. *kjer* mesto *kdež*; *nikdar* mesto *nikdeže* itd. — s kazavnim zastarelim zaimenom **s**, p. *dans*, *letos*, *zvečer*, *snoč* itd. in poslednjič z mnogo družimi besedicami

kakor: *si, koli le, kaj, krat* itd., p. *dasiravno, kakorkoli, kjerkoli, tule, tamle, tukaj, tamkaj, takraj, unkraj, enkrat, dvakrat, trikrat* itd.

Verh tega se najdejo prirečja tudi na druge načine sestavljena, p. *vsekmalo, vseskozi, javelne, dosihmal, posihmal, čedaljebolj, semtertje, namreč, čeznamoč, vsaksebi* itd.

Naj pogosteje so prirečja s predlogi sestavljena, in sicer:

do: *dovolj, dokler, dokoré, dopolá, dosti* itd.

iz: *iznenada, zunaj* (mesto *izvne*) itd.

na: *naprej, narobe, nalašč, navpik, navdol* itd.

o: *okoli, opoldne, okrog* itd.

od: *odslej, odsihdob, oddrugod, odkod* itd.

po: *poleg, pozno, pomalem, počasi, potem* itd.

pre: *preveč, prevred* itd.

s: *spredej, stikoma, sopet* itd.

v: *vštric, vsred, vkraj, vkupej, vpričo, vnemar* itd.

z: *zdavno, zverhoma, zlasti, znak* itd.

V časi stojé glagoli in celi izreki mesto prirečij, p. *cveté, klečé, igraje; morebiti, kratko nikar; po nobeni ceni; češ; kaj pa da* itd.

Razun prirečij, ki so iz prilogov, številnic in zaimen izpeljana so najnavadnša sledeča:

1. Prirečja kraja.

a) na vprašanje *kje*:

bliz, blizo, bližej;	povsod, povsot;
dalječ, deleč;	pred, predi, predej;
dalje, dalje, delj;	preč, proč;
dol, dolej, doli;	santre;
domá;	semtertje;
drugej, drugde;	sovne;
inde, indej	spod, spodej;
gor, gori, gorej;	sred, sredi;
kje, kde?	štric, štrit, vštrit;
kjer;	takraj, tikraj;
kjerkoli;	tam, tamkaj;
nikjer;	tamle;
nikde, nigde, nikdar;	tovne;
neki;	tu, tukaj, tule, tukaj le;
notri, notrej, znotrej, zunej;	unkraj, unstran;
onde, ondi;	unod;
ovde, ovdje;	vmes;
polek, poleg;	vsred, vsredej;

ven, venej, venod ; znotraj, znotri ;
 zad, zadi, zadej ; zraven, zravno ;
 zdol, zdola, zdolej ; zunaj, zvonaj ; itd.

b) Na vprašanje: *kod?*

drugod ; ondód, onod ;
 koder, kodar ; prek ;
 koderkoli ; skoz in skoz ;
 nekod, nekoder ; tod, letód ;
 nikod, nikoder ; vesnod, vsakod.

c) Na vprašanje *od kod?*

od drugod, od koder ; od onidod ; od unod ;
 od nekod ; od tod, od unod ;
 od nikod ; od vsakod.

d) Na vprašanje: *kam?*

amo ; nazaj, zad ;
 dalej ; navzdol ;
 domú, domov ; nekam ;
 doli ; nekamor ;
 drugam ; noter, santer ;
 gori ; sem, lesem, sem le ;
 inam, kam ; soven ;
 kamor ; tanter ;
 kamorkoli ; tje, tot ;
 kviško ; toven ;
 memo, mimo ; vstran, spoti ;
 naprej, napred ; ven, venkaj ;
 naproti ; vznoter ;

i. t. d.

2. Prirečja časa.

a) Na vprašanje: *kadaj?*

berž ; kmalo ;
 berž ko berž ; koj, tkoj ;
 sčasoma ; lani ;
 dans, dons ; letos, letas ;
 davi ; namah ; naposled, zadnjič ;
 davno, zdavno, davnej, zdavnej ; nedavno ;
 drevi ; nikdar, nikoli ;
 inda ; nocój, nicój ;
 jutri, zjutrej, zajtro ; nekdej ;
 kedar koli ; novič, znóvega, vnovo ;

opoldne;	skor, skoraj, skoro;
opolnoči;	snoči;
po jútrinem, pojutrišnem, po jutranjem;	še;
popoldne;	zajtro, zjutra, zjutrej;
popred, poprej;	zdaj, zdej;
pozno;	zdajci;
poznej, pozdej;	zgodaj, zgodej;
potlej, potem;	zmiraj, zmiram;
počasi;	zvečer;
počasnej;	že, vže, uže;
pred, prej;	taki;
predlani, predlanskim;	takrat, tačas, tedaj;
predvčeraj, pred večerajnim, pred večerajšnim, predveče- rajšnim;	unidan, undan, unkrat;
precej, prece;	vedno;
rano, zarano;	vselej, vsolej;
ravno;	včasi, včasih, časi, časih;
sicer, scer;	včera, večeraj;
b) Na vprašanje: <i>kako dolgo? kako dalječ?</i>	vpričo, pričo;
čedalje;	zvečer.
do klej?	do tle;
dokler;	večno;
doslej, dosihdob, dosihmal;	vedno;
3. Prirečja razmere in namere.	zmiram, zmiraj.
bolji;	narobe;
drugači, drugač;	naskrižem;
enako;	natihama, natihoma;
inak, inako, inači;	navbreg, na vzgór;
jako;	navdol; ni navzriva in
kakor;	navpik; jela, jela
kakor koli;	navprek;
komaj, komej;	navzrit;
križem, križam;	nekako;
kviško;	nevtegama, nevtegoma;
mahoma, mahama;	nevedoma;
na glas;	nevidoma;
nalaš, nalašč;	okoli, okrog;
napak, napek;	podólgoma, podólgama;
narazen;	raji;

najraji;	treba;
ritniski, ritnisko;	ukljub;
samotež;	vedoma;
scela, scelama, sceloma;	vedno;
scúrkoma;	venomer;
sčasoma;	ponáredi;
skrivaj;	popolnoma, popolnoma;
skup, skupej, vkup;	posamem, po samim;
sploh;	posebej, posebi, posebno;
spotoma;	poverhi, po verhi, poverhoma;
stikoma;	prav;
strahoma;	prek;
zapored, zaporedoma;	prenehoma;
zastonj, zapstonj;	rad, rada, rado;
zgolj;	vidoma;
zlagama, zlagoma;	vkreber;
zlast, zlasti;	vkup, vkupej,
zlo;	vnaglo;
znak, znaki;	vnemar;
tak, tako;	vprek;
tako, kakor;	vsaksebi;
prav tako;	všéč;
tikoma;	veninven, ven in ven.

4. Prirečja kolikosti.

Dovolj, dovolj, dosti;	malo; majhno;
kaj, kej;	manj, menj;
koliko, koljko;	veliko;
kolikor;	več;
toliko;	preveč;
	premalo.

5. Potverdivna in odrečivna ali odnikavna prirečja.

Ali, jeli, jelita, jelite;	li;
beržkoné, kajne?	mar;
morde, morebiti;	mar ne?
mende;	ne, nak;
res, zares;	nikar, nikarta, nikarte;
javelne;	nikakor.

P r i m e r i.

Človek! nikdar ti naj upanje ne vpade! — Nadloge so povsod, kjerkoli je razširjen človeški rod. — Tudi kar je dobro, se koj

ne poterdi. Hitro pomagano, je po dvoje pomagano. — Koder se volk valja, tam dlačje pusti. — Rane rože rade povenejo. — Kdor je pred moker se dežja ne boji. — Koder solnce teče, se povsod kruh peče. — Velike skerbi zgodaj lase vbelijo. — Kamor se drevó nagne, tje pade. — Kadar naj bolj igra teče, jej obrni hitro pleče.

Osmi odstavek.

O vezih.

§. 72. *Vez* je beseda, ki posamezne besede in cele stavke veže in pomaga, da bolj okroglo in gladko govorimo.

Vezi so raznega pomena:

1. Vezavne: *i, in, ino, noj, ter* (veže večidel cele stavke); *tudi; kakor — tako; nekaj — nekaj, več — več, čim bolj — tim bolj.*

2. Razkrojivne: *ne — ne; čim manj — tim manj; niti — niti.*

3. Ločivne: *al, ali, alj; ampak; pa, pak; temuč; marveč; ne le — ampak tudi; ne le — temuč tudi; desiravno — vendar.*

4. Pogojevne: *ako, ak; če; ko bi, ako bi, čebi; dale, de le, ako le, če le.*

5. Nasprotnivne: *al, ali; ali — ali; ali — pa; samoda, samode; toda, tode; vendar, vendar.*

6. Dovolivne: *akoravno, desiravno, desitudi, akotudi, čeravno; sicer.*

7. Vzročivne: *ker, ki; da, dabi; torej, zatorej, zato, tadaj, zategadelj; kajti; zakaj.*

8. Sklepavne: *tedaj, torej, taj, zatorej, zató; zategavoljo; potem ker, potem, potem takem.*

9. Uredivne: *verh tega; zraven tega; potlej, potler, potem; zadnjič, slednjič, naposled.*

10. Primerjavne: *kakor, kot, ko, kakti.*

P r i m e r i.

Velik gospod velik strah nareja, pa tudi veliko odpušča. — Vsak si pomóre, kakor móre. — Če golob med orle zajde, gotovo smert najde. — Kakor se oberne, tako se zverne. — Več ko imá sebigrabič, tim več si želi. — Ne le stare, ampak tudi mlade smert

kosi. — Kolikor silniši veter drevó maje, toliko bolj, če se vetru v bran stavi, se njegove korenine razširjajo in drevó toliko bolj vterja. — Skušnjave, če so tudi nadležne, so vender človeku zelo koristne, da se v njih njegova čednost poskusi.

Deveti odstavek.

● medmetu.

§. 73. *Medmeti* so besedice, s kterimi posamezne notranje ali dušne občutljeje na znanje dajemo. So:

1. Znamnja veselja: *ju! juhu! juhaj! heja! hejsa! hopsasa! tralá!*

2. Znamnja žalosti: *ah! oh! joj! jojmens! gorjé! o kaj; žali Bog, žalibog! pač res!*

3. Znamnja začudenja: *ó! ó! oj! tete! dete! dete vender! plentaj ga! bez te plentaj! buzarona! raca na vodi! bogme!*

4. Znamnja spodbade: *ala! hola! no! nu! nà, nàta, nate! nu! nuja, nuje! jeli, jel'ta, jel'te! jelipa! lej, glej! lejta, lejte!*

5. Znamnja zamolklega klicanja: *st! pst! bst! oj! čaj! čaj čaj! čajte! bali, balita, balite! nikar, nikarta, nikarte.*

6. Znamnja gnjušenja: *pej te bodi! fuj! fuj te bodi! ba!*

7. Znamnja hude bolečine: *as! asà! oh!*

P r i m e r i.

Nujte mladenči! leta tekó! da ne vemo kam in kakó! — Jelite, toplota dobro dé! — Lejte, oj dragi moji! razuzdanega člo veka. — Gorje nam, če poti življenja zgrešimo! — Žali bog smo sopet eno uro bližej smerti!

Drugo poglavje.

O skladoslovji.

§. 74. *Skladati* se pravi posamezne dele govora tako postavljati, da drugi lahko razumejo, kar hočemo povedati. Pravila, kako se imá to goditi, nas uči pa *sklada* ali *skladoslovje*.

Vsak tudi naj manjši stavek je zložen vsaj iz dveh delov in scer iz tega, od kterega se govori, in iz unega, kateri kaže, kaj se od prvega govori.

Prvega imenujemo *osebek* (subject), in drugega *povedek* (praedicat), p. *Gorkota greje*. — V tem stavku je *gorkota* osebek, in *greje* povedek.

V časi sta osebek in povedek v enej besedi združena, p. *zavkazuje t. j. on zavkazuje*.

Osebek stoji vselej v imenovavniku na vprašanje; *kdo?* ali *kaj?* Da se pomenek razume, se mora osebek s povedkom vezati. Večidel ju veže pomožni glagol *sem* in tedaj leži povedek v prilogu, priložaji ali imenu. Če je pa sam glagol povedek, leži vez vselej v njem, p. *Človek obrača, Bog oberne. Bog je vsegamogočen. Duša je neumerjoča. Angelji so čisti duhovi*.

V prigovorih in izrekih se vez *je* ali *so* pogosto izpušča, p. *Kakoršna služba, tako plačilo. Dolga bolezen, gotova smert. Bog bogat milosti. Celi svet oko božje*.

Včasih v izrekih tudi besedica *in* osebek s povedkom veže, p. *To in pa nič mesto to ni nič. Tvoj trud in žaba pri orehu mesto ves tvoj trud nič ne zda*.

Pervi odstavek.

Raba samostavnih imen.

§. 75. Kader dve ali več imen kakor imena enega osebká v enakej primeri zraven endruzega stoji, imajo scer enak sklon,

tode pogosto različen spol in broj, p. *Mesto Vineta je nekdanj jako slovelo. Vas Borovlje.*

Ime mesta ali kraja pa rajši v prilog premenjamo, p. *Avstrianska carevina mesto carevina Avstria. Dežela Gorotanska mesto dežela Gorotan.*

R a b a i m e n o v a v n i k a.

Imenovavnik stoji

1. na vprašanje *kdo* ali *kaj*?

2. Nekteri glagoli, kakor: *biti, se imenovati, se zvati, pisati se, postati* i. t. d. tirjajo v slovenščini dva imenovavnika, p. *Lev se imenuje kralj štirinožnih živali. Dobra dela so naj večje blago za nebesa.*

Sem spada tudi izreka: *meni je ime, tebi je ime* i. t. d. p. *Bratu je Franc ime.*

Ako koga nagovarjamo ali kličemo, stavimo ime v klicavnik, ki je vendar sploh imenovavniku enak, p. *Oj sin! Oj preserčni ljudje!*

R a b a r o d i v n i k a.

Rodivnik stoji:

1. Na vprašanje: *koga, čega* ali *česa*?

2. Po imenih, p. *Daj žejnemu kapljico vode in vina.*

Kader hočemo pa posestvo ali last zaznamovati, rodivnik sploh v prilog premenimo, če že prej kak prilog pred njim ne stoji: p. *otročja obleka, ne obleka otrok; sosedova hiša; tetin vert — vert naše tete.*

Drugi sklon hočejo tudi imena: *groza, strah, sram, škoda, kvar, treba, potreba, mar in skerb*, p. *Vselej naj te bo strah pregrešnega življenja. Moških je skerb učenosti. Dobrega človeka je strah in groza taci hudobij. Naj ti bo starišev vselej mar.*

3. Za prilogi, kateri kako skerb, strah, obilnost, željo, potrebo, pomanjkanje, deležnost i. t. d. pomenjajo, kakor: *skerven, maren, marljiv, boječ, poln, prazen, lačen, sit, žejen, pijan, potreben, pozabljiv, zvest, željen, vreden, kriv, lakomen, vesel* i. t. d., p. *Poduka željnega učenca vse čisla. Čast je časti vredna. Ne bodi denarjev lakomen. Bodi si zvest mojega posebnega varstva. Bog je hvale vreden, človek pohvale.*

4. Za vsimi nedoločivnimi in temeljnimi številnicami od „pet“ naprej, p. *Veliko je ljudi, ki se zmirej priporočujejo in se vendar nikoli ne priporočé. Tudi naj manjša stvarica nam donáša kaj koristi. Sedaj štejemo pet delov sveta. Skop šest dni v morje vidi.*

Dalej stavimo rodivnik:

5. Če se kaka lastnost osebe ali stvari zaznamva, p. *Človek visoke učenosti in bistrega duha. Dobre volje (biti) mošnje kolje. Laž je kratkih nog.*

Sicer pa govorimo: *Austrijski cesar, ne pa cesar Avstrie. Hrovaški in slavonski ban. Imenitna stvar ne pa stvar od imenitnosti.*

6. Kader se kaka mera zaznamuje, p. *Mernik žita; polna steklenica vina. Tč poslopje ima dvanajst sežnjev dolgosti, ali bolje to poslopje je dvancjst sežnjev dolgo.*

7. Če se samo nekaj kake reči v misel jemlje, p. *Mamka, dajte nam kruha. Vrežite nam bele pogače. Sestra je po vina skočila. Prodajte nm žita. Letos bo žita v obilnosti. Kar človek od lakote moči zgubi, je še dobi, kar pa od žeje, je nikdar več ne dobi.*

8. Kader se na vprašanje „*kedaj?*“ čas zaznamuje, p. *Velika nesreča je preteklih lni našo mirno dolino zadela. Leta 1500 je bil Karol V. rojen. Spomladi pride cela truma lastavic in družih ptic v naše kraje*

9. Glagoli, ki vldajo 4. sklon osebe, imajo 2. sklon reči, p. *Angelj božji nas varj; nesreče. Bog nas obvari take hudobije in krivice! Beračija je nladim ljudem zlo škodljiva, zakaj ona jih lenobe in hudobe uči.*

10. Po vsih povračivnih glagolih, p. *Kogar kača piči, se zvite vervi boji. Vari se siabe tovaršije. Dokler ima medved še gnjilih hrušek, se lakote ne boji. Boj se Boga čez vse. Lemih! idi k mravlji in uči se marljivosti. Od dalječ se ogni hudobnih ljudi.*

11. Po glagolih, ki kako željo ali dušni čut zaznamujejo, kakor: *upati, želeti, pogrešati, čakati, iskati, potrebovati, stradati* itd. p. *Kdor ne dela, kmalo kruha strada. Človek upa enkrat boljšega in lepšega življenja. Človek človeka potrebuje. Velika ptica velicega gnjezda potrebuje.*

Tudi pri namenivniku mesto 4. sklona radi rodivnik rabimo, p. *Proti vsim svetin hodijo kmetje hlapcov in dekel prosit.*

12. V vsih zanikavnih stavkih stoji 2. sklon mesto četrtega. To pravilo vendar ne velja za potverdiven stavek, ki je z nikavnim v zvezi, p. *Ne prôdaj kože, dokler medved v berlogu tiči. Treh reči se človek ne sme braniti; dela, kruha in spoznati Boga. Zavoljo ene muhe ne veže si pajk mreže. Ni družega viditi, kakor puščavo in nebó. Ne iščem tvojega bogastva, ampak le tvoje prijateljstvo.*

Besedice *nič, kaj in nekaj* ostajajo vendar večidel v 4. sklonu, p. *Nič ne da nič.*

Rodivnik se stavi tudi mesto imenovavnika, kader nedoločni osebkni „*ni, ne bode (ne bo), ni bilo, bi ne bilo*“ v stavku stoje. Toda razun povedka ne sme biti drugzega imenovavnika v stavku, p. *Ni nesreče brez sreče. Kader mačke ni dyma, so miši dobre volje. Brez zdravja ni ga bogastva. Brat ni gospodar. Kjer ni postave ni prestopka.*

13. Za nekterimi predlogi in prirečji, kakor bomo na svojem mestu povedali.

14. Tudi nekteri medmeti vladajo 2. sklon, p. *Glej mojih rok! O nesreče! Oj nehvaležnosti, da je ni!*

R a b a d a j a v n i k a.

Tretji sklon ali dajavnik stoji:

1. Na vprašanje: *komu ali čemu?*

2. Dajavnik se rabi mesto rodivnika, posebno če sta dva imenovavnika v stavku, p. *Bog je oče vsim ljudém. Bodi podpornik vsim, ki tvoje pomoči potrebujejo. Solza pobožnemu ne pada na tla, v večnost puhti. Revi je nadloja sestra. Vino človeku serce razveseljuje.*

3. Po nekterih prilogih, kakor: *enak podoben, milostljiv, postrežljiv, škodljiv, koristen, ljúb, tečen, prižeten, znan, lasten* itd. p. *Pravi kristjan je tudi svojemu bližnjemu milostljiv. Gosence so našemu drevju zlo škodljive. Kert je našm travnikom bolj koristen, kakor škodljiv.*

4. Po nekterih povračivnih glagolih, ki so samo v 3. osebi v navadi, kakor: *ljubi se mi, hoče se mi, tži se mi, noče se mi, sanja se mi, zdi se mi, vidi se mi, pravi se mi, ime mi je* itd.

Dalej glagoli: *čuditi se (komu), prižezovati se, streči, ukloniti se, vklanjati se, ukljubovati, zabavljati (komu), zaviditi (komu česa), nagajati (komu), se zameriti (komu), se smejati, se posmehovati, ponižati se (komu) primerjati (koga komu), radovati se čemu* itd. p. *Divjej zveri ga primerjajo. Prax kristjan ne zavida svojemu bližnjemu njegove sreče. Zahvali se vsak dan Bogu za sprejete dobrote. Vse se čudi velikosti morskega soma.*

5. Po pomožnem glagolu *biti*, če toliko pomenja kot *imeti* p. *Sirota ne ve, kaj da jej je početi.*

6. Pred nedoločivnikom, ako že kak 3. ali 4. sklon v stavku stoji, vendar se včasi dajavnik zamolči, p. *Uči se od mravlje pridnemu biti. Učitelj uči učence pokornim biti. Nemarnost ne*

da nikomu kedaj srečnemu biti. Boljše je lačnemu zaspati, kakor dolžnemu ostati.

7. Kadar glagol *dam* z nedoločivnikom v stavku stoji, se rabi mesto rodivnika večkrat dajavnik, p. *Ne daj se slabim tovaršem zapeljati* — mesto — *ne daj se od slabih tovaršev zapeljati*. Ta sovražnik se vam ne da vkrčiti. Voljno se je dal Izak svojemu očetu zvezati.

8. Po nekterih predlogih, ki tretji sklon vladajo, kakor: *k*, proti itd.

9. Po medmetih: *gorje! blagor!* p. *Gorje mu, ki poti čednosti zgreši! Blagor otroku, ki ima še ljube stariše na življenji.*

R a b a t o ž i v n i k a.

Četerti sklon se stavi:

1. Na vprašanje „koga ali kaj? kako daleč, kako globoko? kako visoko? koliko star?“ itd. p. *Sestrica je dans ravno tri leta stara. Pôt do Céovca je ravno tri milje dolga. Kdor milost skaže, milost zadobi. Mnoga stoletja so naši predočaki po odrešeniku sveta zdihovali.*

2. Djavni glagoli imajo na vprašanje *kaj?* vselej 4. sklon pri sebi, če nimajo zankavnega „ne“ pred seboj.

Nekteri glagoli imajo clo po dva toživnika, p. *Občina ga je župana izvolila.*

3. Toživnik se tudi postavlja na vprašanje: *kedaj? o katerem času? kako dolgo?* ako pred imenom prilog stoji, p. *Perve čase so se na svetu velike prekucije godile. Se na dan eno ali dve uri pod milim nebom sprehoditi, je jako zdravo.*

Ako pa pred imenom priloga ni, se stavi pri dnevih v enojnem 4. sklon s predlogom **v**, v množnem 5. sklon s predlogi **ob** ali **po**, p. *Naš zveličar je v nedelo od smerti vstal.*

Pri praznikih stavimo vselej 5. sklon s predlogi **o** ali **ob**, p. *O božiči obhajamo rod Jezusa Kristusa. O božiču, o novem letu in o svetih treh kraljih hodijo po Slovenskem koledovavci.*

4. Po nekterih predlogih, kakor bo na svojem času povedano.

R a b a m e s t n i k a.

Mestnik ali 5. sklon se rabi na vprašanje *kje?* Vselej ima kak predlog pred seboj, p. *Človek po svetu, kakor bučela po cvetu. Pri suhem panji je lahko ogenj netiti. Sreča na razpotji sedi.*

Nekdaj se je mestnik rabil tudi brez predloga in nekaj takega se je še ohranilo, p. *jeseni, spomladi, jutri, časi ali časih* mesto *v jeseni, v času* itd. Tudi *vnej* ali *zunej, zgorej* itd. je mestnik.

R a b a d r u ž i v n i k a.

Druživnik ali 6. sklon stoji na vprašanje: *s kom?* in *s čim?*
p. *Veséli se z veselím in jokaj z jokajočím.*

Tudi druživnik se v sedajnej slovenščini brez predloga ne rabi, razun povračivnega zaimena: *seboj* in *krišem*, *cenó*, *silo* p. *Silo dolgo sim ga čakal, pa vendar cenó kupil.*

Raba prilogov.

§. 76. Zastran rabe prilogov imamo na sledeče paziti:

1. Prilog se ravna vselej po sklonu, broji in spolu svojega imena, naj stoji pred ali kot povedek za taistin, p. *Svet je lep, da lepši biti ne more. Kar je hudobnih ljudi, bode na večne čase pogubljenih. Dobrih otrok so starši zmíraj vesdi.*

2. Kader stoji prilog ali priložaj mesto osebka ali se določívno z imenom veže, imá vselej določívni konec, p. *Hudobni se svoje sence bojí. Zdravi ne potrebuje zdravit. Hvaljeni se rad prevzame.* — Kader pa prilog mesto kakega nedoločénega imena stoji, se v srednji spol postavi, p. *Kar je krano, ni vselej dobro.*

3. Samo nedoločívni konec imajo:

a) Prisvojívna zaimena, p. *moj brat* ne *moj brat*.

b) Prisvojívni prilogi na *ov* (ev) in *in*, p. *bratov klobuk* ne *bratovi klobuk*; *deklin brat* ne *deklini bat*.

c) Prilogi, ki kot povedki za svojimi imeni stoje, p. *Moj klobuk je nov* ne *moj klobuk je novi*.

d) *Rad, rada, rado* in *eden, ena, eno*, p. *Susedov sin rad v slabe tovaršije zahaja. Znotrej lép, zunej slp. On bo bogat, ko pes rogat.*

4. Mesto *kakor* ali *kot* v 2. stopnji stoji pogosto *od* ali *mimo* z rodívnikom ali *čez*, *črez* s tožívnikom, p. *Ni hvjšega podjeda od slabega sosedá. Ni manjše ptičice čez kolibriá. Zemlja je večá od mesca in manjšá od solnca.*

Raba številnic.

§. 77. Zastran rabe številnic gre na sledeče paziti:

1. Vse temeljne številnice od *pet* dalje se v imenovavniku in tožívniku kot prava imena rabijo ter imajo vselej osebe ali reči, katerih število kažejo, v 2. sklonu pri sebi. Ravno to velja, kakor smo že omenili od splošnih imenskih in nesklanjljívih priložnih številnic kakor tudi od plemenívnih številnic v srednjem spolu. Glagol se stavi vselej v enojno število srednjega spola; sledeči glagoli morajo v množnem ostati, p. *Mnogo ptujcov*

je letos v naše mesto prišlo, so več dni pri nas ostali in vse imenitniše reči ogledali in preiskali. Doslej poznamo pet delov svetá. Dobra misel je pol zdravja. Ako hočeš veliko let šteti, moraš od mladega zmerno živeti. Le malo se najde ljudi, ki bi sto let preživeli. Le malo jih je prav srečnih ljudi na svetu.

Kader pa te številnice ne stoje v 1. ali 4. sklonu, se ravnaajo v sklonu po imeru, ki je pri njih, p. *Z nekoliko učenci učitelj ni zadovoljen. Z dvinajstimi konji vozariti.*

2. Navadno stoji manjša številnica pred večo. Ako se vendar eden ali dva za večo številnico postavi, p. *dvajset in eden, dvajset in dva* itd. stoji v prvem primeru šteto ime v enojnem, v drugem pa v drojnem številu, p. *trideset in dva učenca; dvajset in en konj je cerbul.*

3. Pri letnih številkah se samo poslednja v redovno številko postavi, vse druge ostanejo nepremenjene, p. *Karol V. je umerl eden in dvajsetega kimovca*) v tisuč petsto in osem in petdesetem letu. Premisel Otkar je poginil tisuč dvesto osem in sedem desetega leta.*

Ako pa leto pred številnico stoji, se rabijo nesklanjane temeljne številnice, p. *Karol V. je bil rojen leta tisuč in petsto. Leta tisuč petsto in devetnajst so ga nemškega cesarja izvolili.*

4. Na vprašanj, *kedaj? kdaj?* odgovarja Slovenec:

- a) večidel z rođnikom, p. *Leta 1853; enega dne.*
- b) s toživnikom, p. *Peti dan po smerti očeta se nam je ta nesreča prigodila.*
- c) Z mestnikom, p. *Končal je svoje mlado življenje v petnajstem letu.*

Raba zaimen.

§. 78. Zastran rube zaimen je na sledeče paziti:

1. Osebna zaimena imajo v nekterih sklonih enojnega broja in zaimena tretje osebe tudi v množnem številu dve obliki *krajšo in daljšo*. Večidel se stavi krajša oblika, daljša se samo rabi:

- a) v začetku govora, p. *Njemu se moraš potožiti, ki ti je v stanu preložiti.*
- b) Kader se ima zaima posebno važno izreči, p. *Denar le ti imej, pa vari se, da tebe denar imel ne bo.*
- c) za predlogi, p. *Nimam zaupanja do njega, ki me enkrat goljufa.*

*) Za svoje notranja opravila se deržimo slovenskih imen mescov, če tudi v pisanih deloma ali celo več del ptujcom namenjenih ptuje imena stavimo.

- d) Če se z samim zaimenom odgovarja, p. *Komu spravljaš? sebi.*
 e) Kader kaka vez zaimena veže, p. *On bo meni in tebi pisal, kader do njega pride.*

2. Ako stojé pred 4. četertim enojnim sklonom ta sklon vladajoči predlogi; (ker prav za prav ima ta sklon 1. in 2. osebe in moškega spola 3. osebe le eno obliko): *na, za, med, nad, po, pod, čez* in *pred*, se predlog s krajšo obliko zaimena sestavi in naglas na se potegne, kakor, p. *náme, záme, zdite, predse, nanj (na-nj), zanj (za-nj), čeznj (čez-nj), prednj (pred-nj), ponj (po-nj)*. Pogosto se vendar tudi govori: *na mé, za mé, za sé, pred sé, po té, na sé itd.*

Pri ženskih zaimenih se pa vzeme daljša oblika: *zánjo* ali *za njó, nádnjo* ali *nad njó, nánjo* ali *na njó*, p. *Mu je mar zanj (zanjo), kakor za lanski sneg. Veliko so stric zate zdajali, glej da jim boš vse enkrat poverniti zamogel.*

Na mesto *v njega* ali *v njo* se pravi spbh *vanj (va-nj)* in *vanjó (vanjo)*.

3. Povračivno zaimé *sebe* veljá kakor smo že rekli za vse tri osebe, broje in spole, in se vselej mesto osebnega zaimena stavi, kader se na osebek taistega stavka naníša, p. *Jaz se veselím — ti se veselíš — on se veseli — mi da se veseliva — vi dva se veselita, — ona se veselita — mi se veselimo — vi se veselíte — oni se veselé.* p. *Bodi si zvest, da dežju kmalo solnce sledi. Česar sebi ne želiš, tudi drugim ne nukanjaj. Ne plaši se, ako se zbodeš na poti življenja, ali ti nesreča za petami gré.*

Ravno to velja tudi od prisvojitvenega *svoj, svoja, svoje.*

<i>Jaz sim svojega očeta zgubil</i>	<i>Vi dva sta svojega očeta zgubila</i>
<i>Ti si svojega očeta zgubil</i>	<i>Mi smo svojega očeta zgubili</i>
<i>On je svojega očeta zgubil</i>	<i>Vi ste svojega očeta zgubili</i>
<i>Mi dva sva svojega očeta zgubila</i>	<i>Oni so svojega očeta zgubili.</i>

Odpusti nam naše dolge, kakor mi odpuščamo svojim dolžnikom. Po končanem delu bomo svoje plačilo prejeli. Le urno hodimo svojo pot, ki nas v večno zveličanje popelje. Mladenči nauka svojih mladih dni ne zamujajte! Spoštuj svojega očeta in svojo mater, da se ti bo dobro godilo.

Kadar pa prisvojitveno ime kej več imenuje in obsega, kakor djavna oseba pové, je bolj prav „*moj, tvoj, naš*“ itd. staviti, p. *Mi gremo v našo cerkev, vi pa v vašo idite. Molimo za našega (ne pa svojega) cesarja. — V sprotnem govoru se pa vendar svoj postavlja, p. Če vam naša hiša ni po volji, pa v svojo idite.*

4. Kadar hočemo kaj posebno zaterditi, uverstimo pred ali za nikavnimi posebno pomožnimi glagoli krajšo obliko 3. osebe v 2. sklonu in spolu dotičnega imena, p. *Ni ga* (ali *ga ni*) *ljudstva na svetu, da bi prav nobene vere ne imelo. Je ni skorej čudniše živali, kot slanik. Jih ni bolj poštenih ljudi od te uboge družine. Ne oponašaj ga ubožca, ki jeclja ali krevlja, ampak zahvali Boga, da ti zdrave ude dá.*

5. Mesto prisvojitvni zaimen *njun* in *njihov* stoji večidel osebni rodivnik *nju* in *njih*, p. *Njih kinč je ponižnost in bogabojnost. Znana so mi nju lepa dela.*

Včasi namestuje prisvojitvne zaimena krajši 3. sklon osebnega zaimena, p. *On ni je nar veči dobrotnik. Nedolžnost je nam nar lepši kinč.*

6. Namesto kazavnega zaimena stavimo pred oziravnim v pridjanem stavku večkrat osebno zaimo, p. *Ne verjamem mu (mesto tistemu), ki enkrat laže. Ne pečaj se z njim, ki te je že enkrat zvodil. Kdor se dela veseli, njemu nič preteško ni.*

7. Včasi stoji mesto oziravnega zaimena *ki* ali *kteri* vez *da*, p. *Veliko jih je, da se nočejo pošteno živiti — mesto — ki se nočejo pošteno živiti. So učenci v šoli, da se nič ne učé — mesto — ki se nič ne učé.*

8. Kader se nemško zaimo *sein* na osebek družega stavka nanaša, stoji vselej: *njegov, a, o, njen, a, o, njun, a, o* in *njihov, a, o*, p. *Nisim lakomen njegovega (ne svojega) dnarja. Njegova (ne svoja) močna roka nas varuje vsih nesreč. Tvoji starši in učenci ti zmiraj le dobro želé; nikdar torej ne pozabi njih (ali njihovih) lepih naukov.*

Raba glagolov.

§. 79. Zastran rabe glagolov si je sledeče pomniti:

1. Glagol se mora glede osebe, števila in spola po osebkurnavnati, sicer naj se pa tole pomni.

a) Ako sta dva osebka v stavku stoji dvojno, če jih je več množno število, p. *Kmet in gospod sta si pred postavo enaka.*

b) Perva oseba je imenitniša od druge in druga od tretje. Ravno tako imá moški spol prednost pred ženskim in ženski pred srednjim; pri živih stvaréh nad mertvimi, p. *Seršeni, ose in bčele bodo vedno prepir imeli. Ti in on sta prav marljiva učenca. Oče in mati sta popolnoma zdrava. Brataneč in bratana, sestranec in sestrana so večno zložnost obljubili. Sestra, dete in brat so bolni.*

- c) Ženski in srednji osebek v stavku hoče glagol in prilog v dvojnem moškega spola, p. *Žena in dete nista zdrava.*
- d) Za dvema ali več enojnimi osebkoma enacega spola sledi lahko enojno, dvojno ali množno število tistega spola. Če so pa osebkoma različnega spola sledi glagolu naj bližji spol, p. *Siromaštvo in kašelj se ne da zakriti ali se ne dasta zakriti. Morje in zemlja je polna božjih stvari. Griči, doline in vse, kamor pogledaš, je z merzlim snegom pokrito. Gospodar, gospodinja in trije otroci so bolni. Pravica in resnica se je povsod visoko cenila ali ste se visoko cenile. Kruh in voda sta človeku potrebna ali je človeku potrebna.*

2. Kader kaj pripovedujemo ali popisujemo, rabimo pogosto tako imenovani *povestni sedanji čas* mesto preteklega, p. *Pisistrat umerje v visoki starosti in njegova sinova nastopita vladarstvo. V lepi zložnosti vladata Atence z veliko slavo; vse ju čislja* itd.

3. Druga oseba velivnika velja tudi za tretjo, p. *Izidi se tvoja volja. Bog vam daj mnogo srečnih let doživeti. Bog vas sprimi.*

Pogosto se vendar tretja oseba z želivnikom izobrazuje, p. *Kdor delati noče, naj strada. Kdor ima vero, vaj jo tudi v djanji pokaže.*

Včasi nadomestuje velivnik želivni naklon, p. *Govori ali molči. Bodi tu ali tam, delati moraš. Skerbi ali ne skerbi, si vendar ne morem opomoči.*

4. Za glagoli, ki kako premikanje iz enega mesta do drugega pomenjajo, stoji vselej namenivnik mesto nedoločivnika, p. *Pojmo delat, igrat, jest* itd.

5. Vse priložaje razum 1. djavno-preteklega moremo kot popolne priloge sklanjati in rabiti, p. *Cveteče drevje, pekoče sonce. Izza mize vstavšemu veselo naproti grem. Pastir gre zgubljenih ovčic iskat.*

Pervi djavno-pretekli priložaj, če ni terpivnega pomena, prijemlje priložne končaje samo v prvem sklonu, p. *Otroci so igrali, deklice pa cvetlice brale.*

6. Nektera zborna imena, če ravno v enojnem številu, hočejo prilog in glagol v množnem, p. *Gospoda so sklenili; družina so nezvesti.*

7. Če je zaima *to* osebek, se ravna glagol po drugem imenovavniku, p. *To so ti bili dobri in pošteni ljudje!*

Če je osebek neznan ali nedoločen, se rabi tretja oseba glagola v srednjem spolu. Ravno to velja tudi od nedoločivnih in

temeljnih številnic dalje od *pet* in od besedice *pol*, p. *Je zagromelo, da se je vsa hiša zmajala. Revnim pomagati je lepo. Veliko rok mnogo opravi. Šteje se deset božjih zapovedi. Pol gradú se je posulo.*

8. Kader Slovenec z ljudmi govori, katerim je spoštovanje dolžen, jih vika; kader pa od njih govori, jih pogosto onika; vselej rabi vendar množni broj moškega spola, p. *Teta so že pol leta bolni. Ljubi oče? kam se bote jutre podali? Mati! zakaj ste žalostni?* Osebe, s katerimi govorimo onikati ni slovensko.

8. Da prijetniše in ličniše govorimo in pišemo, pogosto tudi v slovenskem jeziku dva ali več stavkov v enega samega skrajšujemo ali vjemamo, kar se zgodi, če zaimena *ki, kateri, a, o* in vezi *in, ko, ako*, če izpustimo in sicer:

a) Kader imata glavni in pridjani stavek taisti osebek, p. *Priložnost enkrat zamujena (mesto, ki se enkrat zamudi) se nikdar več ne verne. Dva prijatelja sta tako rekoč eden v dveh telesih prebivajoči duh (mesto, duh, ki v dveh telesih prebiva).*

Kazavno zaima *ti, ta, to* in pomožni glagol se pri skrajševanju vselej izpušča, p. *Sreča človeka na zemlji je negotova (mesto, človeka, ki je na zemlji). Zadovolni je tudi srečen (mesto tisti, ki je oc.)*

b) Ako v glavnem stavku kako zaima stoji, ki se na pridjan stavek nanaša, se mora priložaj v sklon zaimena postaviti, p. *Domú pridšega so oče serčno sprejeli (mesto, ko je domu prišel, so ga oc.). Pavlu v Damask gredočemu se je Kristus prikazal (mesto, ko Pavl v Damask gre, se mu je itd.)*

c) Ako hočemo stavke okrajševati, ki jih vez *in* veže, je treba gledati, kateri glagol se po drugem ravna. V stavkih: *po vertu je hodil in hruške poberal* moremo oba glagola v priložaj ali narečaj postaviti in reči: *po vertu gredé je hruške poberal* ali *po vertu je hodil hruške pobiraje*. Zakaj reči moremo: *ko je po vertu hodil je hruške pobiral* ali pa *ko je hruške pobiral je po vertu hodil*. — Tako vendar ne moremo vselej stavkov skrajševati, temuč treba je vselej na čas in djanje paziti, da je ne zavozimo.

d) Pogosto se morajo predlogi na pomoč jemati, če se nobeno zaima kakega stavka na kako ime družega ne nanaša, p. *Po dokončanem delu, hočem priti (mesto, ko delo dokončam, hočem priti).*

e) Mnogokrat se pri izpuščanju vezi *ko* nedoločivni naklon mesto priložaja postavlja, p. *Viditi, da je od vsih strani*

zajet, si sam persi prebode (mesto, ko je vidil itd.). *Slišati, da oče vmirajo, ves prepade* (mesto, ko sliši da itd.).

Raba doveršivnih in nedoveršivnih glagolov.

§. 80. Raba doveršivnih in nedoveršivnih glagolov je bila, posebno kar sedanji čas zadeva, do naj novejših časov semtertje močno popačena in napčna.

Še le letas je nam učeni g. J. Navratil po slov. Bčeli to važno reč prav razložil in z mogimi izgledi razjasnil. Ker ne vemo o tem kaj boljega povedati, njegove lastne besede (malo okrajšane) semkaj postavimo.

Nepogojni naklon sedanjega časa na vprašanje, *kaj delam, aš, a?* ali *kaj se dela? kaj se godi?* nam pravi, da se djanje ravno zdaj (če tudi le en hip časa) godi ali verši; glagol doveršivni nam kaže djanje doveršeno, glagol nedoveršivni djanje nedoveršeno, to je djanje, ki se ravno godi ali verši; tedaj se smejo v slovanskem jeziku v *nepogojnem* naklonu sedanjega časa samo *nedoveršivni* glagoli rabiti.

Slavni naš Kopitar je v svoji zares „modroznanški“ slovnici na strani 309 lastnosti in rabo glagola slovenskega prvi izverstno razložil, ali ravno tega ni tako razločno povedal, kakor bi bilo želeti. Vse druge mlajše slovnice so njegova vodila z drugimi besedami ponavljale. Po njegovem vodilu pa, „da se sme na vprašanje *kaj delaš?* le z nedoveršivnimi glagoli odgovarjati, so-dim, da je bil morebiti tudi on že ondaj te misli, katero tukaj razkazujem; zakaj njegove besede na strani 309: „wenn Truber (Luk. XIV. 2—4) erzählt: *Inu Jezus odgovori inu pravi htim vučeni-kom pisma ino htim Farizeiom, rekoč: Aku se spodobi ob tej soboti ozdraulati? Oni pag omolčé. Inu on nega prime inu ga ozdraui inu ga proč pošle,*“ — so sind *odgovori, omolčé, ozdravi, pošlje* eben so viele Präsensia von verbis perfectivis, und den Krainer muss es befremden, wenn er hört, dass z. B. *strelim, skočim, vzdignem, pokažem* u. a. bei den Böhmen, Russen und anderen Mitslaven eben so viele Futura sind; — bei uns sind das lauter Präsensia (freilich perf. Bedeutung, da es Präsensia von dieser Art Verbis sind) und bedeuten: ich schiesse, springe, hebe u. s. w. (einmal) und machen ihr eigentliches Futurum mit bódem (bom), wie die Verba imperf.“ — te besede Kopitarjeve — pravim se tičejo le rabe časa sedanjega“ (povestnega, praes. historicum) namesto „preteklega“. Zakaj razun določivnega naklona na vprašanje *kaj delaš?* itd. rabijo tudi Rusi, Čehi, Poljaki in

ogerski Slovenci doveršivne glagole v sedanjem času, kakor mi, namreč: v nedoločivnem, pogojivnem in velivnem naklonu. Glagoli doveršivni jim zaznamujejo prihodnji čas samo v določivnem naklonu sedanjega časa, in to, ako je djanje enkratno, ali če si mislijo, da bode doveršeno; — če se djanje ponavlja, ali če ne bo doveršeno, skratka: za zaznamek prihodnjega časa glagolov nedoveršivnih jim pa služi, kakor nam pomožni glagol „biti“ (budu, będe).

Enojni obliki prihodnjega časa (futurum simplex) drugih Slovanov in staroslovenščine se ne bo vendar po moji misli Slovenec toliko čudil, pomislivši, da tudi nam oblika ali podoba sedanjega časa doveršivnih glagolov: *pojdem, porečem, povlečem* in več drugih s „p“ sestavljenih v določivnem naklonu prihodnji čas zaznamuje. Tudi v sledečih stavkih stoji sedanji čas namesto prihodnjega: *Ako brat pride (ako bo brat prišel), daj mu te reči. Če hočeš, mu pa povem.* (To se še ne godi in se še ni zgodilo, tedaj je prihodnje.) *Küzmič* (ogerski Slovenec), ki je novi zakon po gerškem poslovenil, piše Jan. XV. 26. *Gda pa pride obveselitel, steroga (kterega) vam jaz pošlem . . . on bode svedočo . . .* Jan VIII. 10. in 11. *Nišce te je nej (te ni) osodo? — Ni jaz te ne osodim (nec ego te condemnabo); —* Jan XXI. 6. *Verzite na desno stran ladje (te) vlak, i najdete (rib).* Iz teh izgledov se vidi, da so ogerski Slovenci staro enojno (nesostavljeno) obliko prihodnjega časa glagolov doveršivnih popolnoma ohranili. Kteri Slovenec pa ne ume zgornjih stavkov? — Svetujem toraj gredoč pisateljem slovenskim, da bi se *nesostavljenega prihodnjega časa* zavoljo kratkote in lepote bolj posluževali, vsaj tedaj, kedar se ni dvoumja bat, posebno ako je v stavku ktera beseda, ki sama po sebi prihodnji čas zaznamuje, kakor: *jutri, pojutrišnjem, drugi teden* itd. n. pr. *jutri zgođej vstanem, se oblečem, vzdignem hlapce in nasekam ž njimi derv za ves teden.* To se vjema s slovanščino in z družimi jeziki.

Kakor bomo pozneje vidili ne ukljubuje moji misli tudi nobeden drug izgled Kopitarjev.

Ali porečeš: Če pravim: *Bčela naznanja* ali *naznanuje, brat te pozdravlja* itd. kažejo glagoli dalje ali večkratno ponavljano djanje; če je pa djanje enkratno, komej en hip terpeče, ali če si djanje doveršeno mislimo, moramo doveršene glagole staviti.

Prijatelj! ravno to je naša pomota, da si (pa le v nekterih primerlejih) vsim drugim Slovanom ukljub djanje doveršeno mislimo, dokler se (ako prav le en hip) godi. Ali se ne poslužujemo nadalje tudi mi glagolov nedoveršivnih ponavljanega djanja, dasi

je djanje enkratno, govore: *ravno zdej klicar novo postavo oznanuje; ravno zdaj pismo podpisujem, kamen vzdigujem, poklekujem*, (lasse mich auf die Knie nieder, mache ich einen Fussfall?) — Jeli da? — Pa se ti čudno in napčno ne zdi? — Zakaj ne? Za to ker si takega — pravega govorjenja navajen, ker nisi terdega Slovenca drugače govoriti slišal. — Ker pa grajana raba glagolov doveršivnih v tistih razmerah rabi v zadnjih izglelih, ktera se z govorom vseh drugih Slovanov soglašajo, nasprotuje, gre tudi iz tega očitno na dan, da je naša raba v navedenih in enakih primernejših kriva.

Na zadnje naj samo še sestavim pravila, katerih v sedanjih slovnica ni.

I. Glagole nedoveršivne moramo rabiti.

- a) Kakor že vemo v določnem naklonu sedanjega časa na vprašanje: kaj delaš? (pa tudi na vprašanje: *kaj delam? kaj dela? kaj delamo* itd. *Kaj se godi?*) Taka je posebno v brez-pogojnem ali naravnost pripovedavajočem govoru. Naj stoji tukej še opomba, da po tem takem glagol nedoveršivni — celo ponavljjanega djanja ne le ponavljano ampak (na vprašanje: *kaj delaš* itd.) tudi enkratno djanje kažejo.
- b) Vprašati smemo v določnem naklonu sedanjega časa, najsi je djanje enkratno, tudi samo z nedoveršivnim glagolom n. p. (Jan. XVIII. 23.) *Če sim hudo govoril, skži mi, če sim pa dobro, zakaj me biješ?* (ne: *zakaj me uariš*, dasi je samo od enega udarca — od ene žlafernice govorjenje). Ravno tako ne bi bilo prav rečeno: *zakaj kamen vzdigneš* (namesto *vzdiguješ*)? *Čemu poklekneš* (namesto *poklekujesh*)? To se vjema prav po pameti s prvim pravilom. Kakor se ne sme namreč z doveršivnim glagolom vprašati, tako tudi odgovarjati ne. Kdor bi hotel v prvem izgledu enkratno djanje zaznamovati, bi moral v preteklem času vprašati, kar ne bi bilo napak, ker je djanje že popred minulo, namreč: *Zakaj si me udaril?* Dostikrat bi bilo našemu jeziku celo primernejše, v preteklem času govoriti namesto po nemškem v sedanjem, n. pr. *Neven je prinesel* (ne *prinese!*) *novico*. Takih izgledov je v novem zakonu vseh slovanskih jezikov veliko veliko.*)

*) Kakor n. pr. (Mat. II. 2.): *Mi smo njegovo zvezdo vidili . . . , in smo prišli njega moliti* (und kommen ihn anzubeten); — „*pridemo*“ ne bi bilo nikakor prav, ker bi rekel vsak drugi Jugoslovan, posluževaje se sedanjega časa: „*dolazimo*“ ne „*dojdemo*.“

- c) Glagoli: *začenjati, začeti, počenjati, početi, nehovati, nehati*, in sestavljeni zahtevajo samo nedoveršivno obliko glagola v nedoločnem naklonu k sebi, n. pr. *začenjam prepisovati*, (ne: *prepisati*), *začel sim oznanovati* (ne: *oznaniti*), *nehal bom poklekovati* (ne: *pokleknuti*).

II. Glagolov doveršivnih v določnem naklonu sedanjega časa se pa smemo posluževati, ako si djanje doveršeno mislimo, v pogojnem govoru, to je, kedar je stavek od stavka zavisen, in sicer:

- a) *Namesto prihodnjega časa*, ki se je v takih primerlejih v svoji stari nesostavljeni obliki ohranil, n. pr. *Kaj staviš, de te kamen dvignem* (ne: *de ga bom dvignul*)? Kopitar. — *Ako nam oznani* (ne: *ako nam bo oznanil*), *bomo šli*. *Ako ne maraš, te dam* (ne: *te bom dal*) *zapreti*. *Kedar pride* (ne: *kedar bo prišel*), *mu bom povedal*. — *Če se umiješ, boš bel*. (V zadnjih treh primerlejih bi rabil Latinec svoj futurum exactum.)

- b) V pogojnem govoru tudi *namesto preteklega časa*, n. pr. *Ko se umije* (*ko se je umil* — *umivši se*) *hoče vselej berž kosila imeti*. *Kedar koli k meni pride, mi pripoveduje novice vsega sveta*. — *Nanesto preteklega časa* smemo tudi sedanjega rabiti pripovedovaje, in to z glagoli doveršivnimi in nedoveršivnimi, ašo si preteklo djanje tako rekoč pričujoče mislimo, — *sednji povestni čas* (praesens historicum) — n. pr. v izgledu Kopitarjevem iz Trubarja (Luk. XIV. 2–3): *In Jezus odgovori in pravi* itd. *Oni pak omolčé*. *In on njega prime in ga ozdravi* itd. (ne: *je odgovoril, rekel, so omolčali* (umolknuli), *ga je prijel in ozdravil*).

- c) *Namesto naklona pogojnega*, n. pr. (Mat. XXIV. 4.) *Gledajte, de vas kdo ne zapelje* (ne: *da vas ne bi zapeljal*). Ruski: *Beregites', čtobi kto vas neprel'stil*. — *Ako je treba, prisežem* (*bi prisegel*) *da je to res*. *Ali vzdigneš*, ne: *ali bi vzdignil* (*to je ali moreš vzdigniti*) *ti kamen?* *Ali mu daš* (*bi mu dal*) *svoj nož?* *Iz tega se lahko prepričaš* (ne: *se bi lako prepričal* — *se noreš prepričati*), *de je res taka*. Včasi si je treba stavek, od katerega je drugi zavisen, misliti, n. pr. *Vselej ga pozdravim, kedar ga srečam*.

- d) Se smemo glagolov doveršivnih v *določivnem naklonu sedanjega časa* posluževati, pripovedovaje kako se djanje za djanjem hip na hip sploh (ne ravno zdaj) godi, n. pr. *Ko vstane, se hitro umije, obleče, počese, pokrije, bukve vzame in gre*.

e) Tudi govorimo vsi Slovenci in Jugoslovani: *Ne dam mu naj manje stvari* (ne: *nečem mu dati . . .*); Hote naznati, kaj se ravno godi ali ne godi, pravimo pa vendar le: *dajem, ne dajem*.

V drugih naklonih sedanjega časa (od drugega ne govorim), namreč: v nedoločnem, velivnem, želivnem, pogojivnem in name-nivnem smemo rabiti, kakor si djanje mislino — doveršeno ali nedoveršeno, enkratno ali večkratno, — glagole doveršivne ali nedoveršivne, n. pr. *Moram oznaniti* ali *oznarovati, oznani* ali *oznanuj, naj oznanim, ali oznanujem*, itd. itd.

Doveršivni glagoli se ne morejo rabiti v sedanjem priložaji in narečaji, nedoveršivni pa nimajo predpreteklega časa.

V velivnem naklonu se rabijo sicer doveršivni in nedoveršivni glagoli, vendar za besedico *ne* sledé sploh le nedoveršivni, p. *Ne hodi po teh nevarnih potih*.

Raba nesklanljivih delov govora.

§. 81. Slovenski jezik ima to posebnost, da se moreta včasih dva predloga zaporedoma staviti. Ti so *izmed, iznad, izpod, izpred, izza, od* čez. Določena beseda se ravna tedaj vselej po prvem predlogu, p. *Solnce izhaja izza gore. Od čez morja sparni veter Siroko piše*.

Namesto *izmed, iznad, iz pod* in *iz pred* se sploh *zmed, znad, spod* in *spred* govori in piše, p. *spred oči ubiti; spod zemlje rudo kopati; spod skale vreti. Eden zmed vas me je izdal*.

2. Pri stopnovanji prilogov in prirečij se za drugo stopnjo mesto *kakor, kot* ali *ko* pogosto *od* ali *mem* z drugim ali čez, čez s četertim sklonom postavi, p. *Dober sosesel je boljše od deset stricev. Ni ga podjeda čez hudega soseda. Ni lepšega kraja od domačega*.

3. Zanikavna besedica *ne* stoji sploh pred svojim glagolom, vendar se s taistim razun v glagolih *nisim (nesim), nimam (nemam)* in *nočem (nečem)*, nikdar v eno besedo stopiti ne sme.

Če ravno druge zanikavne besede v stavku stoje, se vendar „*ne*“ ne sme pred glagolom izpustiti, p. *Nima se matere ne očeta več. Zvestega prijatelja nikoli ne moremo pozabiti. Dober sin svojemu očetu nikoli nič ne odreče, če ni zoper božjo zapoved*.

Kader *nič* kako reč pomeni, se vendar *ne* vselej izpušča, p. *Vse blago je pod nič spečal. Nič samo sebi škodje*.

4. Besedica *ne* v časi zanikanje odpravi in sicer :

a) v stavkih, v katerih se kaka z *ne* sestavljena beseda znajde, p. *Bogu ni nič nemogoče. Gospodova molitev ni nobenemu kristjanu neznana.*

b) Če *ne* ravno pred drugo zanikavno hesedo stoji, p. *Ne nikoli, ampak vsaki dan grešimo. Ne nič, ampak veliko ima dolgov.*

5. Če se glagol *nimam* z nedoločivnikom veže, se mesto *nič*, *nihče* ali *nikdo* besede *kaj*, *kej* ali *kdo* postavljaajo, p. *Že cel dan nima kej jesti. Nimam koga vprašati.*

6. Medmeti sploh *ne* tirjajo nobenega sklona; vendar se ž njimi različni ukloni združeni najdejo.

Večidel stoji imenovavnik, p. *O ljuba sestra! Joj, prenesrečni otroci! O dobrotljiva duša!*

Verh tega se pa tudi najde *rodivnik*, *dajavnik* in *kazavnik*, p. *Glej mojih rok! joj mene! gorje vam; blagor tebi! lejte ga!*

Drugi odstavek.

● besedoredu.

§. 82. Blagoglasje in jasnost govora tirja, da se stavki in pozamezne besede lepo med seboj vežejo in čredijo in tako govor prav lahko razumljiv in prijeten delajo. Sploh pa je tole pomniti.

1. Osebek in besede, ktere v govoru posebno povzdiguemo, stojé večidel na prvem mestu; zna se pa tudi povedek pred osebek 'postaviti, če je v namenu govorečega ležeče in če skoz to kaka dvoumnost ne navstane, p. *Luč telesa je oko. Starost prinese nemarnost. Slišal sem, vidil pa ne.*

2. Prilog stoji sploh pred svojim imenom, vendar mu zna tudi slediti ali se od njega ločiti, p. *Berhke deklice po zelenem travniku pisane račice tergajo. Sin božji, cerkev božja, ljubi moj! Volja mi je dobra, moč pa slaba.*

Prيرهče se stavi pred glagol, p. *Lepo piše, razložno bere.*

3. Rodivnik, ki ga kaka druga beseda vlada, stoji navadno za to besedo, včasi pa tudi pred njo, p. *kos sira; svoje matere edino dete.*

Večkrat se manjše besede vsmes devljejo, p. *Veliko ljudi je bilo viditi ali ljudi je bilo veliko viditi* itd.

4. V vprašavnih ali pripovedajočih stavkih stoji glagol večidel na prvem mestu, p. *So mati tu ali oče?*

5. Če se glagol posebno ne povzdiguje, stoji krajša zaimena *me, te, je, ga* itd. pred pomožnim glagolom *je* in pred *bom, boš, bo* itd. po vsih osebah in brojih, p. *Kako si bo pomagal! Kje te je srečal?* Povračivno zaima *se, si* se pred osebna zaimena postavlja, p. *Jezik se mu vstavlja. Nič se jim ne smili.*

Pri osebnih zaimenih stoji dajavnik vselej pred rodivnikom, p. *Priporočujem vam jo.*

Besedica *ne* stoji pred glavnim glagolom, p. *Brat ne more delati.*

Zavolj teršega zanikanja se postavlja tudi mnogokrat še na koncu, p. *Ne boš ga dobil ne.*

6. Vezica *li* se v prašanjih za prvo besedo postavlja, p. *Je li pa to mogoče storiti?*

7. Med besede *kjerkoli, kdorkoli, kamorkdi, kadarkoli* itd. *desiravno, akoravno, čeravno, četudi* se mnogokrat *bi, se* in druge manjše besedice postavljajo, p. *Če so ga ravno oče vsak dan svarili, nič ni pomagalo. Kamor se koli ozreš, je vse polno božje časti in krasote. Ako sva si ravno v zlahti, se vendar ne moreva.*

D o d a t e k.

Nekaj o slovenskem slogu.

§. 83. Kakor vsak jezik imá tudi slovenski veliko veliko posebnosti, katerih je treba zmiraj pred očmi imei, ako hočemo dobro in v pravem slovenskem duhu govoriti in pisati. Sploh naj se na tole ozir zemlje:

1. Stavki naj so vselej po mogočnosti kratki, jederni, ne pa dolge zamotane periode, katerih se je skerbno izogibati. Posebno naj je slog enojn in lahko razumljiv, posebno v vsih za ljudstvo namenjenih knjigah, v katerih gre manj znane besede in izreke vselej razložiti ali jih z bolj znanimi zameniti.

2. Varyati se je preveč samostavnih imen, posebno samostavnih nevidljivih in sostavljenih, ki gerdijo ves spis. Vsako drugo pleme besedi se slovenščini bolj priliga, kakor to. Treba jih je torej ali popolnoma izpustiti ali pa jih s prilogi, zaimeni, glagoli ali prirečji nadomestovati, p. *je rudeče, zeleno, belo mesto je rudeče, zelene, bele barve. Kratko in negotovo človeško življenje*

mesto kratkost in negotovost človeškega življenja. Zvonik je šestdeset sežnjev visok ne pa visokost zvonika iznaša šestdeset sežnjev. Počakaj, da pride mesto počakaj njegovega prihoda. Pazljivo so ga vsi poslušali mesto s pazljivostjo so ga vsi poslušali. Še dete, še otrok mesto v dejih, otroških letih. O veliki noči mesto ob času velike noči itd.

3. Naj se v spisih pogosto slovenski izreki in pregovori upotrebujejo; cel spis postane takó nekako bolj domač in národen.

4. Ptuje besede, ki se jih je slovenščina sčasoma navzela, naj se, če je mogoče, z domačimi zamenijo.

5. Čez vse potrebno pa je, da vsak, kdor slovensko piše, tudi slovensko misli. Cel spis bo veliko bolj domač in slovenskemu duhu primren.

K a z a l o.

	Stran		Stran
1. Slovenska abeceda	1	45. Množivne številnice.....	37
2. Samoglasniki	2	46. Vdelivne številnice.....	38
3. Soglasniki	3	47. Splošne številnice.....	38
4. Prememba pismen.....	4	48. Številna imena.....	39
5. Naglas in naglaski.....	6	49. O zaimenu.....	40
6. Razdelitev zlogov	7	50. Zlaganje zaimen.....	40
7. Pravopisna pravila	7	51. Osebna zaimena.....	41
8. Ločniki ali prepone	8	52. Splošno osebno zaima.....	43
9. O kraticah.....	10	53. Nedoločna zaimena.....	43
10. O delih govora sploh.....	11	54. Prisvojitvi zaimena.....	43
11. O samostavnem imenu sploh.....	11	55. Kazavna zaimena.....	44
12. Zlaganje samostavnih imen.....	12	56. Vprašavni zaimena.....	45
13. Najnavadnije končnice.....	13	57. Oziravna zaimena.....	46
14. Pomanjševavne končnice.....	15	58. O glagolu.....	47
15. Povekšavne končnice.....	16	59. Oblike glagolov.....	49
16. Zlaga sestavljenih imen.....	16	60. Doversévanje djanja.....	56
17. Zlaga ljudstvih imen.....	16	61. Znamnja nedoversévnih in do-	
18. Zlaga ptujih imen.....	17	versévnih glagolov.....	57
19. Sklanjanje imen.....	17	62. povračivni glagoli.....	59
20. O spolu.....	17	63. Doba, število inoseba glagolov	60
21. O številu.....	18	64. Časi glagolov.....	60
22. O sklonih.....	19	65. Nakloni glagolov.....	61
23. O sklanjah.....	19	66. Izobraževanje časov in nak-	
24. Perva sklanja.....	19	lonov.....	62
25. Druga sklanja.....	22	67. Pregibanje glagolov.....	72
26. Tretja sklanja.....	24	68. O predbgu.....	79
27. O prilogu.....	26	69. Neločljivi predlogi.....	79
28. Zlaganje prilogov.....	26	70. Ločljivi predlogi.....	84
29. Koreninski prilogi.....	26	71. O prireži.....	87
30. Izpeljani prilogi.....	27	72. O vezji.....	93
31. Najnavadnije končnice.....	27	73. O mednetu.....	94
32. Pomanjšavne končnice.....	29	74. O skladoslovji.....	95
33. Povekšavne končnice.....	29	75. Raba samostavnih imen.....	95
34. Sostavljeni prilogi.....	29	76. Raba prilogov.....	100
35. Sklanjanje prilogov.....	29	77. Raba številnic.....	100
36. Stopnovanje prilogov.....	32	78. Raba zaimen.....	101
37. Zlaga druge stopnje.....	32	79. Raba glagolov.....	103
38. Zlaga tretje stopnje.....	33	80. Raba loversévnih in nedover-	
39. Sklanja stopnovanih prilogov	33	šévnih glagolov.....	106
40. O številnicah.....	34	81. Raba nesklanljivih delov	
41. Določne številnice.....	34	govora.....	110
42. Temeljne številnice.....	34	82. O besedredu.....	111
43. Redovne številnice.....	36	83. Nekaj o slovenskem slogu...	112
44. Plemenivne številnice.....	37		

Tiskarni pogreški.

Stran	versa	beri	mesto
7	11 od spodej	kakor	kakoz
16	10 " "	prirečji	prizečji
21	3 " zgoraj	ki	k
28	2 " spodej	š	s
33	5 in 17 d zgoraj	nestopnovanemu	nestopnovavnemu
36	16 od spodej	§. 43.	§.
37	2 " zgoraj	eden	enden
37	5 " spodej	jagnjet	jagjnet
39	1 " zgoraj	se	s
40	7 " "	čvetero	čvetere
41	8 " spodej	sklanjanja	sklanjnaja
41	6 " "	ostalih	estalih
42	8 " "	Krajnskem	Krajinskem
43	4 " "	Prisvojivna	Prisojivna
43	3 " "	§. 53.	§.
48	12 od zgoraj	gabi ali	gabiali
48	9 " spodej	rumeneti	rumneti
54	5 " zgoraj	varujem	varujem;
63	5 od zgoraj v sredi	Dvojno	Množno.

Druge manjše tiskarne pogreške, posebno v 3. poli, ktere zdatel ni sam popraviti mogel, naj blagovolno vsak sam popravi.

$$1226 - x = \frac{4 \cdot 2}{3} \quad 2652 - 2x = -z$$

$$1226 - y = \frac{1 \cdot 2}{3} \quad -3x = -2692 + y + z$$

$$1726 - z = \frac{x+y}{4} \quad 2x = 2652 - y - z$$

$$\quad \quad \quad \quad 3y = 3078 - x - z$$

$$\quad \quad \quad \quad 4z = 5304 - x - y$$

$$2x = 2652 - \frac{2978 - x - z - 32}{3} \quad 2x = 2652 - \frac{4}{3} - \frac{5304 - x - y}{4}$$

$$6x = 7956 - 3078 - x - 4z \quad 8x = 11608 - 5304 - 3y - x$$

$$7x = 4878 - 4z \quad 9x = 5304 - 5y$$

$$x = \frac{4878 - 4z}{7} = \frac{5304 - 5y}{9}$$

$$35302 - 36z = 39128 - 35y$$

$$4x = 5304 - 5y \quad 3y = 3978 - \frac{4z}{3} - 3304 - 8y$$

$$12y = 15912 - 5304 - 5x - y$$

$$13y = 10608 - 5x$$

$$4x = 5304 - \frac{5(10608 - 5x)}{13}$$

$$112x = 68052 - 32040 - 25x$$

$$137x = 15912 : 142 = 112$$

$$\frac{121}{292}$$

15912
5304
68052

Wie
wag
140
ni
el
112

~ ~ ~
~ ~ ~
~ ~ ~
~ ~ ~
~ ~ ~